

KARYS

1974
KOVAS
Nr. 3

KARYS

1974

Nr. 3 (1500)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redakatoriaus pavadootojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:

S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajam
Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"

Leidžia:
L.V.S. RAMOŠE N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Prie žirgo paminklo, husarų aikštėje, Kaune; vyr. ltn. Konstantinas Petrauskas ir šaunus husaras Jonas Petrauskas (deš.), 1937 m.	viršelis
Kpt. J. Gliudys, Jr. J. D. — Kariuomenės teismas JAV	81
Gen. št. plk. ltn. A. Andriušaitis — Rojus ir Exodus	86
O. Žadvydas — Lietuvos tragiškų metų audroje.....	92
Dr. P. Lossowski — Lietuva ir 1939 m. Lenkų-Vokiečių karas	96
TREMTIES TRIMITAS	102
Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje	113
Karinės Žinios	114
Kronika	116

ATSTOVAI:

Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — J. STANKONAS, Cleveland — F. EIDIMTAS, Los Angeles — O. ŽADVYDAS,
Australia — V. ŠALKONAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MASS. — S. J. Minkus
CHICAGO, ILL. —
"Gifts International", "Parama"
DETROIT, MICH. — V. Perminas,
Čižauskas

GRAND RAPIDS, MICH. — J. Belinis
OMAHA, NEBR. — J. Kantanavičius
WOODHAVEN, N.Y. — "Romuva"
WATERBURY, CONN. — "Spauda"

KANADOJE

HAMILTON, ONT. — J. Orvidas
TORONTO, ONT. — Augustinas Kuo-
las, P. Misevičius
MONTREAL, QUE. — "Parish Lib-
rary"

ANGLIJOJE

"DAINORA" — 14 Priory Road, Kew
Surry

V. VOKIETIJOJE — Juozas Venys
6796 Schoenenbert-Kuebelberg 1,
Duererstr. 13 Postfach 242

AUSTRALIJOJE

A. Kubilius
S. Slavickas — 44 Slevin St., Gee-
long North, 3215, Vic. Australia
L. Vasiliūnas — 3 Wall Street, Nor-
wod 5067

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams — \$9.00, pusmečiui — \$4.50, atskiro nr. — \$1.00

Pinigų siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207, USA

KARYS, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world.

Published monthly except July and August by "KARYS" — 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207, USA

Subscription \$9.00 per year. Single copy \$1.00 • SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARIYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 3 (1500)

KOVAS — MARCH

1974

KARIUOMENĖS TEISMAS JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

KAPITONAS JURGIS GLIAUDYS, Jr., J.D.

IVADAS

Kariuomenės paskirtis vykdyti politinius valstybės tikslus tarptautinėje plotmėje, kada diplomatinės pastangos išsenka ir neatneša pageidaujamo rezultato. Kariuomenė taipogi yra jėga, saugojanti valstybę nuo priešo. Kariuomenė gina valstybę. Kariuomenė yra savita visuomenė, turinti savas tradicijas, savo įstatus bei teisę. Viskas tai ugdo kario psichikoje kariuomenei būtiniausių ir svarbiausių savybę — drausmingumą. Be kariuomenės valstybė negalėtų ginti savo interesų tarpvalstybinių konfliktų arenoje, kariuomenė be drausmės nebūtų parengta atlikti savo pareigas ir liktų tiktai palaida ginkluota minia.

Remiantis tomis prielaidomis lengva suprasti ir įvertinti skirtumus tarp civilinio ir kariuomenės teismų praktikos. Tai tikslų skirtumas. Kariuomenės teismo funkcija palaikyti drausmę ir, aišku, sekti, kad kaltinamasis nenukentėtų dėl nepagrįsto kaltinimo. Civilių visuomenės teismai sprendžia susiformavusius santykius tarp teismo proceso šalių. Kariuomenės teismo praktikoje iškyla ir valstybės priešo alijacijos momentas, tai yra kario atsidavimas savo valstybės interesams, yra vienas specifinių kariuomenės teismo praktikos išeities punktų.

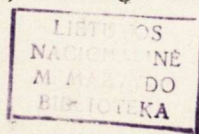
KARIUOMENĖS TEISMO STRUKTŪRA

Jungtinių Amerikos Valstybių kariuomenės teismo praktika pagrįsta humaniška prielaida, kad tiktai visoms galimoms priemonėms išsekus ir negalint tinkamos padėties atitaisyti, nusižengė-

lis, arba nusikaltęs karys atiduodamas teismui. Todėl beveik visos bylos, patekusios į teismą baigiasi kaltinamojo nubaudimu. Tiktai apie 5% bylų baigtos kaltinamąjį išteisinus. Šis faktas neturėtų stebinti, nes pagal civilinių kriminalinių teismų statistiką, ir ten beveik visos bylos baigiamos bausmėmis. Tiktai 15% lieka išteisintų. (U.S. Justice Department, 1971).

Visas bylas pradeda mažiausiojo vieneto vadas. Taip yra kariuomenės teismo praktikoje. Pagrindinis JAV kariuomenės vienetas vadinamas "company". Šio vieneto skaičius siekia apie 200 vyrų. Kai tokio vieneto vadas nustato, kad jo visos panaudotos priemonės neatnešė norimo rezultato, o reikalas yra rimtas ir tvarkytinas, jis paruošia kaltinimo aktą, nurodydamas nusižengimo detales, prideda savo rekomendaciją, perduoda parengtą medžiagą į aukštesnįjį štabą. Teistinas karys tuo tarpu būna perduotas į karo policijos priežiūrą ir laikomas karo kalėjime, jeigu, pagal vieneto vadovo nuomonę, dėl drausmės ar kitų priežasčių nusižengę karys yra pašalintas iš vieneto.

Tad, galima tarti, kad pirmasis kariuomenės teismo laipsnis yra vienetas ("company"), nes čia nustatoma ar karys bus atiduotas teisti. Vyresnysis štabas gali nutarti, kad byla būtų grąžinta vienetai, bet praktikoje taip nebūna, atsižvelgiama į vieneto vado rekomendavimą. Vadovas gali rekomenduoti, kad nusižengėlis, arba nusikaltėlis būtų teisiamas žemesnio ar aukštesnio teismo. Žemesnis teismas angliškai vadinamas "special court martial". Tas teismas skir-

tas lengvesniems prasižengimams. Baudos atžvilgiu tas teismas gali bausti 2/3 algos kas mėnesį atėmimu ir iki pusmečio, pažeminti rangų iki žemiausio laipsnio, paskirti kalėti iki šešių mėnesių. Šią teismą gali sukviesti bataliono vadas (pulkininkas leitenantas). Jis nustato teismo narių sąstatą, skiria gynėją ir prokurorą, po teismo peržiūri bylą ir ją patvirtina. Jis gali sumažinti skirtą bausmę, bet neturi teisės bausmę padidinti. Šiame teisme, kaip ir kituose, turi dalyvauti kariuomenės teismo teisėjas.

Aukštesnysis kariuomenės teismas vadinamas "general court martial". Tas teismas skirtas labai rimtiems nusikaltimams. Aukštesnįjį teismą sušaukti turi teisę brigados, arba divizijos vadas (pulkininkas, arba brigados generolas). Procedūra panaši į žemesniojo teismo procedūrą, bet aukštesniojo teismo bausmės gali būti žymiai griežtesnės. Šis teismas gali bausti kalėjimu iki gyvos galvos, arba, karo metu, mirties bausme. Šis teismas gali pašalinti iš kariuomenės kareivį, arba karininką su atatinama atestacija, reikšminga ir civiliniame nubaustojo gyvenime. Kareivio pašalinimą iš kariuomenės seka "bad conduct discharge" arba "dishonorable discharge". Tokios blogo elgesio atestacijos vėliau varžo nušalintojo teisę gauti atitinkamas lengvatas civiliniame gyvenime. Taip pat apsunkena darbo gavimą, nes daugelis įstaigų samdo tuos veteranus, kurie yra gavę "honorable discharge" sertifikatą.

Teismo nutarimą galima skųsti, apeliuojant į Armijos Apeliacijos Teismą (Army Court of Review), kuris yra Vašingtone. Apeliaciją gali pateikti tik tai žemesnio rango kariai, žemesniojo teismo nubausti pašalinimu iš kariuomenės ("bad conduct discharge"), arba aukštesnio teismo nubaustieji, jeigu jų bausmė yra virš vienerių kalėjimo metų. Normaliai aukštesnis teismas skiria bent keliolika metų kalėjimo ir pašalinimą iš kariuomenės, tad apeliacija būna nuo teismo sprendimo. JAV kariuomenėje nėra vadinamo užstato ("bail"), kuris atleidžia nuo kalinimo apeliacijos teismo sprendimo belaukiant. Kareivis pradeda kalėti tuoj po teismo sprendimo, nors ir paduota apeliacija. Dažnai būna ir taip — kol apeliacijos byla sutvarkoma, praeina bausmei skirtas laikas ir, tokiu būdu, pasibaigia byla.

Jei yra svarbūs teisės ar procedūros klausimai, kurie bendri visoms šakoms — aviacijos, laivyno, ar kitų karo jėgų — tai pats vyriausias kariuomenės apeliacijos teismas gali savo iniciatyva pasiimti bylą spręsti. Šis teismas ran-

dasi Vašingtone. Jo sudėtis: trys civiliai teisėjai, kuriuos skiria prezidentas penkiolikos metų stažui. Teismo pavadinimas angliškai: "Court of Military Appeals". Savo funkcija šis teismas panašus į JAV Vyriausįjį Teismą.

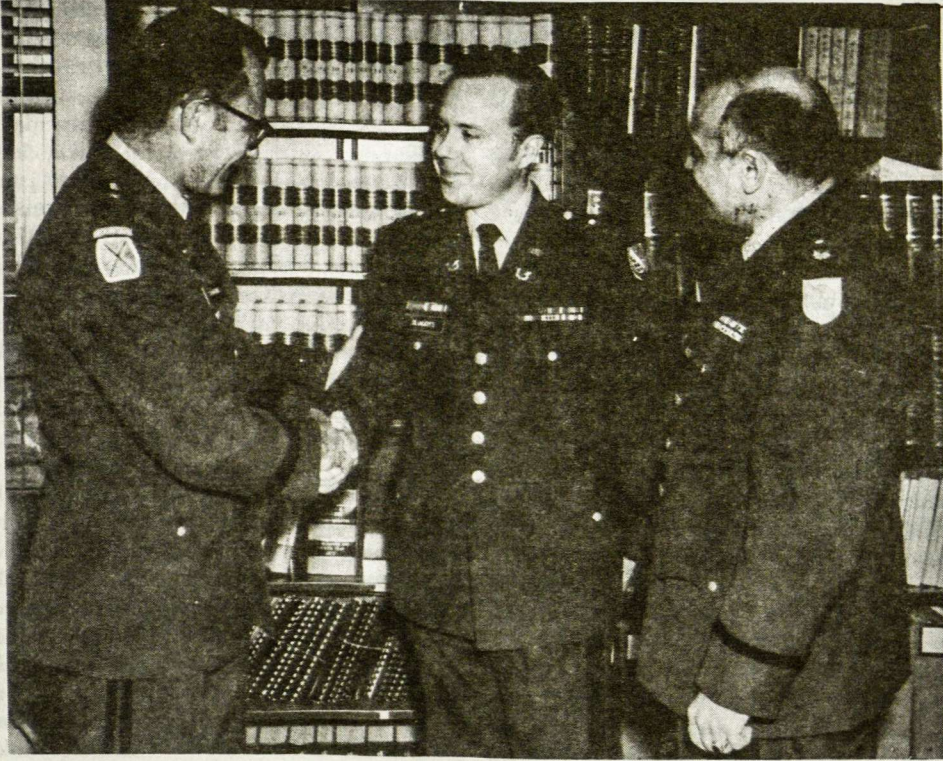
Kaip matyti, kariuomenės teismo struktūra nėra komplikauta. Iniciatyva pradedama vieneto vado vadinama rekomendacija, toliau seka bataliono arba divizijos vado sukviesto teismo sprendimas, po to byla gali būti peržiūreta apeliacijos teismo, o jeigu iškyla bendri klausimai ar ypatinga bylos svarba, bylą svarsto Vyriausias apeliacijos teismas. Yra ir išimtinių bylų, kurias gali peržiūrėti pats Prezidentas ir paskelbti sprendimą. Pagarsėjusi leitenanto Calley byla, imant ją pavyzdžiu, jau praėjo visus aukščiau minėtus kariuomenės teismo etapus ir dabar pats Prezidentas begali paskelbti, savo nuožiūra, sprendimą.

TEISININKŲ KORPAS

Kariuomenės teismo struktūrai privalu turėti kvalifikuotų asmenų. Kiekviena kariuomenės veikimo šaka turi savo specialistų. Teisinius reikalus tvarko teisininkai. Teisininkų advokatų skaičius siekia virš 1450. Jiems vadovauja vyriausias teisininkas, kuris turi generolo-majoro rangą ("major general"). Jis atsakomingas generaliniam štabui už visus teisinius kariuomenės reikalus ir teisinę veiklą, t.y. kariuomenės teismų veikimą.

Yra dar keturi advokatai-generolai, kurie vaduoja vyriausią advokatą, veda specialius skyrius, pav. civilinės, kriminalinės teisės ir pan. skyrius. Teisininkų išdėstymas yra labai platus (yra jų net Persijoje ir kt.) ir jų skaičius yra per mažas patenkinti visus teisinius poreikius. JAV kariuomenė dabar siekia apie 800,000 vyrų ir palyginus su kariuomenės skaičiumi proporcingai teisininkų skaičius yra per mažas. Tad yra darbo perteklius, kiekviena divizija, didesnė bazė, ar svarbesnė karo įstaiga turi savo teisininkus advokatus. Jie atlieka visus tos įstaigos ar bazės teisinius reikalus. Jie turi savo specialias insignijas ir priklauso savo vyresniam advokatai tarnybos požiūriu.

Vyriausias vietovės (t.y., divizijos, brigados, bazės, ar pn.) advokatas turi ryšį tik tai su to vieneto vadu. Nėra jokio tarpininko, todėl advokatai turi įtakos ir platesnei sferai, kuri liečia vieneto veiklą. Advokatų sekcija paprastai yra tik tai brigados, arba aukštesnio rango vieneto štabe.

Nuotraukoje (viduryje) straipsnio apie JAV kariuomenės teisumą autorius kapitonas Jurgis Gliudys, Jr., paskirtas karo teisėju Fort Huachuca, Arizono kariuomenės bazėje. Iš dešinės brigados generolas Bruce T. Coggins, teisininkų korpo viršininko pavaduotojas. Iš kairės, pulkininkas leitenantas teisininkas Joseph J. De Francesco. Nuotrauka: U.S. Army.

JAV kariuomenės advokato profesinis lygis yra aukštas. Pagal įstatymą privalu, kad jis turi būti baigęs aukštąjį mokslą ir priimtas kaip pilnateisis advokatas aukščiausiam savo valstijos teisme. Prieš pradėdamas karo tarnybą, jis turi išeiti atitinkamą karininko parengimą. Papildomai, visi kariuomenės advokatai teisininkai, praeina karo kodekso studijas. Tikslai po to jie gali eiti savo pareigas. Dauguma teisininkų yra karjeros karininkai; patekti į teisininkų korpą nėra lengva dėl vietų stokos ir stiprios kandidatų konkurencijos. Šios sąlygos, tačiau, turi naudoti: išlaikomas aukštas personalo lygis.

Teisininkų korpe yra dar specifinė grupė, tai karo teisėjai. Šie teisininkai į teisėjų postus parenkami dėl patyrimo, jurisprudencinių gabumų ir dėl nuopelnų karo tarnyboje. Teisėjų tėra apie 40 visoje kariuomenėje. Jų tarnyba panaši į civilių teisėjų pareigas, jie privalo spręsti bylas. Teisininkų korpas turi senas savo tvarkymosi tradicijas, nes korpas pradėjo veikti nuo JAV revoliucijos, nuo 1776 metų. Nuo ano laiko iki dabar teisinius kariuomenės reikalus

tvarko neskaitlingas teisininkų specialistų skaičius.

KARIŲ ĮSTATYMAI

Kariuomenės tvarkymuisi nustatyti JAV Konstitucija pavedė funkcijas federalinės legislatūros šakai. Vykdamas šį konstitucinį pavedimą, legislatūra išleido Karo kodeksą (Uniform Code of Military Justice). Šis kodeksas nusako visą pagrindinę kariuomenės teisę. Kodeksas išdėsto teismo procedūrą, bausmių bei nusižengimų nusakymus. Tam tikrais laikotarpiais legislatūra kodeksą pakeičia, papildo, atnaujina.

Dar yra vienas konstitucinis karo teisės šaltinis. Pagal Konstituciją Prezidentas yra vyriausias karo jėgų vadas ir toje srityje jis turi atitinkamas galias. Viena iš tų galių yra teisė tvarkyti kariuomenės drausmę. Tam tikslui Prezidentas papildo legislatūros išleistą pagrindinį Karo kodeksą. Tas papildinys vadinamas angliškai "Manual for Courts-Martial". Jis liečia kariuomenės teismų procedūrą ir prasižengimus prieš drausmę.

1969 metais įvyko radikali šio papildinio revizija, kareiviams suteikta daugiau įvairių leng-

vatų, kaip jų buvo anksčiau. Vienas iš pagrindinių pakeitimų: žemesniame teisme (special court martial) skiriamas advokatas gynėjas kaltinamajam. Anksčiau to nebuvo. Kaltinamąjį ginti buvo skiriamas paprastas karininkas, ne teisininkas. Dar yra ir daugiau administracinių potvarkių, kurie liečia specifinius reikalus. Pav., kiekvienas generolas turi teisę išleisti savo potvarkių kodeksą, pagal kurį galima bausti iki dviejų metų kalėjimo. Kariuomenės teismas dažnai atsižvelgia į civilinius federalinius teismus kriminalinėse bylose. Tai daroma su tikslu suderinti bausmių kategorijas, kad panašių nusikaltimų atvejais nebūtų ryškių skirtumų. Pav., pagal Karo kodeksą narkotikų turėjimas baudžiamas penkerių metų kalėjimu, o federaliniai teismai už tai baudžia žymiai lengviau, trimis metais. Tad, kad nebūtų didesnių skirtumų taikant bausmes, kariuomenės teismai ima ir kitų teismų taikomas bausmių normas. Tačiau kariuomenės teismas yra pavaldus ankstesniųjų apeliacijos teismų sprendimams. Šis *res judicata* ir *stare decisis* principas nėra naujas JAV teisėje ir taikomas karo teisei, kaip ir civilinių teismų procese.

Kariuomenės teismas taip pat seka tarptautinės teisės gaires. Nors tarptautinė karo teisė dar nėra išsivysčiusi, bet JAV kariuomenė jau naudoja *Nuernbergo* bei *Yamashiro* bylų principais sprendžiant tam tikras karo lauko bylas, kur įvertas užsieniečių, arba belaisvių klausimas.

(Žiūr. *United States vs. William L. Calley, Jr.*, 48 C.M.R. 21, 1973). Kiekvienas JAV karys pamokomas tarptautinės karo teisės potvarkių, kaip jis privalo elgtis patekęs nelaisvėn (ką atsakyti ir kokiais tardyme daviniais apsiriboti). Kariams rodomas tuo reikalu filmas. Taip pat karys pamokomas, kaip elgtis karo lauke, kad neprasižengus prieš Genevos konvencijos įstatus. Už tų įstatų ignoravimą gresia karo lauko teismas.

Bendrai galima tarti, kad JAV karys rikiuojamas Karo kodekso, kur nustatyti prasižengimai, nusikaltimai ir bausmės. Teismo procedūrą valdo Prezidento potvarkis. Bausmių lygiui išlaikyti atsižvelgiama į civilinių teismų sprendimus. Rūpinamasi, kad kiekvienas karys žinotų už ką baudžiama ir kokia bausmė gali būti skiriama atitinkamus potvarkius pažeidus.

ADMINISTRACINĖS VADOVO BAUDOS

Karo teisė papildoma įvairių administracinių baudių, kurias gali naudoti vieneto vadas vieneto drausmei išlaikyti. Kai kurios būdingesnės yra šios: vieneto vadovas gali pašalinti kareivį iš kariuomenės ir duoti atitinkamą atestaciją, (po atitinkamos procedūros), garbingą, bendrą, arba nepageidaujamą (honorable, general, ar undesirable discharge certificate). Žiūr. *Army Regulation* 635—200, Chapter 13. Prieš tokio vadovo nutarimą karys gali prašyti, kad jo bylą nagrinėtų trys karininkai, kurie savo rekomendacijo-

Fort Huachuca karo bazė randasi pietiniame Arizonos kampe, apie 95 mylios nuo Tuscon miesto ir 12 mylių nuo Meksikos sienos. Čia įsteigta strateginio susisiekimo tinklo komanda (STRATCOM), kur tarnauja virš 15,000 karių. Pats fortas įsteigtas dar indėnų karų laikais: 1877 metais. Nuotrauka: Pettley studios.

mis, arba paliktų jį tarnyboje, arba pakeistų ankstesnės atestacijos turinį. Jeigu gaunama teigiama trijų karininkų rekomendacija, karys negali būti pašalintas. Pašalinimo atveju galutinį sprendimą taria brigados, arba aukštesnio štabo vadas. Jis gali pažeminti rangą už kareivio asmeniškų reikalų nesusitvarkymą: girtuokliavimas, išiskolinimas, šeimyniniai reikalai ir kt. Rango mažinimas reiškia algos sumažinimą. Kartais baudžiama papeikimu (letter of reprimand). Papeikimas įdedamas į kareivio bylą, kas turi reikšmės jo paaukštinimui ir pan. Taip pat baudžiama uždraudimu pratęsti karo tarnybą. Tada kareivis privalo apleisti kariuomenę jo dabartinės tarnybos laikui pasibaigus. Šį baudimo būdą turi patvirtinti aukštesnis štabas, vadinamas angliškai "bar to re-enlistment".

Tačiau, veiksmingiausias drausmės išlaikymo įrankis yra vado asmeniškai skirta bauda. Ši bauda kyla iš vadovo rango ir iš kariškos tradicijos, kad vadovas privalo sudrausti prasižengusį karį. Legislatūra įtraukė šią vadovo galią į Karo kodeksą ir, populiariai, ji vadinama "penkioliktas protokolais" (Žiūr. *Article 15, Uniform Code of Military Justice*). Pagal šį protokolą vadovas gali bausti prasižengėlius keliais būdais. Tačiau, karys turi teisę reikalauti, kad jo baudimas būtų patiekta Kariuomenės teismo nuožiūrai. Tokiam reikalavimui esant vadovas privalo reikalą perduoti teismui. (Žiūr. *Army Regulation 27-10*).

Šiaip vadovas gali nubausti pagal penkioliktąjį protokolą pažemindamas rangą, algos tam tikram laikui atėmimu, sunkaus darbo skyrimu, judėjimo suvaržymu, ir pataisos stovyklos režimu. Ši stovykla panaši kalėjimui, tačiau nubaustas kareivis nelaikomas čia kaliniu.

Prieš nubaudimą karys gali pristatyti savo liudininkus ir vadas privalo juos išklausti. Ka-

reivis turi teisę apeliuoti savo vado baudimą aukštesniajam karininkui, kuris peržiūri bylą, patvirtina, arba atmeta, arba sumažina bausmę. Jeigu sprendimas yra kareivio naudai, įvykis neįtraukiamas į asmeninę bylą (dossier). Bendrai, ši procedūra yra greita ir efektinga. Ji turi ir auklėjamąjį poveikį. Kaltinamasis turi galimybių gintis, sprendimų ilgai laukti netenka.

IŠVADOS IR MINTYS

Kodėl aš gana detalai sustoju ties kariuomenės teismo praktika "Kario" puslapiuose? Tuo tarpu neturiu galimybių palyginti jos su buv. lietuviškų kariuomenės teismų praktika bei esminiais jų teisenos bruožais. Įdomu, tačiau, pasvarstyti, ar JAV kariuomenės teismo eiga, vienaip ar kitaip, būtų galima taikyti atgimsiančios Lietuvos kariuomenėje? JAV karo teisė bei jos praktika, atrodo, vykusiai suderinta su humanistinėmis tendencijomis teisėje, su respektu asmens laisvėms, o kartu su tinkama precizija būtinai drausmei išlaikyti.

Ar tokia karo teisės struktūra atgaivintai Lietuvos kariuomenei tiktų? Ateities, aišku, niekas nežino, rūpintis ateities temomis daugeliui atrodo net ir nerimta. Bet kas gali tikrai žinoti, kaip vystysis pasaulio ir Europos politinė ateitis? (Atsižvelg. *European Security Conference — Helsinki 1973*). Gal būt ateityje gali pasikartoti tai, kas jau įvyko Japonijoje. Ten prigijo JAV karo teismo sistema ir japonų kariuomenės teismai labai panašūs į JAV teismus. Gal būt, kada nors, geros valios ir sumanios iniciatyvos lietuviai (nors ir ilgiau bebuvę išeivijoje) turės progų įnešti savų minčių į atsižūrusios valstybės tvarkymą. Kai laikas ateis, Lietuvos kariuomenė galės semtis pavyzdžių ir iš JAV karo teisės ir teismų praktikos.

A.A.

EUGENIJAI LEVICKIENEI

mirus, nuoširdžiai užjaučiame jos vyrą mjr. Albiną Levickį ir šeimą likusius giliame skausme.

Marina ir Zigmas Raulinaičiai

ROJUS IR EXODUS

MANO DIENYNAS 1945 METAIS.

GEN. ŠT. PLK. LTN. ALEKSANDRAS ANDRIUŠAITIS

Štuthofa kaceto kaliny gen. št. plk. ltn. Aleksandras Andriušaitis (1900 m. — 1967 m.) laisvėn išėjęs parašė savo atsiminimus, kurie apima laikotarpį nuo 1945 m. sausio 25 d., kai vokiečiai evakuavo kalinius, iki tų pačių metų gruodžio 12 d., kai autorius po 20 mėnesių nesimatymo, po neįtikėtinų įvykių, susirado savo šeimą Regensburgo lietuvių tremtinių stovykloje.

Redakciją šie įdomūs ir jaudinanti atsiminimai, nuoširdžiai ir paprastai parašyti, pasiekė ponios O. Andriušaitienės dėka.

Atsiminimai patiekiami toki koki jie buvo užrašyti, nedarant jokių žymesnių pataisymų ar kokių pakeitimų. Gale pridėti kai kurių svetimų išsireiškimų vertimai. (Red.)

Sėdint, gal tiksliau pasakius, pajudėjus iš kaceto, ir vėliau jau esant vadinamoje, „laisvėje“, vėdžiau trumpučius užrašus mažame lenkiškame kišeniniame kalendorėlyje. Žinoma — lenkiškai, vad., jei jie net patektų su manimi į saugumo rėnkas, tai ne labai galėtų prie ko prikibti. Dabar perrašau tuos užrašus jau lietuviškai, bet nekeisiu nieko. Tegul būna taip, kaip tada buvo fiksuota. Nors šiokių tokių papildymų vis gi įnešu, tokių, kurių tada, savo kailio saugumo sumetimais, buvo pavojinga žymėti.

Stutthof, 1945 m. sausio mėn. 25 d.

Pabudau. Tamsu. Mano laikrodis rodo 4 val. Uždedu akinius. Duryse SS-manas su kišenine lempute. Girdžiu: „Keltis be triukšmo, imti daiktus, rikiuotis ant kelio“. Prasideda ermyderis. Rytą pajuodame pro vartus. Aš ir kiti nepatenkame į traukinuką. Grįžtame į barakus. Viskas išversta, šeiminkauja nemalonus išvaizdos būtybės iš kitų barakų, ypač pora raudonarmiečių belaisvių. Neužilgo formuojama nauja vora, rodos Marschkolone No. 3, iš barakų 5 ir 7 ir atlikusių iš pirmųjų vorų (mūsų 11). Baisus žygis, kėlimasis per neužšalusią Vislą, vėl žygis, viso apie 40 km. Pilnas kelias paltų, antklodžių, kitokių daiktų. Nakvynė kokioje tai didelėje daržinėje.

Kelyje, sausio 26 d., penktadienis.

Šalta, žygis neilgas — apie 12 km. Praust, Stutthofa filija. Maži ankšti barakai. Šalti, vėjas pučia. Sardinės dežutėje jautėsi laisvai, palyginus su tais perpildytai barakais. Suspausti taip, kad negalima išeiti. Visą naktį išsėdėjau, susirietęs nežinia į kokią figūrą, ant sulaužytų narų. Rūkymas, keikimai, barniai; visokių tautybių. Rodos, turime ar turėsime utelių. Gyvuliai, ne žmonės.

Kelionė, sausio 27 d., šeštadienis.

Žygis. Apie 30 km. Per lauko kelius, keliukus, kalniukus. Pūga, sniegas, jau nebe vora, tik netvarkinga masė, nieks nežiūri tvarkos, nes ir negalima, per didelė pūga. Daug atsilieka, nemažai pabėga, nes gi žygiuojame per lenkų žemę. Pavargimas nežmoniškas. Tai buvo pats sunkiausias ir vargingiausias žygis. Pagaliauėjome be kelių. Pasiekėme Westenpol (nežinau, kaip lenkiškai) ir sugriuvome į daržines, tvartus.

Kelionė, sausio 28 d., sekmadienis.

Rytas. Keli lavonai, žmonės per juos eina, sustoja. Matau vieną basą, jau suspėjo kas nuimti apavą. Ilsimės. Pagaliau pirmą kartą po išvykimo gavome sriubos ir, rodos, duonos. Vagystės, barniai. Jaučiamas chaosas, dezorganizacija.

Sausio 29 d., pirmadienis.

Vėl žygis. Pasiekėme Žukowo. Talpinamės ant tvarto. Lauke sniego pūga. Leidžiama paskersti kiaulę. Gaminamės žirnieneį, kas kaip išgali ir moka. Pro mūsų tvartą traukia kitos voros.

Sausio 30 d., antradienis.

Vis dar Žukowe. Šalta. Aišku, esame katile, iš kurio vokiečiai neišlįs ir mes su jais.

Sausio 31 d.

Žygiuojame į Seefield (lenkiškai?). Kelyje nušauti lavonai — kalinių. Suvaro į bažnyčią. Didžiau-

Plk. A. Andriusaičio nuotrauka iš jo tarnybos lapo.

sias išniekinimas. Gauname šaltų bulvių, vienas antras — sriubos. Turiu dezinteriją, matyti po anos žalios kiaulės. Pavyksta iš bažnyčios patekti į kleboniją, gauname po šmotą žalios kiaulės. Po to — dezinterija arkliska.

Vasario 1 d.

Žygiuojame į Lebno. Vėl į bažnyčią, ir čia išniekinimas. Mūsų grupę perkelia į mokyklą. Kašubai¹ atnešdavo duonos ir sriubos. Šventoriuje didelė krūva lavonų. Pašauti, sušalę? Kas žino?

Vasario 2 d.

Žygis į Linde (Linija). Pradžioje į bažnyčią, po to į užeigą (oberža). Vėl kašubai su duona ir sriuba. Mūsų voros v-kas kažkoks Milkau ar Mitkau. Pagyvenęs ir neblogas žmogus. Vachtmanai latviai, ukrainiečiai, rusai ir net lenkai, na ir, žinoma, vokiečiai, kurių daugiausia. Anų tik vienas kitas. Kas dėl lenkų, tai ar nebus vokiečiai kalbą lenkiškai, ar vadinami eingedeutsch² lenkai.

Vasario 3 d., šeštadienis.

Žygis į Nawitz (Nawicz). Du maži barakėliai,

800 žmonių, plius wachtmanams, įstaigoms. Prisigrūdo žmonių vos ne iki lubų. Triukšmas, stumdymas, keiksmas. Esu tuo tarpu su norvegų grupe, susipažinau su vienu iš jų, Toller. Bet ir norvegai baigia savo išteklius, turi tik keleta skardinėlių žuvies konservų. Mūsų 11-ka apgyvendino troboje pas bauerį, čia pat prie stovyklos.

Vasaris.

Kas galėjo manyti, kad Nawicz'e gyvensime penkias savaites. Įstrigome katile. Mūsų vokiška vadovybė visai dezorientuota, matosi, kad nežino ką daryti, kaip elgtis. Mitybos klausimas pagerėjo. Duonos, dažnai ir papildomos sriubos gauname nuo vietinių kašubų. Jų kaimai, patys ar įpareigoti, vos ne kasdien atveža tos sriubos. Be to, stovykloje gaminama sriuba, dažniausiai bulvienė ar žirniinė. Stovykla irgi dalina duoną (nedaug), į galą net — margariną ir, o stebuklas, marmeladą. Visos tos gerybės atvežamos iš Lauenburgo, 14 km. Visai prastai vandens klausimas, nes ant kalno, kur tie mizerni barakėliai, vandens nėra. Todėl visokiausiais būdais ir visokiausiais indais per visą dieną vanduo pristatomas iš čia pat esančio kaimo. Vis vien vandens visada trūksta. Taip pat prastai ir su kuru. Gerai dar, kad lauke neperdaug šalta. Pirmomis dienomis bulves gaminome pas bauerius kaime, vėliau buvo įtaisyta virtuvė ant kalno pačioje stovykloje. Tomis pirmomis dienomis gerokai badavome, kartais gan drūčiai, nes gaudavome po 3-4 bulves, nevirtas. Mano Toller dažnai nueina į kaimą, taip pat pas mus (mūsų baueris vadinasi Scholz) ir bando keisti savo ir savo draugų daiktus į maistą. Iki padėtis bendrai nepagerėjo man teko gerokai pabadauti. Ką gi, ne gi pirmą kartą.

Daugiausia maistu mus aprūpina gyventojai Kontenau (lenkiškai?) kaimo; to kaimo didesnė dalis yra eingedeutsch, bet ne iš įsitikinimo, o iš reikalo, nes kitaip turėtų apleisti ūkius. Ten yra ir gen. K. Navakas su šeima ir jo brolis Jonas. Per geruosius kašubus susirišome su jais. Pradėjo mus lankyti ir pagal galimybę aprūpinti maistu ir taboka. Kaimas tik apie 2 km nuo mūs. Taip pat netoli gyvena ir Chadakauskas, tačiau to nematėme.

Pora km nuo mūs, kaime Lowicz, panašioje stovyklėlėje apsisotojo Marschkolone No. 4 (o galbūt No. 2, dabar neatsimenu), susidedanti iš blokų No. 9 ir 15. Ji mažesnė, negu mūsų, nors ir mūsiškė su kiekviena diena tirpsta: miršta daugiausia nuo vad. sračkos ir dėmėtosios šiltinės, kuri čia siaučia, kaip tinkama. Visur ir pas kiekvieną utėlių daugiau, negu reikia. Kaip gi jų nebus: be vandens, be pirties, be baltinių keitimo, ir tokia susigrū-

dime. Tų gyvių turime mes visi, turiu ir aš. Tokios ilgos po porą, kaip povandeniniai laivai. Ačiū Viešpačiui, šiltinė prie manęs neprikibo.

Lageraelteste kažkoks Reichsdeutsche Iks. Žiaurus ir kietas. Nežinau kodėl, bet neturiu pas jį akies: keletą kartų šaukė ant manęs, kaip padūkęs, kaip ir visi vokiečiai kad šaukia. Neatsimenu už ką tokį, rodos papyliu vandenį, beto, vieton į virtuvę įlindau į kažkokį sandėlį, ir pan. Tačiau nemušė.

Keletą kartų viešosios ekzekucijos turėjo vietas: atsimenu, kai mušė rykštėmis pora lenkų už tai kad anie bandė įsilaužti į maisto sandėlį ir, tur būt, ką nors nudžiauti.

Vienas wachtmanas (iš Latgalijos) rusiškai pareikalavo iš manęs, kad praeidamas pro jį nuiminėčiau kepurę. Nenorėdamas to daryti grįžau atgal. Bet buvau nustebęs jo beribiu kvailumu: negi jis nežino, kad abudu sėdime katile: šiandieną kaliniai nuims kepures prieš jį o rytoj nuims jam jo kvailą galvą, kartu su kepure.

Mūsų tarpe turime du gydytoju: Kowalczuk ir Sobieszczański. Jie įrengė vad. review, t. y., ligonių apžiūrėjimo ir pirmos pagalbos punktą. Tačiau palaikyti švarą duodasi labai sunkiai.

Gan dažnai girdime šaudymą. Keliais visą laiką be perstojo, traukia voros fluechtlingų, dideliais vežimais-būdomis. Kur? Ar jie žino? Nemanau. Traukia bendra vakarų kryptimi, nors toji kryptis prasideda ir baigiasi katile. Daugiausia tai Rytprūsių ūkininkai.

Mityba, ne tai kad pagerėjo, bet susitvarkė. Bet šiltinė žmonės miršta ir miršta. Iš Stutthof'o išvykome 1,200 su kaupu, dabar mūsų tik apie 800, ir iš jų, kaip čia teigiama, apie, ar net daugiau, 300 šiltininkų. Kur kiti? Pasibaigė, nušauti, pabėgo. Vieną rytą mus užaliarmavo, išrikiavo ant plento, bet po geros valandos laukimo, grąžino atgal. Visaip komentavo tą nepavykusį žygį: nēr kur žygiuoti, visur atkirsta, vokiečiai nežino, kas daryti, įsakymai prieštarauja vieni kitiems, ir tt.

Mūsų voroje pas vokiečius kažkas įvyko. Fuerer Milkau kažkur perkeltas (į Lauenburgą?), į jo vietą atvyko kažkoks Janke, kuris neužilgo atsilankė privačiai į mūsų stubą ir ilgą laiką porino apie vokiečių būsimą greitą pergalę, apie naujus ginklus ir pan. Iš mūsų mordų buvo perdaug aišku, kad klausomės iš pareigos, bet ir jo užsidegimas buvo, kažin, ar tikras. Šiaip, atrodo, visai priimtinas. Kartu su Milkau išvyko ir sargybų viršininkas, kaip girdėti, susimušė su kitais pareigonimis, be to, dar kokios tai tarnybinės malversacijos, ir kaip tik mūsų bauerio stuboje.

Du kartu į dieną įvyksta ant kalno appeliai³ (rytą ir vakare). Šiltinė vis labiau siaučia. Esame jau

tik 700. Niekad negirdėjau ir nemačiau prieš tai tiek utėlių, kaip dabar. Nejauku stovėti per appeli su kokia nors būtybe, kurios pečiai, kaklas ir galva padengti utėlėmis, viena prie kitos. Turiu jų neperdaugiausia, bet vis tik skaičius gan imponantiškas. Su loviu pakenčiama. Nuo tūlos šeimos — Milejczyk (savininkai oberžos ar bufeto geležinkelio stotyje Linija (Linde) gavau sunkoką siuntinį: keleta kilogramų duonos, kiaušinių, lašinių, dešros ir t.t., ir net keleta pakelių papirosų.

Keleta kartų vykome su vienu sargybiniu ubagauti po kaimus, ir reikia pasakyti visada sėkmingai. Bet kodėl tai nevedė mus į vokiškus kaimus, kurie yra čia pat: mat buvome ant pat rubėžiaus tarp buv. lenkų koridoriaus ir Vakarų Prūsų. Tiesa, Navakas vieną kartą sakė, kad kaimyniniame bažnytkaimy, sekmadieniais, kunigas iš sakyklos ragino parapijiečius šelpti mus, minėjo, kad sumintųjų tarpe yra vienas kunigas (mat, tai aš). Buvome per vieną tokią iškylą svečiuose ir pas pp. Milejczykus, kur priėmė mus tikrai karališkai: gausūs pietus su išgėrimais, papirosais (negėriau), pasiėmėme ir su savimi. Tenai susipažinau ir su Linijos klebonu.

Lauke galima jausti jau pavasarį. Bendrai, žiema šitame rajone nėra baisi, Stutthof'e buvo prasčiau. Dažnai galvoju, ar neateis vokiečiams mintis į galvą likviduoti mus visus ligi vieno, nes ir pigiau, paprasčiau, iš karto atsikratoma visų rūpesčių, o jų yra daug, tuo labiau kad iš katilo mus jau nepajėgs ištraukti, tas ir vaikui aišku. Vis tai vokiečiams kreditas.

Žinios apie padėtį fronte skystos, nepilnos, įvairios, daugiausia apie atskirų karių žygdarbius. Radio pas šeimininką veikia nereguliariai, elektra — taip pat. Artilerijos šaudymą girdime nuolat, bet jis dar tolokai, retai praskrenda atskiri vokiečių lėktuvai, bet kažkoks traukinukas, netoli mūsų, gan reguliariai praeina netoli mūsų kaimo. Įdomu, kas juo važiuoja?

Kovo 4 d. — Šv. Kazimiero diena.

Meldžiaus. Sveikinome atvykusius Navakus. Šaudymas vis stiprėja. Fluchtlingų nepabai-giamos voros traukia į vakarus. Stebėtina, kad visiškai nesimato jokių gyvulių: nei karvių, nei avių, nei kitokių.

Kad ir labai sunkiose sąlygose gyvename, net dideliame pavojuje, tačiau sugyvenimas yra labai žemo laipsnio. Keikimasis, barniai, koliojimas kabos ore, smulkios vagystės, kalbama ir apie sekimą, šnipinėjimą, nors pats to nepatyrčiau ir nepastebėjau. Bet jei ir taip, stebėtis netenka: ar vokiečiai mažai pasidarbavo, kad degraduotų lenkus

į gyvulius, kad išniekintų viską, kas gera, kilnu, dora. Ištikus penkis metus dirbo labai sistemingai naikino jie lenkus tiek fiziniai tiek moraliai. Man labai skaudu girdėti niekinant motinos vardą.

Dažnai kalbama apie būsimą žygį kur nors į pajūrį, o iš ten laivais į Reichą. Greičiausiai tokie pat pletkai kaip kad buvo ligi šiol.

Kovo 9 d.

Vėl šalta. Išdavė Marschverplegung: duona, margarinas, marmeladas. Šiltine serga Mackevičius. Pradėjo verkti, kai buvo užsiminta, ar nepalikti jį Nawicze. Latvio Einbergio sužeista koja. Kai mus išrikiavo, abu ligoniai iš paskutiniųjų jėgų, mūsų padedami, stoji į rikiuotę. Kitus ligonius (kažkas apie 300) su 4 wachtmanais palikome ant kanlo. Pajudėjome prieš vidunaktį. Kryptis: Roslasin, Lanc. Lauke pūga.

Kovo 10 d.

Netoli žygiavome. Mackevičių ir, rodos, Einbergiį paėmė prisivijusios mus rogės su wachtmanais ir nuvažiavo toliau, Lanc link. Mūsų dešimtukas, kažkodėl, atitrūko nuo voros. Su mumis vienas wachtmanas, gerai kalbąs lenkiškai, su dviem šunimis, tas pats, kuris gyveno visą laiką su mumis pas aną bauerį Nawicze. Šunys prie mūsų priprato. Sustojome viename kaime netoli nuo Nawiczo nakvynėi. Kilo gan aštrūs ginčai tarp Liudžiaus ir manęs. Buvau už tai, kad nenakvoti, bet žygiuoti toliau, nes per daug buvo aišku, kad bolševikai čia pat už kulnų, čiups. Liudžius ir Kiškis nerodė noro eiti. Likome. Miegojome ant grindų. Žinoma, joks miegas. Artilerijos šaudymas visai arti. Aišku, kad bolševikams į nagus pateksime visai greit. Turėjau viltį, jei žygiuotume, tai gal spėtume patekti ar į Gdynią, ar į Dancigą.

Rytė traukiame toliau. Stebuklas: Dingo kelrodžiai, be to fluchtlingų tik atskiri vežimai. Šaudymas vis aiškesnis. Išeiname į pamiškę, iš kur didelis matomumas, puikiai matosi didelis kelias į Dancigą, kuriuo visu jo pločiu plaukia kaip upė fluchtlingų būdos. Šlaituose sprogsta artilerijos sviediniai. Klausiu mūsų wachtmano, aiškina, girdi, kad tai pratimai, bet ir mina ir balsas rodo, kad bijo pagalvoti, jog tai kautynės. Nusileidžiame nuo kalno ir įsiliejame į vežimų upę. Oras pragiedrėjo. Prašome savo palydovą sukti iš kelio į šoną ir truputį pasilsėti troboje. Padaryta. Troboje nieko nėra, bet virtuvėje verda pietūs, viskas rodo, kad čia, gal prieš kokia 10 min., būta šeimininkų. Staiga šaudymas visai arti: kulkosvaidžių, patrankėlių. Išėjau. Aplink, didžiausiu puslankiu, tankai su raudonomis žvaigždėmis šonuose. Plantas tuš-

čias, tik paplentėse iš abiejų pusių apversti vežimai. Teko ir mums visiems grūti ant grindų. Mūsų wachtmanas traukė iš portfelio civilius rūbus ir rengėsi, meldė mūsų jį neišduoti. Pasakėme, kad užmestų savo uniformą ant aukšto, šautuvą į šulinį. Neatsimenu, kas padaryta su šunimis. Esame "laisvi". Spėjau įmesti į krosnį visus popierius, kokius tik turėjau ir paprasčiau visų nevadinti mane laipsniu. Sunku aprašyti nuotaiką. Tai atskiras aprašymas turėtų būti. Visam kam pasiruošęs.

Ateina du pienburniai raudonarmiečiai. Atima pas visus laikrodžius, iškolioja. Mūsų wachtmanas pasišalina. Tankai daro šuolį toliau, neužilgo po to lekia pėstininkai, girti, visokiausiuose vežimuose, nuo drobynų iki senoviškų karietų. Kautynės keliasi toliau, link Gdynės. Pas mus jau gan ramu. Visą dieną ir naktį nuolat ateina visokiausi kariai: kariviai, puskarininkai, karininkai, prisikrovę kišenes ir duonmaišius visokiausių gėrybių: gėralų, rūkalų ir pan. Duoda mums. Sėdžiu kampe, neva snaudžiu, klausau kalbų, galvoju, pergyvenu, ir nieko negaliu sugalvoti. Girdžiu, kai vienas gvardijos kapitonas aiškina mūsiškiams, kad girdi, neužilgo šia kryptimi eis lietuviški daliniai. Malonumas pamatyti vėl Macijauską⁴ ir kitus, verčia nutarti pasišalinti iš čia kaip galima greičiau.

Kovo 11 d.

Rytą palieku tą trobą, kurioje dabar kepamos žąsys, kiaulės ir valgomos kitokios gerybės, vis iš to ūkio. Traukiu atgal į Nawicz. Su manimi Kantvilas, Valiukevičius, siuvėjas Sudžius ir keturi lenkai: Stefaniak, Piechocki, Sak, Kryger. Buvo ir Grudzinskas, bet jis, rankiodamas pakeliui išmėtytas Fluechtlingų gėrybes, o jų buvo primėtyta apsčiai: daiktų, baltinių, maisto, kaip lašinių palčių, dešrų, sūrio, net pinigų, atsiliko vis toliau ir toliau. Pagaliau, virto tik raudonu, labai, tiesa, ryškiu tašku, nes pagavęs lauke arklį, kurių buvo pilni laukai, kaip ir karvių, apkrovė jį raudonomis duknomis ir vertė ant to viską, kas buvo vertingiausio. Pakeliui traukia raudonosios armijos įvairūs daliniai-nugalėtojai. Dega viena kita sodyba. Iš visų namų kyši baltos vėliavos — paklodės pritvirtintos prie koto. Lauke visur matosi laivos karvės, arkliai. Vienas raitas kapitonas nurodė, kad Nawicze jau yra įsteigtas "Punkt sbora sovietkich graždan dlia vozvraščenija na rodinu".⁵ Be galo buvau jam dėkingas už tokia vertingą informaciją. Nežinau kaip, bet tuo metu ėjau vienas. Buvau dar neapsisprendęs, ką turėčiau vaizduoti, todėl stabdantiems mane raudonarmiečiams aiškinaus visaip: vieniems sakiau, kad esu lie-

tuvais, kitems — lenkas, dar kitiems — čekas. Vienas prikibo, kad duočiau jam laikrodžius, nenorėjo tikėti, kad jau esu nuo to laisvas, grasino nušauti jei pasirodytų, kad turiu. Pagaliau atstojo, nusukdamas nuo kelio į stovinčią čia pat sodybą, griežė dantimis ir grūmojo: Na, parodysiu aš tiems, ką rasiu, už Charkovą. Tarp kitko, daug kas iš jų užsidedavo neapykanta, kai prisimindavo vokiečių žygdarbius Rusijoje: pakartą tėvą ir pan. Po kapitono informacijos, nusukau nuo kelio ir padariau ratą apie Nawiczą, nes nenorėjau matyti to sorno punkto, o dar labiau vengiau susitikti su kaliniais likusiais Nawicze ir, kaip ir aš, grįžtančiais pro jį. Iš kitų pakeleivingų kalinių sužinojau, kad Iks liko suplėšytas kalinių, kiti wachtmanai, berods, ten pat raudonarmiečių buvo sušaudyti. Vėlokai vakare pasiekiau Liniją, buvome vėl kartu. Apsinakvojome pirmoje daržinėje.

Kovo 12 d., pirmadienis.

Anksti rytą nubėgau pas kunigą. Tačiau klebonijoje šeimininkavo kareiviai, vienas jų pasakė: "Niet twojego ksiendza, byl da wyšel. A ty kto?"⁶ Vėliau sužinojau, kad tas mano klebonas buvo, kaip ir visi jo parapiečiai, eingedeutsch, tik neaišku, ar išbėgo, ar jį suėmė, ar nužudė. Kantvilas man grįžus, sakė, kad buvo atbėgusi kokia tai moterėlė ir sakė, kad bolševikai ieško lietuvių kunigo, kuris keliauja su kaliniais. Jis manė, kad tas liečia mane. Aš taip nenorėjau galvoti, bet ilgai nedelsėm ir patraukėm pas Milejczykus. O ten gi pilna: ir kareivių ir kalinių, lenkų, tačiau savo nustebimui radau tenai ir mūsiškių: Seją, Liudžių. Ir nors ten obuoliui nebuvo kur kristi, vis vien mus priėmė labai nuoširdžiai ir vaišino, kuo turėjo. Pamatęs mane, senis Milejczyk sušuko visa gerkle: "Panie pulkowniku, Chwala Bogu, że pan żyje."⁷ O čia pilna kareivių. Paėmęs jį į šalį, išaiškinau jam, kaip ir kodėl. Reikia iš čia traukti, nes per daug vaiko, be to vis naujų kalinių ateina. Boba — seržantas teigė man, kad aš rusas ir greičiausiai esu vlasovietis. Kol čia dar reguliari kariuomenė, tai nieks ypatingai nesidomi ir nekimba. Pirmą kartą gyvenime mačiau tokią komišką naktį: didžiuliame kambaryje visi, ir šeimininkai ir svečiai, deginama šviesa, dviejose lovose guli trys ar keturios poros: tai šeimininkų dukterys ir kaliniai, poros nenusirengusios, vaizduoja vedusius, tai tam kad tavorščiams atėjus, mergaitės būtų apsaugotos. Tą naktį tikrai įsiveržė jų koks šešetas "pogovorit".

Kovo 13 d., antradienis.

Mūsų aštuonetas tvirtai nutarė traukti toliau. Pasiruošėme: sutvarkėme apverstą ant kelio veži-

mą-droblynas su būda, lauke pagavome du dar nenustipusius kuinus, prikrovėme šiaudų ir šieno, be to, padarėme maisto atsargą, kas tuo metu nebuvo sunku, nes ant kelių jo buvo daug ir gero. Jei gerai atsimentu, turėjome daug lašinių, kumpių ir dešrų.

Popiet išvykome. Plaukėme, kaip prieš srovę: tiek kariuomenės vyko priešinga kryptimi, arklių trauka ir motorizuotos, be to — gurguolės ir pan. Veikniekas nekreipė į mus dėmesio. Viename miškelyje gulėjo nušautas, spėjau, eigulis, nes buvo žalioje uniformoje, kitame miškelyje lavonas, ar lavonai, ant kurių užmestas brezentas. Viena vora mus sustabdė ir be ilgų kalbų, liepė atiduoti mūsų arklius ir vežimą. Ką gi, teko pasikeisti. Vykome į Kartūzus, apskrities miestą, girdi, iš ten neva eina reguliarius traukiniai, ir, bendrai, gyvenimas tvarkosi. Nakvojome pas kokį tai ūkininką, be įvykių.

Kovo 14 d., trečiadienis.

Važiuojame Kartūzų link. Mažame bažnytkaimyje Miechocinek Kartuzki marios visokiausių pareigūnų. Atsimenu vieną užrašą anglimi: "ligilirovščik". Stabdo ginkluoti kareiviai, varo į trobą. Už stalo pagyvenęs kapitonas vad. ušankoje daro teismą: trumpas apklausinėjimas, dokumentų patikrinimas ir arba į "valią", arba ginkluoti pienbūriai kažkur nuvaro. Reikia atiduoti peilius, peiliukus, skustuvus ir pan. Lenkai, daugiausia, turi laiškus, kurių pakanka. Gi laišakai į Stutthofą, arba pas "choziają", kaip jie sako. Mes gi nieko neturime, taigi užrašo mūsų pavardes ir vienas snarglys su vintovka nuvaro mus į gel. stotį, kur jau buvo įtaisytas kalėjimas. Ir štai patekau pas tavorščius, ir ne betkur, bet į NKVD, rodos, fronto NKVD. Jau anoje troboje užsirašiau Rodziewicz Bernard, lenkas.

Nuvaro į kokį tai kambariūkštį, o mūsų nemažai. Ten koks tai ilgas majoras ir jo pora sėbrų daro mums kiekvienam kratą. Vienas tų draugų savo brudnais pirštais įlindo į mano švarko krūtinės kišenėlę, ir, kaip nieko, ištraukė vedybinį žiedą, kurį ten, praardęs pamušalą, buvau paslėpęs, tikras, kad taip gudriai paslėpto niekas nerastas. Matyti, mano būdas visai nebuvo gudrus ir enkavedistai tur būt skaniai juokėsi iš mano naivumo. Atėmė portfelį, dar kažką, nebuvau per daug apkrautas, dabar gi likau visai lengvutis. Nuvarė į kokį tai kambarį, kuris jau buvo pilnas. Ant grindų šiaudai, už poros dienų perkėlė į kiek didesnį, bet taip pat pripildytą ir su nešvariais šiaudais ant grindų, kur ir miegama, ir dieną laiką leidžiama, ir valgoma, ir rūkoma, ir maisto liekanas metama.

Toje svetingoje pastogėje praleidau 10 dienų, su visokiais žmonėmis, daugiausia vietiniais kašu-

bū ūkininkais, taip pat vietinių, kaip Stutthofas, kacetų kalininiais. Buvo nedaug vad. ostovcų ir keletas raudonarmiečių. Vieną tokį vaikėžą, metų 18-19, geriau prisimenu. Kiti raudonarmiečiai ir ostovcai vadino jį "urka", vardas man pažįstamas. Suimtas jis buvo už išprievartavimą vokiečių. Ištisoomis dienomis jis gulėjo ant grindų ir spaudė per dantis. Koliojo garsiai enkavedistus ir visą NKVD, vadino juos bailiais, svoločiais, "okopalis v tylu, na front ne chotiat".⁸ Tarp suimtųjų atsirado pasakotojas. Kai sutemdavo ir visi išsitiedsdavo ant tų biauurių šiaudų, jis pradėdavo sekti garsiai pasakas, kurių veik visi klausydavosi. Kalbėjo mišiniu: lenkiškai-gudiškai. Pačios pasakos labai ilgos, rodos jau turėtų būti galas, bet kur tau, žiūrėk ir vėl veiksmas pinasi toliau. Naktį, būdavo, pabundi ir girdi: "I mōwi wtenczas ten zly czarownik do zaklętej krōlewny— Jeżeli nie pojdzisz za mnie zamaż . . ." ⁹ Kiti klauso, tik bankrutkių ugnelės šviečia. Pabundi ir antrą ir trečią kartą, jis vis pasakoja.

Maitina mus nepergeriausiai. Nešvaru, ankšta. Praustis reikia eiti į kiemą, bet tik nedaugelis eina, kiti verčiasi be šito prietaro. Vieną kartą, grįždamas nuo šulinio su sargybiniu, ant laiptų sutikau plk. Grudzinską, kurį kitas sargybinis vedė į kiemą. Pasižiūrėjome viens į kitą daug reiškiančiais žvilgsniais, ir nepratarę žodžio prasilenkėme. Kitą kartą mūsų prižiūrėtojas sušuko ant mūsų: "Ne sożrite vsiego, ostavte moemu polkovniku"¹⁰ Pasekiau, kur jis neš tą, kas liko. Nunešė tame pačiame aukšte į kitas duris, prie kurių stovėjo sargybinis su šautuvu. Vėl už poros dienų mačiau per langą, kai kieme rikiavo vorą iš vokiečių vyrų su gerais riuksakais, vėliau sargybinis atvedė Grudzinską ir pastatė jį į voros galą. Paklausiau prižiūrėtojo, kur veda tą vorą. "Umieli svoloči razrušit Stalingrad, teper idut jievo otstraivat".¹¹ Daugiau neteko matyti plk. G.

Mūsų kalėjime ir mūsų kameroje nuolat judėjimas: vienus paleidžia, jų vieton ateina nauji. Mes buvome keturi: aš, Valiukevičius, Sudzius, Kantvilas, bet pastarąjį nepavyko per tardymą: susipainiojo, suklydo, žodžiu, atvedė jį iš tardytojo tam, kad paimtų savo daiktus ir po to, vėl išvedė.

Buvo išbalęs, labai susijaudinęs, pratarė tik: "Viskas baigta. Pagavo. Prisipažinau. Sudie. Nesimatysime". Kol rinko daiktus, spėjau pažnibždomis trumpai persimesti su juo keliais sakiniais. Jį, vargšą, prispyrė prie sienos, žmogus neišlaikė, ir pasipasakojo viską, svarbiausia gi, kad tarnavo 29 Korpe, karo metu davė fūgą, rodos, net ir tai, kad nudobė politruką. Kai jį išvedė, buvome tikri, kad veda sulikviduoti, tuo labiau, kad girdėjome net ir šūvius kieme. Po metų sutikau Kantvilą Augs-

burge gyvą ir sveiką.

Jo vietą užėmė ant mūsų šiaudų lietuvis kareivis-raudonarmietis. Nežinau už ką jį suėmė. Jis nesenai iš Kauno, sako Kaunas nenukentėjęs. Jis dažnai sakė mano draugams: "Ko jūs vazuojatės su tuo lenku, varykite jį lauk". Mano prieteliai gudriai šypsojosi. Buvau vieną kartą nuvarytas į virtuvę bulvių skusti, ten pat buvo atvartytos ir kelios moterys iš gretimo kaimo. Jos buvo lietuvės iš pabėgėlių voros nuo Tauragės. Jos nesivaržydamos kalbėjo tarp savęs, tiesa, nieko blogo nekalbėjo, bet man buvo sunku neišsuduoti. Mūsų kameroje vienus paleidžia, kitų naujų privaro. Daug pagyvenusių ūkininkų, kašubų ir vokiečių, pastarųjų mažai, yra ir, vad., ostovcų,¹² taip pat raudonarmiečiai ir pan.

Pradėjo vesti ir į tardymus. Atėjo ir mano eilė, rodos, kad tai buvo kovo 14 d. Kambarys tame pačiame name. Stalas nešvarus, ant jo stiklinė, krūva tabokos, nuorūkos, po stalų bonka, atrodo, su samogonu. Jaunas vaikėžas, chuliganiškos išvaizdos, uniformoje su plačiausiais auksiniais antpečiais, kurie judėjo, kaip drebulės lapai. Kitame kampe merga su patinusiomis akimis, nepatrauklios išvaizdos, pasirodo, tai buvo vertėja. Tardymas grubijoniškas, nemokšiškas. Ilgą laiką atrodė šitaip: — Tu Partei. — Ne. — Partei. — Ne, nesu. — Esi. — Nesu. — Esi. Ir taip gan ilgai. Po to: — Gerai, reiškia, tu Partei, tai koks tavo numeris partinio bilieta? — Neturiu jokio bilieta. — Turi. — Neturiu. Ir taip keleta kartų. Po to: — Kokiam daliny buvai? Kokiam daliny? Na gi, SS daliny. — Aš nebuvo jokiam daliny? — Buvai. — Nebuvo. — Buvai. — Ne. Ir taip į ratuką. Po to: — Vadinasi, sakai, kad buvai Wehrmachte, kokiam daliny? — Aš nebuvo Wehrmachte. — Buvai. — Nebuvo. — Buvai. Ir taip be galo. Arba: — Tu Volksdeutsche. — Ne. — Taip. — Ne. Pagaliau: — Tai kas gi tu? — Aš iš kaceto, z obozu — lenkiškai. Aš brat z zakonu Bialych Maryanow.¹³ Nusistebėjimas. Kas tai tokio? Net ir vertėja nežinojo. Paaiškinu jai. Jinai jam išverčia: "Znaješ, on monach".¹⁴ "Ką? monach?" — juokas, "Vok tak nomier, nevidal živogo monacha".¹⁵

Gan ilgą laiką tęsėsi tas pasityčiojimų pilnas tardymas, kuris baigiasi posakiu: "Na, pan, skoro domoj poedeš".¹⁶ Su tuo ir paleido atgal į kamerą, kurioje dar teko pabūti gerą savaitę. Gerai, kad einant į tą tardymą, sugalvojau ir išmokau savo naują biografiją, būtent: Aš Bernard Rodziewicz, gimęs Pittsburge, Pennsylvania, USA. 1910 m. , kovo mėn. 2 d. Tėvas, angliakasis, žuvo kasyklų nelaimėje, po ko motina, gavus piniginę kompensaciją, grįžo į Lenkiją, į Vilnių. Baigęs gimnaziją, į-

LIETUVOS TRAGIŠKŲ METŲ AUDROJE

O. ŽADVYDAS

(pabaiga)

ASMENS "SARGAI"

Į mano butą užeidavo "pasiklausyti" radio ltn. Kaziubra ir politrukas Aleksėjevas. Kartą politrukas atkreipė dėmesį į knygyną, ypač į rusišką karo enciklopediją. Pavartęs puslapius pareiškė, kad joje yra liaudies priešų biografijų. Sovietuose buvo įsakyta išimti puslapius, kuriuose buvo atspausdintos jų biografijos. Tų asmenų pavardės buvo viešai skelbiamos spaudoje. Enciklopedijos savininkus už įsakymo nevykdymą valdžia baudavo sunkiomis bandomis, net iki dvidešimt penkių metų priverčiamojo darbo. Inkriminuojančią medžiagą laikyti savo bute yra pavojinga. Kariams yra dalių bibliotekos, kuriomis jie naudojami ir asmeninių knygynų vengiama turėti. Jis patarė nueiti į brigados štabo biblioteką ir ten bus galima iš literatūros sužinoti apie paskelbtus liaudies prie-

šus. Lietuvos gyventojams šis įsakymas dar nėra paskelbtas, bet verčiau iš anksto sutvarkyti. Taip buvau jo patartas, tik deja, patarimas liko neįvykdytas.

Su ltn. B. Arūnu gyvenau tame pačiame name. Mano butą nuo nuo jo kambario skyrė koridorius. Ltn. B. Arūną atkomandiravus į 6-tą pėst. pulką, nuomavau tą kambarį, kuriame tuoj apsigyveno ltn. Romanovas, brigados štabo karininkas. Kpt. Salminas pareiškė, kad tai daroma geresniam ryšiui, nes netarnybos laiku bus galimybą išsiaiškinti įvairius klausimus. Tačiau, netrukus jis buvo išsiųstas tarnybai į Tolimuosius Rytus, o į jo vietę atsikėlė vyr. ltn. Visockis, brigados štabo II-ro skyriaus viršininkas. Jis dažnai keisdavo aprangą. Vilkėdavo nauju kostiumu ir atrodė tikras dabita, bet dažnai užsivilkdavo paprasto darbininko, gero-

stojau į vienuolyną, marijonų. Karo metu vokiečiai suėmė ir laikė įvairiuose kalėjimuose ir kacetuose: Dvinske, Salaspily, Rygoje, Stutthofe. Tą savo gyvenimo aprašymą daug kartų vėliau teko kartoti, kas kart pajavairinti, pakeičiant. Laimei niekas niekad jo pilnumoje nereikalavo užrašyti ir patys neužrašė. Taip, pav., per tą tardymą buvau teigęs, kad motina grįžo į Poznanę (nes tuo metu Poznanė dar nebuvo raudonųjų paimta ir mano davinių negalima būtų patikrinti), vėliau Poznanė buvo pakeista į Vilnių. Be to pareiškiau, kad kaip vokiško kaceto kalinys esu užregistruotas Tarptautiniame Raudonajame Kryžiuje, Šveicarijoje numeriu . . ., kurio dabar jau neatsimenu. Nežinau ar tai darė kokį tardytojams įspūdį, bet tas pirmas tardytojas pareiškė: "Nu, eto my proverim".¹⁷ Nei per pirmą nei per antrą tardymą veiksmu mane neužgavo, nors kiti, grįžę iš tardymų, sakėsi gavę į ausį.

Belaukdamas tolesnio tardymo, sužinojau iš vietinių kašubų, kad gretimoje parapijoje klebonauja kun. Bystron, kuris sėdėjo kartu Stutthofe, kuris ateidavo kartais į mūsų baraką laikyti šv. mišių ir kuriam esu keleta kartų tarnavęs mišioms. Be to, pasklido žinios, kad čia yra atvykęs naujas vertėjas, vyras, labai, girdi, žiaurus, kuris faktinai tardo, tardytojai gi tik klauso.

Dabar Gavėnia, greit Velykos. Turiu laiko daug apie ką galvoti ir medituoti. Nelinksma ir tai labai.

Ateitis — vien klaustukai ir šauktukai. Bijau galvoti apie šeimą, nes tada darosi neįmanomai sunku. Visame nusiteikime sausra.

(Bus daugiau)

PAAIŠKINIMAI IR VERTIMAI

1. Kašubai — Pamario gyventojai, slavai, giminingi lenkams.
2. Įvokietinti.
3. Patikrinimai
4. Macijauskas, surusėjęs lietuvis, atgabentas iš Sovietijos ir rusų paskirtas lietuviškojo korpo komisaru.
5. Sovietinių piliečių gražinamų į tėvynę surinkimo punktas.
6. "Nėra tavo kunigo, buvo, bet išėjo. O, tu, kas toks esi?"
7. "Pone pulkininke, garbė Dievui, kad esate gyvas."
8. "Užnugaryje apsikasę, o į frontą eiti nenori."
9. "Ir tas piktasis burtininkas tada sako užkeiktai karalaitėi — jeigu neiši už manęs . . ."
10. "Nesurykite visko, palikite ir mano pulkininkui."
11. Mokėjo, niekšai, Stalingradą sugriauti, tai lai eina dabar jį atstatyti."
12. Pasilikėliai.
13. "Aš esu Baltųjų Marijonų ordino brolis."
14. "Žinai, jis vienuolis."
15. "Tai tau ir numeris, niekad nemačiau gyvo vienuolio."
16. "Na, tamsta, greitai važiuosi namo."
17. "Na, šitą mes patikrinsime."

kai apiplyšusius ir nevalytus, purvinus batus. Kartą užklausiau, kodėl taip skirtingai rengiasi, lyg vaidintojas keisdamas rolę. Jis atsakė: — Su koku asmeniu susitinku, tokia ir aprangą vilkiu. Taip jis rinkdavo žinias iš agentų ir šnipų. Žinojau, kad esu sekamas, tad teko imtis atsargumo priemonių. Taigi, turėjau asmens “sargą”, nors ir nepageidaujamą.

KAIP VYRAI SKYNĖ KELIĄ Į VAKARUS

Pasienio brigadai perėmus sienos apsaugą, dar buvo galima pereiti į Vokietiją. Pavojingiausia buvo dienos metu peržengti mirties zoną. Dažniausiai šį žygį bėgliai atlikdavo nakties metu, bet ir tai buvo rizikinga.

Organizuotai į Vokietiją pirmieji pabėgo buvę Negarbos piliakalnio būrio šauliai. Minėtas būrys savo sudėtimi skyrėsi nuo kitų tuo, kad jame buvo tik policijos tarnautojai, tarnavę Dimitravo priverčiamųjų darbų stovykloje. Bolševikų okupacijos pradžioje, stovyklos tarnautojai dar trumpam laikui buvo palikti tarnyboje, nors kalinamųjų sudėtis ir pasikeitė. Bet tarnautojai žinojo, kad jų tarnybos dienos suskaičytos.

Vieną dieną į komendantūrą atvyko vyr. policininkas B. ir paprašė parduoti jų įstaigai 5-kias dėžutes parabeliams šovinių. Dar maža atsarga buvo ir prašomą šovinių kiekį pardaviau. B. išeidamas padėkojo ir su šypsena atsiveikino. Nesupratau kodėl jis buvo geroje nuotaikoje. Rytojaus dieną sužinojau, kad grupė tarnautojų pasišalino iš Dimitravo stovyklos, o po kelių dienų pasiekė žinia, jog visi pabėgo į Vokietiją. Tuomet ir man paaiškėjo kodėl B. buvo gerai nusiteikęs.

Praslinkus dviem savaitėm po jų pabėgimo, eidamas į tarnybą sutikau Kretingos užtvaros “staršiną” (viršilą), kurio batai buvo purvini. Paklausiau kur jis išsipurvino. Iš jo sužinojau, kad šią naktį nežinomas asmuo ejęs palei geležinkelį Kretinga-Bajorai ir mirties zonoje jį nušovė sargybinis. Pas nukautąjį jokių dokumentų nerado. Ltn. Kaziubros įsakymu ten pat ir palaidojo. Jis padėjęs sargybiniam iškasti duobę, tad ir batus išsipurvinęs.

Rugpiūčio 19-21 dienomis buvau komandiruotas į Kauną perduoti Karo Muziejui likviduotos XV-os Kretingos šaulių rinktinės ir jos dalinių vėliavas. Netikėtai sutikau laisvės Alėjoje Kauno muitinėje tarnaujantį Stepą Jakubicką, buvusį Lenkimų šaulių būrio vadą, seną ginklo draugą, kartu tarnavusį Šarvuotųjų Rinktinėje. Jis papasakojo apie nesėkmes. Sunkiai susirgus išvykęs į ligoninę, o iš jos išėjus enkavedistai jo bute darę kratą. Nors nieko inkriminuojančio nerado, bet įsakė

sekančia dieną ateiti į NKVD įstaigą. Kadangi jis turėjo iš gydytojo, keliom dienom, sveikatai taisyti pažymėjimą, enkavedistai atvykimo laiką atidėjo. Kuo baigdavosi “kvietimas” į NKVD įstaigą, netenka minėti. Klausė patarimo. Patariau bėgti į Vokietiją ir pažadėjau pervesti per sieną, nors mudviem buvo rizikingas žygis, kuris galėjo ir nepasisekti.

Tuo metu, visu pasienio 15 km. ruožu nuo Vokietijos sienos, buvo suvaržytas įvažiavimas ir judėjimas. Visi asmenys gyvenę draudžiamoje zonoje turėjo pasuose atžymėjimus. Atvykstantieji privalėjo turėti leidimus. S. Jakubickas tokio leidimo nesitikėjo gauti, o prašyti buvo pavojinga. Sutarėm, kad jis rugpiūčio 22, naktį, atvažiuos iki draudžiamos zonos į Kartenos (Kulupėnų) glžk. stotį. Iš ten aš jį parvešiu motociklu į savo butą. Atsitiko kitaip. Jis atvyko anksčiau ir pėsčias atėjo nesulaikytas. Prieš mano butą buvo didelė aikštė, kurioje raudonarmiečių daliniai vykdė rikiuotės užsiėmimus ir dažnai tikrindavo praevių dokumentus. Be to, tame pačiame name gyveno mano “kūno sargas” vyr. ltn. Visockis. Mano svečias patekęs į šią aplinką jautėsi nesaugus. Naktis pralinko beplanuojant perėjimą per sieną. Tinkamiausią vietą parinkau Jokūbavo užtvaros bare, Vaitelių kaime, kuriame turėjo ūkį Stasys Daknevičius, buvęs Gargždų šaulių būrio vadas. Jo žemė siekė Vokietijos sieną ir mirties zonoje iškirsti medžiai bei krūmai dar nebuvo nuostoliams apskaičiuoti komisijos patikrinti. Nutarėme vaizduoti komisiją: Stepas — valščiaus atstovą, Stasys — nuostolių ieškova, aš — komendantūros atstovą, tik trūko, mums nepageidaujamo, užtvaros vado.

Rugpiūčio 23 d., vyr. ltn. Visockiui išėjus į tarnybą, apsilikau jo odiniu, ilgu, juodu paltu, o “valščiaus atstovui” įdaviau savo portfelį, kuriame buvo keletas blankų nuostoliams apskaičiuoti. Sėdau ant motociklo už vairo, “atstovas” — užnugaryje, ant balnelio. Pradėjome žygį. Pasiseks ar pateksim į spąstus, bet pasiryžom vykdyti.

Pravažiuojant Jokūbavo bažnytkaimį, užtvaros patruliai mus sustabdė patikrinimui. Kai vykdavau vienas, niekuomet manęs nesulaikydavo. Patruliai mane pažino ir šį kartą nereikalavo dokumentų. S. Jakubickas savo pase neturėjo draudžiamos zonos atžymėjimo, tad rizikuodamas, padavė šaulio liudijimą, kuris negaliavo ir jis galėjo būti suimtas. Nė vienas iš patrulių nemokėjo lietuviškai ir nesuprato kas parašyta. Paėję toliau pradėjo aiškintis. Nugirdom vyresniojo argumentą: jei yra antspaudas ir asmens nuotrauka, dokumentas tikras. Grįžę pažiūrėjo į savininką ir nuotrauką. Nustatę asmens tapatybę, grąžino. Tačiau, atkreipę dėmesį į

motociklo priekabą, kuri buvo uždengta brezentiniu uždangalu. Patikrinę nieko nerado. Atsistoję ramiai, atidavė man pagarbą ir pranešė, kad viskas tvarkoje, galima važiuoti. Pet patrulių žioplumą kontrolė baigėsi laimingai.

Stasys Daknevičius sutiko padėti, bet įspėjo, kad jo sode bei krūmuose pasieniečiai dažnai išstato slapukus, tad reikia būti atsargiems. Jis pasiėmė kirvį ir sustodamas, pagenėdamas sausas medžių šakas, žvalgė ir taip artėjome prie sienos. Į mirties zoną žengiau pirmas, nes buvau uniformuotas. Staiga, prieš mane atsistojo trys pasieniečiai, prieš tai gulėję ant iškirstų krūmų. Nieko nelaukdamas paklausiau, ar čia yra jų užtvartos vadas leitenantas Siničenko. Jie susižvalgė vienas į kitą ir vyresnysis atsakė, kad vado šiandien dar nematė. Pažvelgiau į laikrodį ir rusiškai "pagarbinau" jų vadą už vėlavimą atvykti į tarnybą. Jiems pasakiau, kad esame komisija nuostoliams apskaičiuoti ir šioje vietoje lauksime užtvartos vado. Patruliai irgi buvo nusizengę, nes užtikau juos gulinčius, tad skubiai nužingsniavo iškirstu spindžiu. Atėjo rizikingas momentas. Aplinkybės blogos, dienos metas, vietovė atvira ir sekama pasieniečių, partimiausias ūkis Vokietijoje buvo apie tris šimtus metrų nuo sienos. Su Daknevičium nuo valstybinės sienos pradėjome žingsniuoti skersai mirties zoną, matuodami iškirstų krūmų skersinį plotą. Tuo momentu S. Jakubickas, kiek tik fizinės jėgos leido, nubėgo link artimiausio vienkiemio. Iš mirties zonos įslinkę į krūmus žvelgėme į Vokietijos pusę. Stepas prieišliejęs prie pastato sienos mums mosikavo. Klausėmės ar pasieniečiai reaguos. Tyla. Nepastebėjo bėgančio. Stepas buvo laisvas, bet koks likimas mus laukė už pabėgimo organizavimą ir vykdymą, nenujautėme. Vėliau buvome enkavedistų suimti. S. Daknevičių 1941 m. birželio 24-25, naktį, drauge su septyniadešimt dviem politiniais kaliniais, žiauriausiu būdu nukankino Rainių miškelyje, prie Telšių. Tuo metu, aš Gudijoje tęsiau žygį mirties kolonoje, link Červenės, kur sekančią naktį enkavedistai įvykdė masinį kalinių žudymą. Praslinko dešimtmečiai, įvykiai primirštami, bet klausimas lieka tas pats — už ką?

PATYS KOMUNISTAI NUSIVYLĖ RAUDONUOJU "ROJUMI"

Kretingoje gyveno, pasižymėjęs komunistų veikloje, Julius Simutis, laikrodininkas. Už platinimą bei slėpimą komunistinės literatūros teismo buvo nubaustas 4-rius metus kalėti. Atlikęs bausmę vertėsi tuo pačiu amatu.

Okupacijos pradžioje jam kompartija pasiūlė Kretingos miesto vykdomojo komiteto pirmininko

pareigas. Jis atsisakė motyvuodamas, kad esąs mažai raštingas ir šioms pareigoms netinkamas. kandidatai pasiūlė buvusius miesto valdybos tarnautojus, kurie yra atleisti iš tarnybos ir šiuo laiku likę bedarbiais. Jo siūlymas buvo atmestas.

Praslinkus dviem mėnesiam, kai visos atsakingos pareigos buvo užimtos žydų, Simutis išdrįso protestuoti. Esą, jis kovojęs už lietuvių liaudies reikalus — ne žydų. Jo protestas baigėsi suėmimu, kalinimu, o gyvenimo pabaiga — tragiškai. Julius Simutis 1941 m. birželio 24-25, naktį, enkavedistų buvo nukankintas Rainių miškelyje. Tokio likimo susilaukė ilgametis komunistas. (J. Simutis, matyti, nežinojo, jog "antisemitizmas" Sov. Sąjungoje yra baudžiamas mirtimi. Red.)

Kitas komunistas Želvys, buvęs Darbėnų valsčiaus komiteto pirmininkas, papasakojo iš savo veiklos, Nepriklausomybės laikais vykdęs atentatą. Įmetęs nakties metu granatą į Darbėnų policijos nuovados raštinę. Vėliau sužinojęs, kad granata apardė raštinės sieną, žmonių aukų nebuvo. Įvykdęs "atentatą" bėgo į Latviją. Prie sienos policininkas pastebėjęs ir po įspėjimo nesustojus, šovęs ir pataikęs į blauzdikaulį. Pasinaudodamas tolimu atstumu ir nakties tamsa, sugebėjo pabėgti, bet likęs luošu, invalidu.

Pasikalbėjimo metu pareiškė, kad komunistai greitai ir lengvai susitvarkė su smetonininkais, bet nepajėgia sutvarkyti žydų. Jie skiriami į aukštesnes, atsakingesnes pareigas ir pradeda įsakinėti seniems komunistams. Taip įvertino komunistų veikėjai raudonąjį "rojų", vos keliems mėnesiams praėjus nuo įvedimo Lietuvoje komunistinės santvarkos.

IŠ OKUPUOTO PAJŪRIO Į LAISVĄJĮ PASAULĮ

Raudonajai armijai okupuojant mūsų kraštą, Lietuvos mokomasis karo laisvas "Prezidentas Smetona" nuolatinę bazę turėjo Šventosios uoste. Pirmieji okupantų pakeitimai, įsakymai Lietuvos kariuomenei buvo gan atsargūs. Nors laivo įgula jie ir nepasitikėjo, bet pradžioje griežtos kontrolės nepraktikavo. Karininkus leisdavo išplaukti į atvirą jūrą pasportuoti. Kartą laivo vadas kpt. ltn. P. Labanauskas su motorine valtimi pabėgo į Vokietiją. Labiausiai įtūžo pasienio brigados štabo II-ro skyriaus viršininkas vyr. ltn. Visockis. Jis įjėjęs į mano butą išdrožė visą "matiuškos" litaniją, keikdamas pabėgusį "liaudies priešą". Atlyžęs paklausė kokie buvo mano ryšiai su pabėgėliu. Pasakiau, kad nei anksčiau, nei pasikeitus santvarkai jokių ryšių neturėjau ir nebuvau net pažįstamas. Nuo okupacijos pradžios iki šio įvykio nebuvau nuvykęs

Rusų okupacijos metu organizuojant pogrindį. Iš k: Stasys Daknevičius (nukankintas RAINIŲ MIŠKELYJE), Daknevičius (tėvas) ir kpt. O. Žadvydąs.

į Šventosios uostą ir buvau sekamas jo paties, tad įsitikino mano pareiškimu. Po to pabėgimo pasieniečiai įvedė griežtesnę kontrolę pajūrio ruože, o laivo įgula buvo išformuota.

Antras pasirinkęs laisvės kraštą buvęs Palangos šaulių kuopos šaulys-rėmėjas Antanas Staknys. Nors jis buvo grįžęs iš JAV į Lietuvą 1922 metais, bet tebeturėjo Amerikos pilietybę. Pasinaudodamas šia teise, nutarė su šeima išvykti iš okupuotos Lietuvos. Jis turėjo Palangoje nuosavą medžių apdirbimo ir cemento įmonę. Šaulius jis rėmė medžiaginiai. Aktyviai reiškėsi visuomeninėje veikloje.

Sužinojęs, kad buvo pristatytas apdovanoti Šaulių Žvaigždės medaliu, kreipėsi, kad jam išvykstant būtų išduotas apdovanojimo pažymėjimas ir medalis. Tuo metu Šaulių Sąjunga oficialiai jau buvo uždaryta ir vyko likvidavimas. Tų metų apdovantų šaulių medaliai buvo gauti iš Sąjungos, bet bolševikams okupavus Lietuvą, neišleido įsakymo, tad taip ir liko medaliai rinktinėje. A. Stakniiui išrašiau pažymėjimą ir su medaliu jam įteikiau. Ameriką jis pasiekė tik 1941 metais. Gyveno Newarke, N. J., ten 1954 m. rugsėjo 3 d. ir mirė. Jo viltis, grįžti į laisvą Lietuvą neišsipildė.

POGRINDŽIO PERSIORGANIZAVIMAS

Dar prieš Kretingos šaulių rinktinės likvidavimą iš buvusių šaulių buvo suorganizuota pogrindžio grupė, kuri veikė apskrities ribose. Veikimas buvo savistovus, decentralizuotas. Informacijos reikalui nuvykau į Kauną pas adm. kpt. Gedmantą. Pasiteiravau ar yra organizuojamas centrinis orga-

nas, kuris vadovautų visam kraštui. Iš jo sužinojau, kad plk. P. Saladžius ir gen. št. plk. lt. P. Žukas, Šaulių Sąjungos štabo viršininkas, yra suimti ir kalinami Kauno Sunkiųjų darbų kalėjime. Štabo pareigūnai nesiima iniciatyvos sudaryti štabo, nes esą sekami enkavedistų bei jų agentų. Buvę aukštieji kariuomenės vadai laikosi pasyviai. Vieni nuėjo tarnauti okupantui, kiti bėga į Vokietiją besirūpindami savo, ne lietuvių tautos likimu. Jam esą žinoma, kad kai kur jau pradeda organizuoti pogrindį, bet veikla esanti vietinio pobūdžio. Šios žinios nebuvo džiuginančios.

Lietuvių tautai ir pogrindininkams didelę reikšmę turėjo kai Berlyne gen. št. plk. Kazys Škirpa sudarė Lietuvių aktyvistų fronto (sutrumpintai vadinama LAF) branduolį iš lietuvių tuo metu gyvenusių Vokietijoje. Jis nustatė gaires tautos sukilimui, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę. Atvykus į Kretingos apskritį LAF ryšininkui buvo sušauktas slaptas organizacinis susirinkimas Jokūbave, pradžios mokykloje. Apskirtyje veikusi savistoviai pogrindžio grupė įsijungė į LAF ir veikė pagal gautas informacinio biuro instrukcijas. Pogrindininkų palaikymas ryšio su LAF buvo labai pavojingas, nes okupantas sustiprino pasienio apsaugą.

VALDINIO IR VISUOMENINIO TURTO LIKVIDAVIMAS

Komendantūros ir Šaulių rinktinės valdinis turtas buvo vežamas į Kauną ir perduodamas kariuomenės sandėliams. Turtą gabenant į geležinkelio stotį naudotasi 62-ro pėst. pulko gurguole. Kartą raudonarmietis vežikas, pasekęs savo vadų pavyzdžiu, "laikinam naudojimui" pakeitė savo suplyšusius batus į naujus. Turto pervežimą prižiūrėjo civ. tarnautojas Vacys Kenstavičius vežiką pareikalavo tuoj grąžinti naujus batus, bet šis nenusileido. Sužinojęs komendantas apie vagystę, nuėjo pas pulko ūkio viršininką mjr. Voskresenskį. Jis pažadėjo sutvarkyti šį reikalą vežikui sugrįžus. Sekančią dieną mjr. Baltrimas pakartotinai pareikalavo grąžinti batus. Mjr. Voskresenskis paaiškino negrąžinimo priežastį. Vežikas vakar buvo iškomandiruotas į kitą dalį. Kadangi komendantūra nepristatė laiku senų batų, raudonarmietis išvyko su naujais, negi basas važiuos. Po ilgų ginčų jis sutiko pasirašyti raštelį, kad viena pora naujų batų paimta iš komendantūros. Tokių vagysčių pasitaikė ir Kaune kariuomenės sandėliuose.

Turto apsaugai buvo paskirti du raudonarmiečiai iš minėto pulko. Blogiau buvo perduoti Šaulių rinktinės archyvą. Teko sunkvežimiu važinėti iš vienos į kitą įstaigą, nei viena nenorėjo priimti. Raudonarmiečiams išduotas sausas davynas, juoda duona ir džiovinta žuvis, užsibaigė. Nupirkau jiems

Lietuva ir 1939 metų Lenkų-Vokiečių karas

(vertė VIKTORIJA ČEČETIENĖ)

Šis straipsnis pasirodė Lenkijos žurnale *Więz* (Ryšys) No. 10/72. Jo autorius yra docentas dr. Piotr Lossowski, Lenkijos Mokslų Akademijos narys, kuris yra parašęs stambų (303 psl.) veikalą „Kraje bałtyckie na drodze od demokracji parlamentarnej do dyktatury — 1918-1934“ (Pabaltijo kraštai pекeliui iš parlamentarinės demokratijos į diktatūrą — 1918-1934). Jis taip pat yra parašęs eilę straipsnių apie Lietuvos ir kt. Pabaltijo kraštų istoriją (ypač vėlesnių laikų), santykius su Lenkija ir kt.

Maršalo Rydz-Smigly pakvietimu, 1939 m. gegužės 8 d. į Lenkiją, kelių dienų vizitui, atvyko Lietuvos kariuomenės vyriausias vadas, generolas Stasys Raštikis. Varšuvoje lietuvis svetys buvo sutiktas ypatingai nuoširdžiai ir iškilmingai. Buvo priimtas prezidento, vyriausio vado, premjero, užsienių reikalų ministerio. Aplankė Stalowa Wola, dalyvavo manevruose Rembertowo poligone. „Lenkų spauda pradėjo plačiai garsinti mano kelionę“, prisimena generolas Raštikis, „darydama iš jos kažkokią sensaciją, kai buvo tai tik paprastas oficialus vizitas.“

dešros ir pyrago už savo pinigus. Kai sočiai prisivalgė, dėkodami pasakė, kad jų politrukas dar prieš atvykstant jiems į Lietuvą aiškines, kad šiame krašte gyventojai badauja, gyvena skurde. Tačiau iki šiol jie nėra matę nei badaujančių, nei skurstančių. Politrukas per plitines pamokas daug primelavęs ir raudonarmiečiai netiki jo žodžiams. Tik sekančią dieną archyvas buvo perduotas. Pažaislio vienuolyne, kurį okupantas pavertė sandėliu.

Nekilnojamas visuomeninis turtas, pagal komunistų valdžios įsakus, buvo perduotas miestų bei valsčių vykdomiems komitetams. Namus turėjo įsigiję: Kretingos, Skuodo, Lenkimų ir Šateikių šaulių daliniai, o sklypus — Aleksandravo ir Gargždų šaulių būriai. Statybos medžiaga jau buvo suvežta, bet okupacija sutrukdė darbą ir viską nusavino.

Lenkimų šaulių būrio namai buvo pastatyti ūkio būdu, vadovaujant ilgamečiui šaulių būrio vadiui, girininkui Antanui Virkečiui. Juose buvo įkurdinta girininkijos įstaiga, kooperatyvo krautuvė, pašto agentūra, šaulių knygynas su skaitykla ir butas. Namų statybai A. Virketis suteikė didelę paskolą, kuri dalimis buvo jam gražinama iš namo pa-

Lenkų elgesys yra lengva paaiškinti. Atviro konflikto su vokiečiais akivaizdoje, jiems rūpėjo išgauti neutralumo užtikrinimą iš Lietuvos, diplomatiniai santykiai su kuria buvo dar tik taip neseniai — per prievartą — užmegzti. Jei, vokiečiams puolus, Lietuva stotų jų pusėn, grėsmės sfera padidėtų dar 400 km. į šiaurės rytus ir padidintų galimo puoliko jėgas dar keturiomis pėstininkų ir viena raitelių divizijomis. Sukomplikuotų dar labiau ir taip jau nepaprastai sunkią Lenkijos karinę padėtį.

Lygiai gerai suprato tai ir vokiečiai. Nors po 1939 m. kovo mėn. įvykusio Klaipėdos atplėšimo Lietuvos-Vokietijos santykiai nebuvo draugiški. Trečiojo Reicho vyriausybė ėmėsi skubių žygių palenkti Lietuvą savo pusėn. Jau prie sutarties dėl Klaipėdos atplėšimo vokiečiai prijungė nepuolimo sutartį su Lietuva. Po to, sulošė ekonominių santykių kortą: sudarė dviem metams prekybos sutartį, kuria beveik monopolizavo Lietuvos užsienių apyvartą, perimdami 75.6% Lietuvos eksporto ir net 85.9% importo. Lygiagrečiai su tuoėjo naujos sugestijos. Lietuvos konsulas Karaliaučiuje L. Dymša taip perteikė Rytų Prūsijos vyr. prezidento Kocho jam pasakytus žodžius: „...Lietuva turi aiškiai pareikšti savo draugiškumą Vokietijai, ieškodama jos atramos ir paramos... Lietuva privalo eiti toliau, negu tai numato dabartinė ūkio sutartis...“ Į 1939 m. balandžio m. iškilmes, Hitlerio 50-jo gimtadienio proga, buvo pakviestas gen. Raštikis. Kaip jis savo atsiminimuose rašo, per pasikalbėjimą su gen. Halderiu pastarasis primygtinai klausinėjo apie lietuvių visuomenės, ypač jaunimo, nuotaikas ryšium su

jamų. Atgavus Vilniaus kraštą, 1939 metų gale jis buvo perkeltas girininku į Rūdiškių girininkiją. Likviduojant šaulių namus A. Virkečiui liko neišmokėta paskola 8000 litų. Valsčiaus vykdomasis komitetas atsisakė jam gražinti tą skolą.

Komendantūros ir Šaulių rinktinės turtas buvo užbaigtas likviduoti lapkričio 22 d. Ilgų metų darbas ir telktos lėšos atiteko okupantui, kuris lietuvių tautai atsilygino genocidu.

KOMENDANTŪROS IR ŠAULIŲ RINKTINĖS LIKVIDAVIMAS

Kretingos komendantūra ir Šaulių rinktinė buvo likviduotos 1940 m. gruodžio 1 d. Nuo tos dienos pradėjo veikti Kretingos apskrities karinis komisariatas. Dėl įstaigų likvidavimo visi karininkai buvo paleisti į atsargą. Buvęs raštvedys kpt. Juozas Janušinis liko tarnauti komisariate civilio tarnautojo etate. Lietuva buvo neteisėtai, jėga, Sovietų Sąjungos okupuota. Šio įvykdyto smurto nepripažįsta ir kitos valstybės, tad tuo pačiu ir paleidimas į atsargą neturi juridinės galios. Priesaika Lietuvai mus įpareigoja tęsti kovą prieš okupantą.

Lenkija ir Vilniaus byla, o Ribbentropas aiškiai užsiminė, kad karas yra neišvengiamas. Lenkijos pasiuntinys Kaune, Franciszek Charwat, informuodamas (1939.V.2) savo Užsienio Reikalų Ministeriją apie Raštikio vizitą Berlyne, pabrėžė, kad per pasikalbėjimus su vokiečių kariškiais „pastarieji svarbiausiai domėjosi lietuvių lenkų santykiais ir darė užuominas, kad klaidinga būtų atsisakyti nuo galimybės atgauti Vilnių.“

Tokiai padėčiai esant, Raštikio apsilankymas Varšuvoje, po neseniai įvykusio vizito Berlyne, tapo manifestacija, patvirtinančia, kad Lietuva nori išlaikyti pusiausvyrą tarp Vokietijos ir Lenkijos. Be to, savo pasikalbėjime su Rydz-Smigly Raštikis pabrėžė, kad „Lietuvos vyriausybė nemano keisti savo politikos ir yra pasirengusi ginti krašto neutralumą visomis galimomis priemonėmis“.

Savo neutralitetą Lietuva formaliai deklaravo jau 1939 m. pradžioje. Čia tam tikros įtakos turėjo ir laikyena jos šiaurės kaimynų — Latvijos ir Estijos, surištų su Lietuva ankštais Baltiškosios Antantės ryšiais. Tie kraštai tvirtai pasisakė už neutraliteto politiką. Per pasitarimus 1938 m. gale Baltiškosios Antantės valstybės priėmė vienodą neutraliteto pareiškimo formulę, kurią Lietuvos seimas ratifikavo 1939 m. sausio 10 d.

Sekančių mėnesių laikotarpyje Kaunas nė žingsnio nesitraukė nuo priimto nusistatymo. Kai po Klaipėdos krizio buvo sudarytas naujas kabinetas, ministeris pirmininkas Jonas Černius spaudos atstovams aiškiai pabrėžė, kad „jo vyriausybė laikysis neutraliteto politikos“. Ta pačia prasme buvo atsakyta ir į, vis besikartojančias, vokiečių sugestijas. Pvz., vicepremieras Kazys Bizauskas į Vokietijos atstovo Kaune Zechlino spaudimą primygtinai pabrėžė (1939.VI.28): „Lietuva nori būti ir bus neutrali“.

Neutralumo ideja buvo plačiai populiarinama visuomenėje. Štai, būdingas ta prasme vyriausybės organo „Lietuvos Aido“ (1939.VI.15) pasisakymas: „Savo didelių kaimynų ginčiuose Lietuva tvirtai ir aiškiai nori likti nušaly, nori būti visiškai neutrali. Tas savisaugos instinktas, išreikštas politinėse ir diplomatinėse formulėse, buvo priimtas mūsų užsienio politikos pagrindu. Lietuvių akimis žiūrint, yra tai teisingiausia ir naudingiausia politika... Ją mum diktuoja mūsų geopolitiška padėtis, o taip pat visiškas netikrumas, kuri pusė išeis nugalėtoja iš bendros suirutės...“.

Rugpiūčio pabaigoj, stovint prieš besitartinantį karą, susidarė nauja padėtis. Susidarė ji, tarp kitko, ir dėl to, kad išeinant iš naujų Vokietijos politinių prielaidų, Lietuva atsidurtų Vokietijos įtakos sferoje. Tatai gundė Trečiąjį Reichą daryti tolesnį į ją spaudimą. Pasiuntinys Zechlinas vis dėlto užtikrino, kad Trečiasis Reichas gerbs Lietuvos neutralitetą, tačiau čia pat pareiškė viltį, kad tas neutralitetas „vokiečių atžvilgiu bus ypatingai prielankus“.

Tuo pačiu laiku Lenkijos karo attache Lietuvoje plk. Leon Mitkiewicz tarėsi su lietuviais generolais Krašto Apsaugos ministru Ignu Musteikiu ir Raštikiu, zonuodamas jų nusistatymą. Ir, kaip jis rugpiūčio 28 rašo, gavo „Lietuvos neutraliteto patvirtinimą ir pilną garanti-

ją, kad jokiū būdu nebus mėginama atimti iš mūsų Vilnius“. Besikalbant toliau, jau privačiai, gen. Raštikis perspėjo Mitkiewicz'ių dėl Lenkijai grėsiančio pavojau ir, savo išvadas baigdamas, pabrėžė: „Tegu Visagalis jums — maršalui Smigly ir lenkų kariuomenei — padeda, bet vokiečių smūgis į jus bus baisus“.

Rugpiūčio 30 „Lietuvos Aidas“ dar kartą išryškino Lietuvos vyriausybės nusitatymą: „Lietuva jau seniai paskelbė savo neutralitetą. Kai subyrėjo bendros taikos sistema, reikėjo ieškoti naujų kelių, kurie patikrintų taiką tautai. Lietuva... yra įsitikinusi, kad, tikrai laikydamosi griežto neutraliteto, gali apsaugoti savo nepriklausomybę...“.

Kaip reikėjo laukti, kai tik prasidėjo karas, Lietuvos vyriausybė neatidėliodama paskelbė krašto neutraliteto aktą. Tą pačią dieną paskelbtame atsišaukime į tautą prezidentas Antanas Smetona paminėjo, kad vokiečių ir lenkų vyriausybės pareiškė gerbsiančios Lietuvos neutralitetą ir pabrėžė, kad „Tautos ir vyriausybės rimta pareiga yra laikytis neutraliteto, nesvyruojant nei į vieną nei į kitą pusę“.

Nežiūrint gautųjų garantijų, imant dėmesin, kad į karą įsivėlė du artimiausi Lietuvos kaimynai, Lietuvos karo vadovybė susidariusią padėtį vertino kaip labai rimtą. Labiausiai bijota, kad viena kariaujančiųjų pusė, norėdama smogti priešui iš sparno panaudos Lietuvos teritoriją. O palyginti ne taip jau senos praeities pavyzdžiai pateisino nerimą. Kaune buvo gerai prisimenama, kaip 1920 m. rugsėjo m. laike mūšio prie Nemuno lenkų diviziono pažeidė Lietuvos teritoriją, žygiuodamos nuo Seinų į Druskininkus. Kariuomenės vadas todėl pasiūlė paskelbti mobilizaciją. Smetona tačiau griežtaia pasipriešino tam, samprotaudamas, kad toks žygis iš Lietuvos pusės galėtų duoti kariaujančioms valstybėms pretekstą pažeisti Lietuvos neutralitetą. Nutarta tik, neskelbiant mobilizacijos, pašaukti kelių metų rezervus. Tokiu būdu sustiprintos kariuomenės daliniai pradėjo telktis pasieny pietinėje krašto dalyje.

Kilęs karas sukėlė didelį susijaudinimą tarp Lietuvos gyventojų. Visuomenės dalis simpatizavo užpultajai Lenkijai. Užuojautos ir draugiškumo pareiškimų lenkų pasiuntinybės personalui buvo nemaža. Dienos didvyriu buvo jaunas rašytojas Vytautas Sirijos Gira, kuris karui kilus kaip tik buvo Varšuvoje ir, išgyvenęs keleta bombardavimų, į Kauną grįžo pirmomis rugsėjo dienomis. Neslėpė jis savo gilios simpatijos Lenkijai ir, kaip pasakojo liudininkai, tiesiog sakė: „Kai Varšuvoje krito bombos, jaučiausi esąs lenkas“. Bendrai imant, lietuviškoji spauda apie karinius veiksmus informavo lenkams prielankioje dvasioje. Ypač daug buvo rašyta apie didvyrišką Westerplatte gynyimą.

Tačiau, bendrai, nepaisant čia pat už ežios vykstančio karo, gyvenimas Lietuvoje tomis dienomis ėjo normalia vaga, jeigu neminėti vietinių panikos reiškinių, kaip maisto supirkinėjimo. Karas atrodė kažkas nauja, egzotiška, kėlė ne tik baimą, bet ir žingeidumą. Daugelio Kauno laikraščių korespondentų nuvyko į pietinį krašto pasienį, karo veiksmų eigą sekti. Tačiau viskas, ką girdėjo, buvo tik tolimas pabūklų griaustinis ir netoli

rubežiaus matė perskrendančius vokiečių lėktuvus. Todėl tikras džiaugsmas korespondentams, gausiai susirinkusiems Bakšiškių kaime, kur subėga Lietuvos, Lenkijos ir Vokietijos rubežiai, buvo vokiečių žvalgybinio lėktuvo priverstinis nusileidimas rugsėjo 1 d. Pilotas buvo internuotas, o lėktuvą perėmė karo vadovybė. Pažymėtina, kad po poros dienų Lietuvos teritorijoje turėjo nusileisti dar vienas vokiečių lėktuvas jau su dviejų žmonių įgula. Ir tie lakūnai buvo internuoti. Tačiau bendrai imant nebuvo jokių įvykių prie sienos. Girdėjosi tiktai tolimos kanonados atgarsiai ir bombų sproginiai, matėsi tolimos gaisrų pašvaistės.

Tačiau, Lietuvoje viešpataujanti ramybė buvo tik išviršinė. Kaip tik tuo metu vokiečiai darė energingas pastangas paspausti Lietuvos vyriausybę įsijungti į karą. Atstovas Zechlinas pradėjo beveik kasdieną lankyti Lietuvos Užsienių reikalų Ministerijoje, įteikdamas notas ir įtikindamas, kad atėjo Lietuvai laikas atsiimti Vilnių iš Lenkijos. Panašius žygius Lietuvos kariuomenės štabe darė ir Vokietijos karo attache plk. Emil Just. Wehrmachto vadovybės vardu jis žadėjo visapusišką pagalbą, jei Lietuvos armija žygiuotų į Vilnių. Ypatingai žadėjo aviacijos, tankų ir sunkiosios artilerijos paramą.

Gen. Raštikis mini, kad rugsėjo 13 d. Justas vėl pasirodė pas jį ir ypatingai primygtinai pakartojo savo siūlymus. Pareiškė, kad generolai Brauchitsch ir Halder patarią Lietuvai nepraleisti patogios progos tuoj pradėti karo veiksmus. Tą pačią dieną pasiuntinys Zechlinas prašė audiencijos pas prez. A. Smetoną, bet nebuvo priimtas. Vokiečių siūlymai rado palankų atgarsį kai kuriuose lietuviškuose sluoksniuose. Už įsijungimą į karą ir žygį į Vilnių karštai pasisakė plk. Kazys Škirpa, Lietuvos atstovas Berlyne. Tuo reikalu jis kreipėsi į URM-ją ir į kariuomenės štabą, grasindamas atsistatdyinti. Taip pat ir vienintėlėje legaliai veikiančioje tautininkų partijoje buvo grupė, kuri neslėpė savo nepasitenkinimo pasirinktą neutralumo politiką. Vadino ją "kenksminga", nesuderinama su Lietuvos "aspiracijomis". Partijos generalinis sekretorius Jonas Stankus mėnesiniame žurnale "Vairas" net paskelbė straipsnį, kritikuojantį vyriausybės pasirinktą laikyseną. Kovoje su neutralumo politika toliausiai nuėjo buv. premjero Voldemaro, nuo seniai atstovavusio provokiškai linijai, šalininkai. Pats Voldemaras rugpiūčio 27 d. grįžo Lietuvon iš priverstinės emigracijos. Tačiau jau pasienio stotyje buvo sulaikytas ir išsiųstas į Zarasus policijos priežiūron. Kaune betgi liko jo šalininkų. Kaip matyti iš politinės policijos dokumentų, judėjimo vadovavimą perėmė Algirdas Sliesoraitis, kuris rugpiūčio pabaigoje davė įsakymą ruošti sukilimą, nuversti esamą vyriausybę ir įsijungti į karą vokiečių pusėje. Išnaudodami savo įtaką kariuomenėje, tarp valdininkų ir studentų, voldemarininkai pradėjo regzti sąmokslą tinklą. Atsarginių pašaukimas ir karinių vienetų translokacija po rugsėjo 1 d. suardė, tačiau, sąmokslininkų planus, nutraukiant jų tarpusavio ryšius. Be to, saugumo policija visą laiką juos sekė. Nepaisant to, voldemarininkai ir toliau darė visokius sąmokslų planus, ruošdamiesi žygiui, ypač paskutinę rugsėjo dekadą. Tarp kita ko jų veik-

los pasireiškimas buvo į Vilnių žygiuoti raginančių atsisaukimų platinimas.

Tiek vokiečių spaudimas, tiek ir lietuviškųjų karo šalininkų veiksmai pasiekdavo lenkų atstovybę Kaune. Pasiuntinys Charvat pradėjo aliarmuoti Varšuvos URM-ją, tvirtindamas, kad Lietuvos neutralitetui grėšias pavojus. To išvadoje, Lenkijos atstovybės Londone ir Paryžiuje gavo pavedimą daryti demaršus, kad D. Britanijos ir Prancūzijos vyriausybės paspaustų Lietuvą. Kaip, savo keliu, matyti iš Lietuvos URM-jos dokumentų, Lenkijos sąjungininkai padarė žygių ta linkme. Lietuvos atstovas Paryžiuje Petras Klimas specialia telegrama perspėjo URM-ją "kad reikalinga ypatingai apdairi laikysena Lenkijos atžvilgiu, nes ji neišvengiamai ras atgarsį Anglijoj ir Prancūzijoje". Bronius Balutis, Lietuvos atstovas Londone, rugsėjo 11 d. telegrafavo į Kauną, kad Foreign Office jam buvę pareikšta, kad Anglijos vyriausybę "pakartotinai gaunanti žinias, jog Lietuvoje esą stiprėjanti nuomonė, kad reikia išnaudoti progą ir atsiimti Vilnių. Jei tai įvyktų", perspėjo anglai, "Lietuvos padėtis būsimoje taikos konferencijoje būsianti labai sunki".

Neabejotinai, Vakarų didžiųjų demaršai padarė įtakos Lietuvos vyriausybės laikysenai. Tų žygių reikšmė juo labiau ryškėja, jei imti dėmesin įvertinimą tarptautinės situacijos, kuria rėmėsi Lietuvos užsienių politikos kalkuliacijos. Tų pažiūrų suvestinę, randamą beje ir kituose šaltiniuose, padarė rugsėjo 15 d. "Lietuvos Aidas". Jau pats straipsnio pavadinimas buvo reikšmingas: "Karo galas dar toli". Straipsnio pradžioje buvo kalbama apie vokiečių galybę, apie jų valią kariauti ir laimėti. Bet tuoj po to sekė pareiškimas, kad "D. Britanija ir Prancūzija yra šventai įsitikinusios, kad jos yra nenugalimos, nes turinčios galingą pramonę ir milžiniškus imperijos rezervus". Būdinga yra tolesnė straipsnio dalis, kur dėstoma, kad Angliją ir Prancūziją stoti į karą pastūmės, ne tiek noras apginti Lenkiją, kiek ryžtas sunaikinti nacizmą Vokietijoje, kuris "darėsi pavojingas ne tik Lenkijai". Pagaliau labai aiškiai buvo pabrėžta, kad Lenkijos nugalėjimas nereikš karo veiksmų galo. Karo likimas būsias sprendžiamas Vakarų fronte.

Straipsnis nesakė aiškiai, kas išeis nugalėtoju toje kovoje. Iš kitų šaltinių tačiau aiškiai matyti, kad prezidentas Smetona buvo giliai įsitikinęs, kad laimės Anglija ir Prancūzija, Jungtinėms Valstybėms padedant. Tie samprotavimai kaip tik ir nulėmė nusistatymą išlaikyti Lietuvos politinio neutraliteto politiką.

Nereikia betgi užmiršti, kad Smetona buvo Lenkijos priešas, kuris niekad negalėjo dovanoti jai Vilniaus užėmimo. Per keliolika metų jis atstovavo kraštutinėms antilenkiškoms pažiūroms. Tiek tarptautiniame forume, tiek viduje jis buvo iniciatorius akcijos, kurios tikslas buvęs nuolatos kelti ir palaikyti gyvą Vilniaus klausimą. Visai galimas dalykas, kad, jei klausimas eitų tik apie Lenkiją, Smetona nesusvyruotų nė akimirkos išnaudoti taip patogią progą ir atsiimti Vilnių. Tačiau jis taip pat buvo atsargus ir išmintingas politikas. Jo manymu toks žingsnis galėtų būti Lietuvai pražūtingas ateityje, o to norėjo visomis išgalėmis išvengti. Ypač nenorėjo gadinti santykių su Vakarų galiūnais.

Smetona disponavo plačia diktatoriška valdžia ir, policijos bei administracinio aparato pagalba, galėjo užsachuoti visus opozicijosėjimus. Ir šiuo atveju, nepaisant susikomplicavusios tarptautinės padėties, Vokietijos spaudimo ir pasipriešinimo krašte, sugėbėjo savo valią primesti. To išdavoje, kol egzistavo ir kovojo Lenkijos valstybė, Lietuva jos atžvilgiu išlaikė griežtą neutralitetą.

Pulkininkas Mitkiewicz, kurį pasiekdavo įvairios nerimtų keliančios žinios, patikrino asmeniškai ir aplinkiniais keliais — ar nėra kokios lietuvių kariuomenės koncentracijos Vilniaus link, bet visą laiką galėjo įsitikinti, kad tas rajonas buvo tuščias. O Vilnius tuo metu buvo beveik visai apnuogintas nuo kariuomenės. Pačiame mieste ir artimiausiose apylinkėse buvo likę tiktai pora silpnų KOP (pasienio) dalinių ir 1 DP Leg. atsarginių batalionų. Jokių didesnių ginklų ir amunicijos atsargų nebuvo. Lietuviai, be abejo, apie tai žinojo, tad tai galėję dar labiau gundyti juos.

Lenkų administracija Vilniuje rimtai skaitėsi su lietuvių žygio galimybe. Buvo net skleidžiamas atkaklus gandas, kad čia esą rengiasi pavartoti tą patį metodą, kuriuo prieš 19 metų pasinaudojo gen. Żeligowski. Būtent: paramilitarinės šaulių organizacijos daliniai, tariamai saivališškai sukilę, turėjo pajudėti į Vionių, tuo tarpu kai Lietuvos vyriausybė, formaliai atsiribodama nuo tos akcijos, Vakarų akyse išlaikytų neutraliteto fikciją. Tačiau nieko panašaus nevyko. Visame ilgame Lietuvos-Lenkijos pasienyje viešpatavo visiška ramybė. Rugsėjo 14 d. plk. Mitkiewicz pažymėjo: "Generolas Raštikis šventai išlaikė savo duotą žodį dėl Vilniaus".

Galima pridėti, kad iš lietuviškos dokumentacijos matyti, jog kaip tik 1939 m. rugsėjo pradžioje ėjo prie pabaigos, beveik prieš metus pradėtoji, Vilniaus Vadavimo Sąjungos likvidacija. Nežiūrint kilusio karo, valdžia tos akcijos nesulaikė. Rugsėjo 11 d. įvyko Sąjungos paskutinis likvidacinis posėdis.

Nuo rugsėjo 17 d. Lietuvos-Lenkijos pasienyje susidarė nauja situacija. Lietuvių dokumentuose randama informacijos, kad tuo metu kai kurie lenkų administracijos atstovai Vilniuje kreipėsi su pasiūlymu perduoti Vilniaus kraštą Lietuvai. Lietuvos vyriausybė nepasinaudojo ir tuo pasiūlymu, laikydama, kad "sovietai palaikytų tokį aktą neteisėtu".

Ir tiktai po to, kai sovietų kariuomenė užėmė Vilnių, Lietuvos vyriausybė nutarė daryti žygius pas SSSR vyriausybę tikslu atgauti Vilnių. Savo rugsėjo 19 d. posėdyje ministerių kabinetas nutarė pavesti (Lietuvos) atstovui Maskvoje įteikti Sovietų Sąjungos vyriausybei notą, kad sovietų kariuomenės užimtas Vilniaus kraštas yra lietuvių apgyventas ir Lietuva turinti teisę į tą teritoriją. Tą pačią dieną Lietuvos atstovas Ladas Natkevičius jam pavestą misiją atliko ir pranešė Kaunan, kad sovietų vyriausybės atstovai jam pareiškė, jog sovietų vyriausybės principu nusistačiusi Vilnių ir Vilniaus kraštą pavesti Lietuvai. Buvo pradėtos derybos, kurių išdavoje spalio 10 d. buvo pasirašyta Lietuvos-Sovietų Sąjungos sutartis. Pagal šią sutartį, tarp kitko, buvo numatyta, kad Vilnius ir vakarinė Vilniaus krašto dalis — 6656 km su 458,000 gyventojų — perduodama Lietuvai.

Kalbant apie Lietuvos laikyseną lenkų-vokiečių 1939 m. karo metu, reikia išskirti dar vienas aspektas, būtent: Lietuvos sieną peržengusių lenkų karių internavimą ir civilių pabėgėlių priglaidimą.

Spalio 17 d. 19 val. per valstybinį radiją kalbėjo Lietuvos min. pirmininkas gen. Černius. Jis neslėpė savo susirūpinimą, kad karas netrukus galėsias priartėti prie Lietuvos sienos. Min. pirmininkas pastebėjo, kad ypatingai bijąs, jog "kai kurie kovojantieji daliniai, prieš spaudžiami, gali mėginti prasiveržti į Lietuvos teritoriją". Tokiu atveju prieš Lietuvos kariuomenę atsistotų uždavinys "juos nuginkluoti ir internuoti, arba atmušti". Černius neišvardino įsakmiai kokius būtent kovojančius dalinius turėjo galvoje, tačiau niekas neabejojo, kad kalbėjo apie lenkų dalinius. Toliau premjeras atskleidė, kad Lietuvos vyriausybė padariusi žygių sustiprinti kariuomenę. Pripažino, kad buvo pašaukti nauji atsarginių šaukimo metai ir sumobilizuota civilinio transporto dalis. Taip pat uždarytas judėjimas administracijos linijoje, kaip oficialioje terminologijoje buvo vadinama siena su Lenkija.

Tikrenybėje, paskelbtos — dabar jau visai atvira — mobilizacijos apimtis buvo labai plati. Buvo pašaukti keli atsarginių šaukimo metai (iki 35 metų), tokiu būdu kelis kartus padidinant kariuomenę. Sumobilizuoti pulkai pradėti skubiai koncentruoti prie Lenkijos sienos, ypač Vilniaus srityje.

Tuo pat laiku, nuo rugsėjo 18 d. vakaro, kitoje sienos pusėje prie perėjimo punktų Vilnius-Kaunas plentuose (prie Vievio) ir iš Vilniaus Ukmergės linkui (prie Širvintų) pradėjo telktis lenkų kariuomenės ir policijos daliniai, atvykstantieji sunkvežimiais ir autobusais (miestol). Lietuviškoji administracija priešinosi jų priėdimui, prisidengdama tuo, kad neturinti parėdymo iš aukščiau. Ir tik po ilgesnio lūkuriavimo, rugsėjo 19 d. rytą, siena buvo atidaryta. Kariškiai buvo tuoj nuginkluoti ir suformuotos sunkvežimiu voros pajudėjo Lietuvos gilumon, skirtų internavimo vietų linkui.

Tą pačią rugsėjo 19 d. "Lietuvos Aidas" įdėjo įžanginį, kur pabrėžė kad lietuviai, dėka savo neutralumo politikos, turi kasdienės duonos ne tik sau, bet, žmoniškumo ir krikščioniškos meilės jausmų vedini, gali sušelpiti ir kaimynus, kuriuos ištikusi nelaimė. "Nesidžiaukime kaimynų nelaime", skaitome toliau, "atidėkime tokiu laiku į šalį visas su jais neišlygintas sąskaitas. Ateis laikas, susidarys nauja padėtis, viską galima bus apsvarstyti, susitarti..."

Reikia tačiau neužmiršti, kad Lietuva, bendrai imant, nebuvo kraštas, kuriame viešpatavo prolenkiškos nuotaikos. Anaiptol. Valdžia, politinės partijos, skaitingos organizacijos per kelioliką metų padarė daug lietuviškoje visuomenėje įskiepyti neapykantą Lenkijai ir lenkams. Nesigilinant dabar į tas jau kitokio pobūdžio problemas, reikia pažymėti, kad ta akcija paliko neabejotiną pėdsaką daugelio lietuvių galvosenoje. Tad, tuo metu, kai vieni nuoširdžiai užjautė lenkus, kiti jautė pasitenkinimo, kad tik dar taip neseniai galinga ir išdidi Lenkija, nuolat — jų manymu — grasinusi Lietuvai, liko sumušta ir pažeminta. Netruko atveju, kai, keršijant už

tikras ar įsivaizduotas skriaudas, kurių Lietuva buvo patyrusi iš Lenkijos, buvo daroma karčių priekaištų pabėgėliams. Ypač dažnai buvo metamas žodis „Olza“, primenant Lenkijos rolę Čekoslovakijos padalinime.

Vyriausybė, nenorėdama prileisti prie santykių su pabėgėliais paaštrėjimo, stengėsi tokias nuotakas švelninti. Štai, ką tuo klausimu rašė pvz. „Lietuvos Aidas“ (1939.IX.24): „...Gali pasitaikyti įvairiomis temomis pasikalbėjimų su internuotaisiais ir pabėgėliais dėl praeities ir dabartinės padėties. Reikia atsiminti, kad daugumos pabėgėlių nėra atsakingi už tai, kas įvyko. Reikia taip pat suprasti, kad yra tai daugumoje žmonės, kurie ne dėl savo kaltės pateko šiandien į sunkią padėtį. Reikia vengti bet kokių tautinių ar politinių demonstracijų prieš internuotuosius ir pabėgėlius, ypač viešose vietose. To reikalauja mūsų neutralitetas ir padorumas...“

Analizuojant, kaip ir kada lenkų kariai peržengė Lietuvos sieną, ryškėja du tos evakuacijos etapai. Pirmasis vyko rugsėjo 18-20 d.d. Tuomet per sieną ėjo kariai iš Vilniaus ir artimiausių apylinkių. Buvo tai beveik išimtinai atsargos daliniai, karo veiksmuose nedalyvavę. Bendrai imant, tų kelių pirmųjų dienų bėgę į Lietuvą atvyko keletas tūkstančių kariškių ir apie tūkstantis civilių pabėgėlių. Kiek vėliau per sieną pradėjo eiti — daugiausia pietiniame Gardino ir Suvalkų rajone — kitokie daliniai. Buvo tai fronto formacijos, kovodamos besitraukiančios iš Lenkijos gilumos. Didelę jų dalį sudarė raitelių būriai. Tarp jų galima buvo atpažinti šių pulkų likučius: 2-jo ir 10-jo ulonų pulkų, 3-jo švoležerų, 9-jo raitųjų šaulių, 101-jo ir 102-jo ulonų ir 103 švoležerų. Tų karių laikysena, nežiūrint kelių savaičių kovų, buvo nuostabi.

Lietuviškoji spauda daug rašė, kaip tie daliniai kovojo iki galo, kaip tvarkingai ir drausmingai peržengė sieną. Paminėti atvejai, kai dalinių vadai, priėmė paskutinį savo vieneto parą ir patys nenorėdami padėti ginklo, nusižudė.

Štai, keli būdingi, į daugelį kitų panašūs, „Lietuvos Aids“ (1939.IX.24) pasirodžiusių pasienio reportažų fragmentai:

„Į pasienio punktą nuolat traukia lenkų kariuomenės daliniai. Išvargę, ilgai blaškosi tartum į spąstus patekę ir, pagaliau įsitikinę, kad reikia pasirinkti vieną ar kitą, prašo leidimo.“

„Mūsų pusėje padeda ginklus. Karininkai, atiduodami kardus, bučiuoja juos. Kaikas kryžiaus ženklų laimina tą pusę, kurioje liko jų tėvynė...“

„Prie pasienio punkto sustoja karinis automobilis: Ar galit priimti sužeistą karininką? Jei ne, turime pakilti jį likimui.“

„Mūsų administracija pasielgia, kaip to reikalauja žmoniškumas. Karininkas — jaunas leitenantas, mūšyje sužeistas į abi kojas. Ant neštuvų įneša jį pro vartus. Kitoj pusėj sužeistąjį perima mūsų kariai. Iškamuotas karininko veidas aiškiai byloja apie išgyventas kančias. Netardamas nė žodžio, silpnėjančia ranka karininkas saliuoja. Automobilis nyksta pušyne...“

Dar labiau jaudinančią sceną, kuri įvyko pasienyje Merkinės rajone, savo atsiminimuose aprašo gen. Rašti-

kis. Ji yra verta pacituoti ištiesai.

„...Į mūsų pusę atvyko lenkų kavalerijos karininkas ir pulko vado vardu užklausė, ar pulko raitelių likučiai galėtų sieną pereiti tvarkingoje rikiuotėje, su ginklu rankoje. Atsakiau jam, kad tai būtų galima, tik perėję sieną turės būti nuginkluoti. Atsiųstasis karininkas paaiškino, ka tai jiems esą žinoma, tiktai prašo, kad visa tai įvyktų ne čia pat prie sienos, kur viskas vyksta paskubomis ir netvarkingai, o kiek toliau ramesnėj vietoj, kur galėtų atsisveikinti su savo vadu ir tik po to atiduoti ginklus lietuviams.“

„Sutikome. Po kurio laiko iš tikrųjų tvarkingoj rikiuotėj, su savo jau senyvo amžiaus vadu priešakyje, atvyko kadaisia puikaus lenkų ulonų pulko likučiai — nepilni du eskadronai. Nurodytoje vietoje lenkų ulonai gražiai išsirikiavo, o jų vadas prabilo į juos jaudinančiais atsisveikinimo žodžiais, primindamas jų tėvynę ištikusią nelaimę. Padėkojo karininkams ir kareiviams už jų ištikimybę Lenkijai ir savo pulkui bei vadui. Prašė neužmiršti Lenkijos, kuri, nepaisant viso negando, prisikelsianti. Sušuko: 'Tegyvuoja Lenkija!'“

„Vadas vadino kareivius mano berneliai'. Ašaros riedėjo jo skruostais. Po prakalbos — trumpa komanda: 'Nusėst nuo arklių'. Vadas atsisveikina su kiekvienu savo kareiviu, bučiuodamas juos. Po atsisveikinimo vėl komanda: 'Atiduoti ginklus ir arklius lietuviam!'“

Baigdamas tą aprašymą, gen. Raštikis pridėjo: „Buvo tai nepaprastas reginys, kuris sujaukino ne tik lenkus, bet ir ten buvusius lietuvius karius. Duok Dieve, kad ateityje ne tiktai Lenkija, bet ir mūsų Lietuva turėtų kiek galima daugiau tokių garbingų vadų...“

Lietuviškoji spauda rašė, kad sienos perėjimas ir lenkiškų dalinių nuginklavimas vyksta be jokių trukdymų. Tikrenybėje tačiau buvo įvykę keli incidentai, tiesa, nelabai pavojingi. Buvę atvejų, kad kaikurie ginkluoti lenkų kariai, ar net ištisi daliniai, nesutiko atiduoti ginklus lietuviams ir grįžo iš kur atėję. Vienas didesnis lenkų dalinys atsiuntė parlamentarus su užklausimu, ar lietuviai nesutiktų praleisti jų per savo teritoriją į Rytprūsius, kur jie vėl galėtų įsijungti į kovą prieš vokiečius. Vietos karo vadas atsakė, kad su ginklu rankoje ginsias Lietuvos teritorijos neliečiamybę. Taip dalykams esant, lenkų dalinys pasitraukė nuo pasienio.

Musninkų rajone per sieną perėjo du lenkų kavalerijos eskadronai. Lietuvos teritorijos gilumoje juos sutiko šaulių daliniai ir pareikalavo sudėti ginklus. Lenkų vadas atsisakė, pabrėždamas, kad neatiduosias ginklo jaunesniam už save laipsniu, jaun. leitenantui, kuris vadovavo šauliams. Šauliai, silpnesni skaičiumi, nedrįso pavartoti jėgą ir sekė paskui lenkų raitelius Lietuvos gilumon. Tačiau painformuota Lietuvos karo vadovybė lenkams sutikti pasiuntė iš Gaižiūnų poligono 3 gusarų pulką. Prie susirėmimo nepriėjo, nes lenkų vadas pagaliau sutiko atiduoti ginklus be pasipriešinimo.

Tarp pabėgėlių, kurie nebuvo internuoti, buvo Aleksandra Pilsudskienė su dukterimis, Aleksander Prystor, apie kurį tačiau ėjo atkaklūs gandai, kad būk tai nusižudęs, Vilniaus vaivada Artur Maruszewski, buvęs vaivada Kirtiklis, o taip pat nemažas skaičius val-

dininkų, savivaldybės tarnautojų ir Vilniaus teismų darbuotojų. Į Lietuvą atvyko ir Gardino bei Suvalkų storas ir tų miestų valdininkų. Daugumą tačiau sudarė bėgliai iš Lenkijos gilumos — iš Varšuvos ir dar tolesnių vietovių. Laikraštis "Lietuvos Žinios" (1939.IX. 23) atspausdino ta tema ilgą straipsnį. Jo autorius jau įžangoje pabrėžė, kad tiktai asmeniškai susitikus su pabėgėliais ir pasikalbėjus su jais, galima pilnai suprasti Lenkiją ištikusios tragedijos apimtį. Daugumas pabėgėlių pasitraukė, kaip stovėjo, palikę namus, žemę, nuosavybę, tepasiėmė su savim tiktai vieną kitą brangiausią daiktą. Dalį jų slėgė rūpestis dėl savo artimųjų likimo. Beveik visi, atkirsti nuo informacijų šaltinių, tapo įvairiausių ir fantastiškiausių gandų aukomis. Tai gi, beveik kiekvienas pabėgėlis, patekęs į Lietuvos žemę, stengėsi sužinoti, kas iš tikrųjų dedasi pasaulyje. Kai kurie tikėjosi, kad netrukus galėsį grįžti į tokią ar kitokią Lenkiją, kuri atsikurs, kiti norėtų pasiekti Šiaurės ar Vakarų Europos kraštus. Dalis rengėsi važiuoti pas gimines ar pažįstamus Lietuvoje.

Internutu kareiviai buvo patalpinti stovyklose Lietuvos kariuomenės priežiūroje, daugiausia vasarvietėse: Birštone, Kulautuvoj, Palangoj, taip pat Alytaus ir Rokiškio miestuose. Nors gyvenimo sąlygos bendrai buvusios neblogiausios, daugumos internutuotųjų nuotaikos tuo laikotarpiu buvo labai blogos. Įsiviešpatavo apatija ir prislėgimas, pasitaikydavo dažni ginčai ir kivirčiai. "Lenkų rezervo karių nuotaikos", rugsėjo 19 d. užrašė plk. Mitkiewicz, "yra aiškiai blogos; į mūsų karininkus, ypač kadro, jau žvairuoja kaip vilkai. Apie pagarbos atidavimą nė kalbos nėra..." O dvi dienas vėliau pridūrė: "Mūsų žmonių nuotaikos yra tiesiog fatališkos. Iš visų pusių girdėt baidis priekaištai, prakeikimai ir rūstūs grasinimai Lenkijos vyriausybei, ir jos partijų (OZN) adresu už, kaip jie visi sako, Lenkijos pralaimėjimą ir pražudymą".

Ta kritika pasiekdavo ir lietuvių ausis. Skaitlinguose pasikalbėjimuose su internutuotaisiais laikraščiai aiškiai ir sąmoningai ją pabrėždavo. Pvz., "Lietuvos Žinios" (1939.X.13) patalpino ilgoką pasikalbėjimą su lenkų karininku, neseniai perėjusiu sieną. Paklaustas, kokios buvusios Lenkijos sužlugimo priežastys, tas karininkas, kaip į nedovanotiną nusikaltimą, nurodęs Lenkijos vaidmenį Čekoslovakijos padalinime, o taip pat ir jos blogą politiką.

Internutuotuosius saugoję lietuviai kariškiai budriai stebėjo jų tarpusavius santykius. Atžymėjo, kad būta ribos tarp asmeniškų ir visuomeniškų santykių tarp karininkų ir eilinių, nežinomas Lietuvos kariuomenėje. Daug komentarų sukėlė, laimei tik vienas, atsitikimas tarp Alytaus internutuotųjų. Lenkų eilinių būrys kreipėsi į lietuvius sargybinius su skundu ant vieno internutuoto leitenanto. Paaiškėjo, kad tasai vertęs kareivius valyti jam batus. Lietuvos valdžia tai uždraudė.

Po kelių savaičių pirmam sukrėtimui praėjus, internutuotųjų nuotaikos pradėjo gerėti. Vis didesnis kariškų skaičius pradėjo galvoti, kaip čia išsprukti iš Lietu-

vos ir toliau kovoti su vokiečiais. Bet tai nebuvo lengva. Tatai galėjo pasisekti tik pavieniams asmenims ar mažoms grupėms. Apie masinius išvažiavimus nebuvo nė kalbos. Plk. Mitkiewicz praneša, kad iki jo išvykimo iš Kauno 1939 m. spalio vidury jam pasisekė sudaryti dokumentus 150 kareivių, o kitiems 250 dokumentai buvo eigoje. Buvo tai labai mažas internutuotųjų procentas.

Beviltiška dauguma turėjo tačiau likti vietoje neribotam laikui. Buvo pradėti darbai žiemos sąlygoms pritaikyti namus, kur gyveno internutuotieji. Lietuvos Raudonasis Kryžius, kuris rūpinosi internutuotaisiais, dirbo, bendrai imant, sklandžiai, savo uždavinį atlikdamas patenkinamai. Jo organizuotos viešos rinkliavos sukėlė nemažą rūbų, baltinių, maisto, knygų. Be to, Lietuvos Raudonasis Kryžius naudojosi gana žymia parama iš užsienių. Taip pat patenkinamai susiklojo santykiai su kariška vadovybe, kuri leido internutuotiesiems, ypač karininkams, laisvai judėti.

Įdomu yra palyginti Lietuvos internavimo sąlygas su kaimynine Latvija, kurios santykiai su Lenkija praityje buvę nepalyginamai geresni negu su Lietuva. Pirmieji internutuotieji ten, kaip ir Lietuvoje, buvo vokiečių lakūnai: pirmomis karo dienomis prie Liepojos priverstina nutūpusio vokiečių lėktuvo įgula. Vėliau motoriniu laivu atvyko karininkų ir jūreivių būrys net iš Lenkijos pajūrio. Ir pagaliau atėjo tikroji pabėgėlių banga — apie 3-5 tūkstančius lenkų karių. Didelį jų nuosimtį sudarė Lydos 5-jo aviacijos pulko kariai. Į Latviją atskrido taip pat virš 20 lėktuvų. Visi atvykusieji buvo tučiuojau internutuoti, laikomi uždaryti griežtoje kontroleje. Verta taip pat pažymėti, kad po to, kai Lenkijos vyriausybė pasitraukė į Rumuniją, Latvijos valdžia tučiuojau painformavo Lenkijos pasiuntinybę, kad ji nebelaikoma daugiau diplomatine atstovybe. Kaip Lietuvos laikraščiai, ryšium su tuo, rašė toks beatodairinis elgesys "iššaukė nemažą komentarų Rygos diplomatinuose sluokniuose." To išdavoje be konsularinės globos liko ir Latvijoje dirbę lenkai sezoniniai darbininkai (apie 35 tūkst.). Kelias grįžti į Lenkiją jiems buvo laikinai užkirstas, jie tapo emigrantais iš prievartos.

Baigiant varta pabrėžti, kad neutrali Lietuvos laikysena 1939 m. lenkų vokiečių kare ir su tuo susijęs prieglobsčio suteikimas lenkų kariškiams ir civiliams pabėgėliams, buvo reikšmingas epizodas lenkų-lietuvių santykiuose. Jis pozityviai išsiskiria ant fono senų užsitęsusių ginčų ir Antrojo Pasaulinio karo metu abipusių priešiškamų aiškų paaštrėjimo. Nepaprastai sunkiu momentu, kovojant su hitleriniu užpuoliku, Lenkija patyrė palankumą iš Lietuvos, kuri jau vien savo neutralia laikysena, kokie bebūtų jos motyvai, padarė Lenkijai didelį patarnavimą. Šiandieną kaipurie lietuviai rašytojai gali smerkti tą elgesį, kaip nedovanotiną klaidą. Lenkai betgi jaučia, kad tuolaikinė Lietuvos laikysena liks visiems laikams kaimyninio lojalumo ir padorumo pavyzdžiu, kuris nebus užmirštas. Sudaro jis tarpusaviuose santykiuose gyvos tradicijos elementą, ant kurio galima būsį tiesti tolesnius abipusio susipratimo ir susitarimo tiltus.

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

VARDAN TOS LIETUVOS VIENYBĖ TEŽYDI

Tie Lietuvos himno žodžiai, dar taip neseniai galingai nuskambėję įvairiose mūsų kolonijose minint Vasario 16-tąją, verčia susimąstyti. Apie vienybę vis daugiau ir daugiau rašoma ir kalbama? Kodėl? Nes jau pradėjom skaldytis. Jau atsiranda vadovų ir partijų, kurios bando apimti visas lietuviškojo gyvenimo sritis, nebesiskaitydamos su kitomis organizacijomis, nei su tų organizacijų vadovais.

Kada buvom priversti palikti savo tėvynę ir išėjom tremtinių keliais, turėjom tvirtą tikėjimą — teisybė laimės, didžiosios jėgos neleis agresoriui sutrypti taip gražiai besitvarkančių valstybių. Turėjom viltį, kad greitai grįšime į savo namus ir vėl laisvi dirbsim, kursim ir atliksim savo paskirtį žemėje. Tikėjom — mūsų svetur buvimo laikas bus trumpas — keli mėnesiai, gal metai. Deja. Mėnesiai virto metais, metai dišimtmečiais, o laisvės prošvaisčių pavergtoji tėvynė dar vis nesimato.

Tautos dalis, kuri liko tėvynėj, turėjo atiduoti okupantui milžinišką duoklę. Sibire badu mirę, sušalę, džiovos pakirsti, kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose nukankinti kūdikiai, jaunuoliai ir vyresnieji, tėvynės miškuose ir miestelių aikštėse žuvę narsieji partizanai — tai aukos, kurių svetur esanti tautos dalis neturi teisės užmiršti ir jų auką, besąlygine kova prieš komunizmą privalo įprasminti.

Ta kova sunki, bet būtina ir žūtbūtinė. Jei nenorim, kad ir mus istorija psmerktų kaip Lietuvos ponus ir bajorus, kurie ieškodami *sau* lygių teisių su Lenkijos ponais ir bajorais, su lenkėjo, sulepšėjo, išsigimė ir nuvedė tautą ir valstybę į 113 metų užtrukusią vergiją.

Gyvenimas mus veikia. Materialiai gerai įsikūrę įgavom nepasotinamas ambicijas. Pešamės ir ginčijamės dėl mūsų veiksmų darbo sferų

pasidalinimo. Pradedam paneigti senųjų išeivių įkurtas organizacijas. Norim, kad visi darytų tai, kas mums atrodo darytina, bet nepagalvojam, kad dabartinėse sąlygose senieji ateiviai turi daug patyrimo, kad jų įkurtos organizacijos sudarė sąlygas ir mums čia atvažiuoti ir įsikurti. Jau pradeda per daug reikštis asmeninės ambicijos, savo Aš aukštinimas. Nesusiklausymas ir rietenos, kaip vėžys, pradeda naikinti mus. Net savo tautines šventes pradadam išnaudoti savo partiniams užmojams įgyvendinti. Daugely vietų jau nebeužtenka vieno pagrindinio Vasario 16-sios minėjimo reikia kelių. Pagrindiniai minėjimai, kur renkamos aukos Lietuvos išlaisvinimui, negali būti keli, privalo būti vienas.

Kaip sveikoj šeimos savo vietą ir pareigas turi kiekvienas šeimos narys — mažas, jaunas, suaugęs ir senas — taip ir sveikoj šeimos kiekvienas tautietis yra lygiateisis, brangus ir reikalingas. Kaip šeimos visa šeima švenčia šeimynines šventes, kaip nepriklausomoj Lietuvoj visa tauta šventė Vasario 16-tąją ir kitas šventes, taip tautos dalis svetur privalo būti dar vieningesnė, dar glaudesniais ryšiais surišta. Tautos šventė privalo būti tas ryšys, kuris mus jungtų, ne skirtų, be amžiaus ir įsitikinimų skirtumo, visi turime būti tik lietuviais.

Lietuvos Šaulių Sąjunga, įkurta tautos atgimimo ir valstybės atstatymo metais buvo karinė - kultūrinė organizacija. Jos uždaviniai buvo ginti nepriklausomą Lietuvą ginklu ir lavinti ir kultūrinti savo narius. Tai nebuvo politinė organizacija, jai galėjo priklausyti visi geros valios jaunuoliai ir suaugę. Laisvoji tėvynė Šaulių Sąjunga atliko milžinišką darbą. Okupantams Šaulių Sąjunga buvo skaudūs rakštis, todėl ją uždarė, jos narius suiminėjo, trėmė į Sibirą, ar suvarė į koncentracijos stovyklas ir žudė. Kiek žuvo, buvo nukankinta, ar badu, džiova, mirė šaulių, tur būt, niekad tiksliai neapskaičiuosim.

Klevelando Šaulių Moterų Sekcijos veiklos metinė apžvalga

“Karin. Juozapavičiaus” šaulių kuopos Moterų sekcijos metinis susirinkimas įvyko vasario 3 d. Lietuvių Namuose. Jo pirminis tikslas buvo peržvelgti kas buvo nuveikta per praėjusius metus ir išrinkti sekcijos vadę sekantiems dvejiems metams. Nors mūsų visuomenė ir buvo, kartas nuo karto, per spaudą informuojama, ką mūsų šaulės veikia, bet būtų pravartu dar sykį tą reikalą peržvelgti.

Pavirto jau tradicija metinius ir eilinius susirinkimus praturtinti, sakytum, kultūrinėmis prošvaisėmis — paskaitomis bei pranešimais, ypač tautinėmis, o ir kitomis aktualiomis temomis. Taip ir šį kartą teko išgirsti itin turiningą sesės J. Budrienės paskaitą apie šaulės vaidmenį nepr. Tėvynėje ir jos svarbią bei kilnią užduotį išeivijoje. Deja, netenka čia ilgiau sustoti ties prelegentės pareikštomis vertingomis mintimis. Kitų paskaitų tarpe praėjusiais metais paminėtinis: prof. A. Augustinavičienės “Moterys išeivijoje” — jų vaidmuo, kaip jis atsispindi lietuvių rašytojų kūryboje; teis. J. Krygerio “Nemirtingieji Šaliai” — sugretinai šaulius, St. Darių ir Vl. Pūtvi; J. Budrienės — tema “Lietuvė Motina”. Čia irgi priskirtini V. Majorovo pademonstruotas spalvotas filmas ir skaidrės iš dabartinės Lietuvos, kurie žiūrovams padarė gilų, jaudinančią įspūdį; sesės M. Barniškaitės papasakoti prisiminimai iš šaulių moterų veiklos nepr. Lietuvoje; ir sesės G. Karsokienės paskaityti lietuvių poetų kūriniai bei vienas jos savas kūrinėlis.

Jei tai buvo įvykiai gaudesneje sesių šaulių šeimoje, tai netrūko ir viešų parengimų. Štai, pernai, balandžio

mėn., buvo suruošta originali ir įdomi “Margučių popietė” — margučių marginimas (su mok. O. Žilinskienės techniškais pamokymais) ir margučių konkursas; toliau, įspūdingas “Motinos Dienos” minėjimas su jaunųjų kanklininkų atlikta menine programa ir pritaikinta šaulės J. Budrienės paskaita. Išvakarėje, sekcijos vadė O. Mikulskienė tarė žodį lietuvių bendruomenei per radiją “Tėvynės Garsai”. Be to, sesės šaulės aktyviai prisidėjo prie šaulių kuopos parengimų: liepos mėn. surengtos gegužinės, padedant platinti loterijos bilietus, paaukojant vertingus laimikius (L. Kazienės rankų darbo lovatiesę, A. ir O. Mikulskių “Čiurlionis 30” plokštelių albumą) ir paruošiant vaises svečiams; taip pat, praėjusio sausio mėn. minint Klaipėdos krašto atvadavimą; šio minėjimo meninė programa buvo paruošta sekcijos vadės O. Mikulskienės, o kitos sesės apdalino svečius šaulės L. Kazienės pagamintais trispalviais ženkliais, pavaišino juos kavute ir pyragais.

Siekiant padėti pagalbos reikalingiems tautiečiams — praėjusių metų bėgyje sekcijos rūpesčiu bei pastangomis, kuopos broliams šauliams padedant, buvo surinkta, paruošta ir (iš dalies sesių kaštais) išsiųsta vertingų drabužių bei avalinės 17 siuntų vargstančioms lietuvių šeimoms (pagal vysk. Brizgio duotus adresus) pavergtajame Suvalkų Trikampyje. Su ypatingu dėkingumu sekcijos vadė prisiminė seses U. Grincienę ir A. Pinkienę, daug darbo pašventusias šiam reikalui. Be to, buvo tęsiamas ligonių lankymas, suteikiant seserišką paguodą.

Už Klevelando ribų tenka paminėti St. Catherine šaulių kuopos vėlavos pašventinimo iškilmes Kanadoje, į ku-

rias buvo deleguotos keturios sekcijos sesės.

Visos šios veiklos “spiritus movens” buvo sekcijos vadė Ona Mikulskienė. Ji buvo, ne vien tik iniciatorė įvairių sekcijos užsimojimų, bet kartu ir labai veikli jų vykdytoja, dažnai pati pakeldama didesnę dalį tos darbo naštos. Šalia to, kaip žinia, ji nenuilstamai dirbė ir muzikos srityje, dalyvaudama Čiurlionio Ansamblyje ir vadovaudama kanklių orkestrui bei ruošdama naujas kanklininkų pajėgas.

Iš tikrųjų, retai tenka matyti tokį pasišventimą ir darbštumą!

1973 m. balandžio mėn., sesė O. Mikulskienė kaip “Karin. Juozapavičiaus” šaulių kuopos atstovė, dalyvavo LSS suvažiavime Detroite, kur ji taip pat skaitė šaulių moterų susirinkime referatą, apie veiklą moterų sekcijose. Vėliau jos iškeltosios mintys ir siūlymai buvo priimti kaip šaulių moterų veiklos gairės ateičiai. Tame pat suvažiavime ji buvo išrinkta LSS šaulių moterų vadove; tas pareigas ji eina lygiagrečiai su Klevelando šaulių moterų sekcijos vadės pareigomis. Detroite būdama ji padėjo vietos šaulių kuopai suorganizuoti savą kanklininkų orkestrą (tuo tikslu ji buvo nuvežusi jiems 6 kankles, bei gaidas) ir net rado laiko jauniems orkestrantams duoti pirmas 4 pamokas. Lapkričio mėn. ji pravedė dar antrą, trijų dienų kursą. Jos pasišventimas bei darbas davė tikrai džiugų rezultatą; jauni kanklininkai jau yra gražiai pasirodę šaulių parengimuose ir net kalėdinėje spalvotoje TV programoje.

Čia, Klevelande, pernai, Motinos Dienos minėjime, turėjome progą išgirsti kitą sesės O. Mikulskienės paruoštą kanklininkų prieauglį — Šv. Kazimiero lituanistinės mokyklos orkestrėlį — pir-

Išeivijoj atsikūrusi Šaulių Sąjunga nebegali įprastais ginklais kovoti už tėvynės laisvę, mes tęsiam savo kultūrinę veiklą ir pasirinkdami tremtį, tapome politiniai tremtiniais, tad, tuo pačiu, Šaulių Sąjunga yra politinė organizacija. Mes neturim ir negalim toleruoti tautos skaldymo darbų, mūsų pareiga prašyti visų veiksmių pirminkus vadovautis tikrais demokratiniais principais, į valdančiuosius organus įjungti visų srovių žmones, o patiems veiksmams neieškoti visų darbų monopolijos, bet sveiko darbų koordinavimo. Daugiau rankų daug didesnę našą pakelia, daugiau protų greičiau painius klausimus išsprendžia. Darbų perdaug, kad viena organizacija galėtų atlikti.

Vasario 16-sios išvakarėse Detroito priemies-

čio prabangiam viešbuty, balių salėj, susirinko virš 300 dvylikos pavergtų tautų atstovų pagerbti etninėms grupėms labai palankų televizijos 2-os stoties vadovą. Pagerbimo metu kalbėtojas iš Vašingtono pabrėžė:

— Jei mes, visos pavergtos tautos, susijungtume, sudarytume milžinišką jėgą. Mes būtume pajėgūs pakreipti Amerikos politiką mums naudingai kryptimi. Mes būtume pajėgūs išrinkti abu Michigano senatorius, visus kongresmanus ir Lansingo seimely sėdėtų visi mūsų žmonės”.

Jei mes lietuviai būtume vieningi, tautos reikalus statytume aukščiau asmeninių ir partinių, jei mūsų tarpe žydėtų meilė ir vienybė, būtume jėga su kuria skaitytųsi politikai ir valstybių galvos.

mame viešame jo pasirodyme.

Šios korespondencijos apybraižos teledžia patiekti sekcijos veiklos apžvalgą tik suglaustoje formoje, apleidžiant daugelį detalių. Tačiau, verta gal dar paminėti, kad vadė O. Mikulskienė galutinai išjudino uniformos reikalą Klevelando šaulėms.

Baigdamą savo metinį pranešimą, vadė O. Mikulskienė šiltais žodžiais, išvardindama seses pavieniai, padėkojo savo talkininkėms, ir ypatingai — nepaįnamomo pareiġingumo sekretorei L. Kazienėi, rūpestingajai ir darbšėčiai iġdininkei U. Grincienėi, taip pat sesėms L. Čaplickienėi ir V. Langienei, kurios nepaisydamos savo gyvenvieėių didelio toľumo ir su tuo susiejusių nepatogumų, pavyzdingu pasišventimu jai padėdavo. Ypatingą padėką ji taip pat pareiškė šaulių kuopos vadui dr. K. Pautieniui, už paramą sekcijai ir bendradarbiavimą.

Visos tos darbo naštos ji nebūtų galėjusi pakelti, pareiškė sesė O. Mikulskienė, jei nebūtų turėjusi didelės paramos bei pagalbos iš savo vyro, šaulio, muziko A. Mikulskio. Susirinkusios sesės gausiu plojimu išreiškė A. Mikulskiui nuoširdžią padėką ir pagarbą.

Kadangi, pagal įstatus, Moterų sekcijos vadė renkama dvejiems metams ir tas laikas dabar suėjo, sesė Mikulskienė patiekė susirinkimui savo atsistatdinimą. Kaip ir teko laukti, susirinkusios jos atsistatdinimui energingai pasipriešino. O. Mikulskienė, nusilenkdama jų pageidavimui, sutiko ir vienbalsiai buvo išrinkta dar toliau eiti sekcijos vadės pareigas. Kartu ji vėl pasirinko savo buvusias talkininkes L. Kazienę ir U. Grincienę — iġdininkę. Širdingai linkėtina sesei O. Mikulskienei tokios pat ištvėrmės ir gražios sėkmės ir ateityje.

O. N.

KLEVELANDO

“KAR. JUOZAPAVIČIAUS“ ŠAULIŲ KUOPOS

KLAIPĖDOS KRAŠTO MINĖJIMAS

Š.m. sausio 27 d., Lietuvių Namuose, Klevelando “Kar. Juozapavičiaus” šaulių kp. suruošė Klaipėdos krašto sukilimo minėjimą. Minėjimas pradėtas vėliavų įnešimu ir Lietuvos himnu. Apart šaulių vėliavos, dalyvavo ir Klevelando ramovėnų vėliava. Vėliavnešio M. Smelstoriaus šaulišką uniformą puošė, dar Lietuvoje gautas, šaulių medalis. Vėliavos palydovės tautiniais rūbais pasipuošusios: L. Kazienė ir S. Miglinienė. Klaipėdos krašto sukilimo amnifestą, gražia lietuvių kalba, perskaitė, taip pat tautiniais rūbais pasipuošusi, Vida Gaizutytė. Svečiams buvo pristatyti sekantieji Klaipėdos krašto sukilimo dalyviai: kpt. V. Bartuška, kpt. F. Eidimantas, kuris tuo metu mokėsi Telšių gimnazijoje ir buvo vos 15 metų, I. Gatautis ir D. Mašiotas.

Paskaitą skaitė Algirdas Kasulaitis, ilgametis lietuvių krikščionių demokratų sąj. centro pirm. Jis iškėlė tuos Klaipėdos krašto veikėjus, kurie priešinosi lietuvių vokiėtiniui ir palaikė lietuviškumą.

Meninę dalį atliko Čiurlionio Ansamblio moterų choras, kanklių orkestras ir solistė Irena Grigaliūnaitė. Dirigavo, pirmą kartą šaulių uniforma pasipuošęs, muz. Alfonsas Mikulskis. Solistė žavėtinai išpildė numatytų dainų pynę. D. Bankaitytė ir L. Snieėkutė kanklėmis paskambino Jaunystės Žaismą. Kanklės ir choars išpildė šias dainas: Aš nueičiau į Klaipėdužę; Oi motule mano; Kur lygios, lygios lankos; Audėjos daina; Aš prašiau, meldžiau; ir Lazdynėlis. Po meninės programos, šaulės, kanklių mokytojai — muz. O. Mikulskienei, įteikė gėlių puokštę, o sol.Irenai Grigaliūnaitei

ir muz. Alfonsui Mikulskiui prisegė po gėlę. Gėlės buvo prisegtos ir Klaipėdos krašto sukilimo dalyviams. Jauniausia Čiurlionio Ansamblio dainininkė Rūta Motiejūnaitė ir jauniausia kanklininkė Mirga Bankaitytė buvo apdovanotos. Motiejūnaitei kp. pirm. dr. K. Pautienis padovanojo Š. Juodvalkio Atsiminimų knygą, o Bankaitytei dėžę saldainių.

Po minėjimo šaulės: U. Grincienė, L. Kazienė ir A. Pinkuvienė sveėčius pavaišino kava ir saldumynais. Minėjimas gražiai praėjo. Klevelandieėiai gausiai atsilankė.

CICERO JŪRŲ ŠAULIAI

Alfonsas Gailius

1974 m. vasario 10 d. parapijos mąžoje salėje įvyko Cicero jūrų šaulių kuopos “Klaipėda” metinis susirinkimas, kurį atidarė kuopos pirmininkas K. Miklovaitis. Kadangi kuopos kapelionas kun. dr. A. Juška turėjo kitur išvykti, tai pirmuoju dienotvarkės punktu buvo naujų narių priesaika. Prieš prisaiėkindamas naujus narius, kuopos kapelionas tarė keletą žodžių. Jis pabrėžė, kad šauliai privalo būti lojalūs Lietuvos laisvinimo reikalui. Be to, padėkojo šauliams už aktyvų prisidėjimą (\$ 100.—) prie lituanistinių mokyklų išlaikymo ir už gausų dalyvavimą lituanistinės mokyklos tėvų komiteto rengtame baliuje. Kun. A. Juška prisaiėkdino šiuos naujus kuopos narius: K. Lazinką, g. Šeduikytę, M. Bikulėienę, B. Bikulėių, E. Krikšėiuką, J. Krikšėiuką, O. Tikneviėienę, V. Tikneviėių, Bukauskienę ir K. Bukauską. Sveikiname naujus šaulius-es ir linkime našių ir darbingų metų šauliškoje veikloje.

Toliau susirinkimui pirmininkauti buvo pakviestas j.š. S. Paulauskas, sekretoriauti — j.š. S. Juozaitis. Kuopos pirm. j.š.

Klaipėdos atvadavimo minėjime

Klevelande: Iš k. dešinėn: Dr. K. Pautienis šaulių kp. pirmininkas pavadęs minėjimą, šaulė S. Miglinienė, vėliavnešys M. Smelstoriaus, L. Kazienė. V. Stuogis, J. Žagarskas ir Gausys. Scenoje šaulių ir ramovėnų vėliavos. V. Baceviciaus nuotr.

1974 m. vasario 3 d. Klevelande, "Kar. Juozapavičiaus" Šaulių Kuopos Moterų Sekcijos metiniame susirinkime šaulės ir šauliai.

Pirmoje eilėje iš k. sėdi: sekcijos sekr. Lilė Kazienė, kp. pirm. dr. K. Pautienis, perrinkta Šaulių Moterų Sekcijos vadovė Ona Mikulskienė, Sekcijos korespondentė Ona Naumanienė, susirinkimo pirm. Mėga Barniškaitė, Sekcijos išd. Ursulė Grincienė; stovi šaulės ir šauliai.

K. Miklovaitis padarė metinį kuopos veiklos pranešimą, apibūdindamas vienerių metų kuopos veiklą ir šių metų veiklos užsiojimus. Kuopos kasininkas j.š. J. Dekeris pranešė apie praeitų metų pajamas ir išlaidas. Iki šiol kuopa neturėjo nuolatinio sekretoriaus, tai šiame susirinkime toms pareigoms išrinktas j.š. S. Juozaitis. Į revizijos komisiją pririnkti du nariai: j.š. A. Kriškiukienė ir j.š. K. Bukauskas, nes metų bėgyje du revizijos komisijos nariai buvo kooptuoti į valdybą. Atsiradus daugiau kuopos turto, kuopos ūkio reikalų tvarkytoju išrinktas j.š. K. Lazinka. Seragnčius kuopos šaulius-es lankyti išrinkti j.š. S. Žibutienė ir j.š. B. Bikulčius.

Vasario mėn. 16 d. uniformuoti šauliai-ės dalyvaus lietuviškos Trispalvės pakėlimo iškilnėse prieš Cicero miesto rotušės, o vasario 24 d. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo minėjime Cicero. Balandžio 20 d. nutarta surengti linksma vakarį j.š. J. Pečkio svetainėje Cicero. Šiais metais Cicero kuopai sukanka 10 metų, nutarta suruošti iškilmingą dešimtmečio minėjimą Ciceroje. Vasaros metu nutarta padaryti keletą išvykų į Cicero Medžiotų ir Žuvautojų klubo saudyklą. Žodžiu, šiemetams numatyta daug įvairių darbų.

Kaip anksčiau minėta, Cicero liuanistinės mokyklos išlaikymui paaukota \$100.-, sunkiai sergančiam karo invalidui, Lietuvos kariuomenės savanoriukūrėjui K. Dobilui paskirta \$100.-, Lietuvių enciklopediją anglų kalba (ją paaukojo kuopos kasininkas j.š. J. Dekeris) nutarta įteikti Čikagos Aukštesnei Lietuvianistinei mokyklai. Cicero liuanistinėi mokyklai tokia enciklopedija buvo užprenumeruota anksčiau. Susirinkimą labai gražiai pravedusiam j.š. S. Paulauskui ir sekretoriui j.š. S. Juozaičiui šauliška padėka.

Pasibaigus susirinkimui įvyko vakaronė-kavutė, kurią paruošė malonios sesės šaulės.

— LSST CV pirmininkas ir "Stasio Butkaus" kuopos pirm. Vincas Tamošiūnas, susirgęs ir 9 dienas praleidęs ligoninėje, dabar jau gydos namuose. Jį nuoširdžiai globoja šaulys, foto korrespondentas, žurnalistas Kazimieras Sragauskas. Nors ir sirgdamas, pirmininkas atlieka savo pareigas, veda platų susirašinėjimą ir tvarko įvairius šauliškus reikalus, bet dar ilgesnį laiką turi vengti subuvimų, pareigimų ir nemalonių žinių. Linkime pirmininkui broliui Vincui Tamošiūnui visiškai pasveikti.

— Sveikinam LSST Jūrų šaulių vadovą ir j.š. "Švyturio" kp. pirm. Mykolą Vaitkų, sukūrusį šeimą su Ona Žostaitaitė-Baltrušaitiene. Linkime jaunave-

džiams asmeninės laimės. Broliui Mykolui Vitkui, atsipalaidavusiam nuo šeiminkavimo darbų, linkime dar našiau dirbti Nepriklausomai Lietuvai!

— Seniausias "Stasio Butkaus" kuopos šaulys Povilas Valantinas, po ilgesnės ligos, grįžo į namus ir pamažu stiprėja. Linkime greit sustiprėti.

— "Stasio Butkaus" kp. šauliai Ona ir Juozas Briedžiai, džiaugiasi tapę antru kartu seneliais. Jų dukra Dalia ir žentas Linas Stoniai sulaukė sūnaus Taurino Lino, o jų dukrelė Eglutė — broliuko. Seneliams, tėveliams, sesutei ir mažajam Taurui Linui, linkime sveikatos ir džiaugsmo.

Vasario 16-sios minėjimas Detroito

Pagrindinis Vasario 16-sios minėjimas Detroito įvyko š.m. vasario 17 d., naujajame Dievo Apvaizdos parapijos Kultūriniame Centre. Pamaldos buvo atnaušiamos visose trijose lietuvių bažnyčiose. Organizacijų vėliavos, kurioms vadovavo "Švyturio" kp. j.š. šauliai, dalyvavo Dievo Apvaizdos bažnyčioje. Minėjimas visais atžvilgiais buvo labai sėkmingas. Gražios pamaldos, jautrus pamokslai, lietuvių veteranų vėliavos šventinimas — šventiškai nutiekė dalyvius.

Minėjimo akadaemiją, kurią trumpu žodžiu pradėjo Detroito Organizacijų Centro pirm-kas, jūrų šaulys Antanas Sukauskas, pravedė jaunas DLOC'o narys, studentas Viktoras Nakas. Invokaciją sukalbėjo "St. Butkaus" kp. kapelionas ir vicepirm. kun. Viktoras Kriščiūnevičius. Pagerbti už Lietuvos laisvę žuvusieji atstojimu ir Taurus Zarankaitės gražia deklamacija. Tautinių spalvų roželėmis apdovanoti kūrėjai-savanoriai, kurių Detroito gyvena nemažas būrys, ir — garbės svečiai. Trumpą sveikinimo žodį tarė Southfieldo miesto burmistras. Pristatyti į minėjimą atsilankę kitų tautybių atstovai. Perskaityti sveikinimai ir Michigano gubernatoriaus ir Detroito burmistro proklamacijos. Pristatytas kalbėtojas, anglų kalba, žurnalistas, Detroit News sekmadieninės laidos redaktorius padėjėjas David Green. Jo kalba, labai gerai paruošta, parodė, kad jam mūsų reikalai nesvetimi, kad jis gerai susipažinęs su lietuvių būkle, Lietuvos politine padėtimi, etninių grupių problemomis. Jis nuoširdžiai ragino jaunimą neatitrūkti nuo savo tautos, branginti savo dvasinius lobius, kovoti už savo tautos teises. Savo kalbą baigė jis lietuviškai. Jo kalba palydėta karštais plojimais ir visi dalyviai, sustoję dar ilgai plojo, tuo išreikšdami padėką nuoširdžiam lietuvių draugui.

Adamkus, buvo antroji maloni staigmena. Graži, stilinga ir turininga paskaita buvo išklaudyta giliu susikaupimu. Jo mintys, liečiančios jaunimą, patarimas domėtis politika, per politiką stengtis ieškoti savo tautai draugų, veikė klausytojų protą ir kalbėjo į širdį. Jo prašymas nekritikuoti jaunimo, jam padėti, juo domėtis, patiko visiems. Kalbėjo nekeldamas balso, bet tuščių žodžių, bet kiekvienas tartas žodis buvo taiklus ir reikalingas. Ir jo kalba buvo palydėta plojimų audros.

Priimtos Organizacijų Centro paruoštos rezoliucijos.

Po trumpos pertraukos sekė meninė programa. Solistas Pranas Zaranka, pianinu palydint Elenai Mykolaitienei, padainavo tris dainas. "Stasio Butkaus" kp. jauna kanklininkė Kristina Veselkaitė kanklėmis išpildė muz. A. Mikulskio sukompnuotą "Oi žiba žiburėlis". Visas kanklininkių būrelis: Laura Alkevičiūtė, Ina Asminaitė, Laura Leonavičiūtė, Viktorija Leonavičiūtė, Karutė Panavaitė, Aida Petersonaitė, Asta Šepetytė, Kristina Veselkaitė ir Rasa Veselkaitė, vadovaujant š. Danutei Petronienei paskambino "Supinsiu Dainužę" ir "Pas močiutę augau".

Tautinių šokių grupė "Šilainė", vadovaujama Galinos Gobienės, akordeonu palydint Rimui Kaspučiui, o jaun. grupė — š. Antanui Paškui, pašoko du šokius.

Meninė programa buvo įvairi, gražiai išpildyta ir publikos labai šilta įvertinta. Skirstantis girdėjosi iš visų pusių, kokie puikūs kalbėtojai, kaip gerai, kad šiemet kalbėtojas anglų kalba buvo ne balsų gaudyti atvažiuojęs senatorius ar kongresmanas, bet spaudos žmogus, kuriam tie klausimai rūpi, kuris tiek daug gali mūsų reikaluose padėti. Pabaigai visos salės giedamas tautos himnas, nuskaubėjos viltiniai, nes juok nežiūrint prieš savaitę LB suorganizuoto atskiro minėjimo jaunimui, į salę subūrė, ne tik savanorius-kūrėjus, kurei gynė Lietuvos nepriklausomybę 1919-1920 metais, Lietuvoj užaugusią vidutiniją kartą, tremty ir išėivijoj gimusią jaunąją kartą, bet ir pačius mažuosius. Tai įrodymas, kad tautinės šventės privalo būti tautos vienybės, ne susiskaldymo dienos.

sk.

Jau sudaryta daugiausia 1973 metais apie šaulius ir LSST rašiusių spaudos žmonių apdovanojimo komisija. Ją sudaro: pirm. š. Pranas Turūta, 2019 Kenning Dr., Grand Rapids, Mich., 49504, sekretorius-rašytojas š. Balys Gražulis ir narys š. Jonas Švoba. Pasiūlymus ar pageidavimus prašom siųsti pirmininko adresu.

kp. p-kas Mykolas Vitkus su Ona Žostautaitė-Baltrušaitiene. Sutuokė "Švyturio" jūros šaulių kp. kapelionas, kun. Kazimieras Simaitis. Iš bažnyčios išėjusius jaunavedžius šauliai apipylė ryžiais. Nuotrauka Kazimiero Sragausko. ras Simaitis. Iš bažnyčios išėjusius jaunavedžius šauliai apipylė ryžiais. Nuotrauka Kazimiero Sragausko.

VYTAUTO DIDŽIOJO ŠAULIŲ RINKTINĖ

1973 m. gruodžio 20, LŠST Pirmininko raštu, iš "Vytauto Didžiojo" šaulių kuopos, sudaryta atskira "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė. Ji pasiskirstė į tris būrius: I-mas būrys — Brighton Parkas, II-ras būrys — Marquette Parkas ir III-čias būrys — Bridgeportas.

Rinktinei vadovybę sudaro buvusioji "Vytauto Didžiojo" šaulių kuopos vadovybė, įjungiant į ją ir būrių vadus.

Rinktinei vadovauja pirm. Vladas Išganaitis.

L. Šaulių S-gos T. Pirmininkas ir Cenro Valdyba, savo raštu iš 1973 m. sausio 7 d., džiaugiasi ir kartu sveikina iš gausios "Vytauto Didžiojo" šaulių kuopos sudarytą iš trijų būrių rinktinę.

LŠST CV rašo: "Mūsų S-gos tremties gyvenime didelis istorinis įvykis Lietuvos laisvės veiklą stiprinti. Tamstai, Valdybai ir visiems šauliams-ėms, ypatingai

būrių vadams ir jų padėjėjams, geriausios sėkmės...

Sąjungos valdyba apie tai paskelbs artimiausiam aplinkraštyje. Parinktas vardas: "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė, Čikagoje, labai geras ir tinkamas, nes byloja kai našiai dirbama ir išaugama į stiprų, darbingą ir drausmingą vardą — Rinktinę...

Gyvuokite ir toliau stiprėkite!

S-gos Pirmininko ir Cenro Valdybos narių parašai.

"Vytauto Didžiojo" šaulių kuopai šiais metais sukanka 20 metų nuo jos įsisteigimo. Kuopa įsteigta 1954 m. rugpjūčio 15 d. Čikagoje. Ji yra pati pirmoji kuopa įsteigta JAV-bėse. Ji pati didžiausia kuopa narais LSST.

Šiuo metu "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinėje yra viso 385 šauliai.

RINKTINĖ DVIEJUOSE
MINĖJIMUOSE
"Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė š.m.

vasario 17 d. dalyvavo dviejuose Lietuvos Nepriklausomybės Šventės minėjimuose.

Rinktinei pirm. Vladas Išganaitis vadovavo išvažiavimui į Rockfordą. Rockfordiečiai buvo pakvieta rinktinę dalyvauti šventėje. Pagrindinę kalbą pasakė GT pirm. teis. Algirdas Budreckas. Beveik visi šaulių rinktinės šauliai ir šaulės buvo uniformuoti.

Po iškilmingų pamaldų, salėje įvyko Vasario 16-sios minėjimas.

Rockfordiečių nuoširdumas ir vaišingumas liks ilgai neužmirštas.

"Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė irgi dalyvavo minėjime Marijos HS salėje.

Tenka stebėtis ir džiaugtis, kad rinktinė ne tik didėja ir toliau nariais, bet ir savo ryžtu ir pasiaukojimu: per vieną sekmadienį sugebėjo ir dalyvavo net dviejuose Vasario 16-sios minėjimuose — Čikagoje ir Rockforde.

Algirdas Budreckas

Boševikinių kalėjimų kankinė, pedagogė, laisvės kovotoja — Elena Juciūtė, kuri yra parašiusi savo bausių išgyvenimų sovietiniuose kalėjimuose knygą „Pėdos Mirties Zonoj“. Knygą leidžia „Simo Kudirkos“ šaulių kuopos knygai išleisti komisija, spausdina Darbininko spaustuvė.

Kiekvieno šaulio pareiga šią knygą užsisakyti. Dabar užsisakiusiems kaina \$8.-, knygą išleidus \$10.-. Užsakymus priima ir pakviatoja Kazimieras Bačasauskas, 84-55 86 Str., Woodhaven, N. Y. 11421. K. Sragausko nuotr.

RINKTINĖ AUKOJA IR ŠELPIA

1974 m. vasario 10 d., Jaunimo Centre, „Vytauto Didžiojo“ šaulių rinktinės valdybos posėdyje buvo aptarti įvairūs organizaciniai reikalai.

Posėdyje buvo perskaitytas gautas P. ir A. Brazinskių laiškas iš Turkijos, kurie rašo: „Didžiai gerbiami tautiečiai-šauliai! Nuoširdžiai dėkojame už 125 dol. materialinę paramą, kuri mus pasiekė šiandien.“

Jau antrą kartą keliolikos mėnesių laikotarpyje „Vytauto Didžiojo“ šaulių kuopa, suprasdama ir atjausdama mūsų, kaip kalinių, sunkią padėtį, ištiesė mums brolišką ranką, tuo dar kartą akivaizdžiai įrodydama šauliams būdingą organizuotumą, tautinį sąmoningumą ir nedviprasmišką solidarumą dabarinei Lietuvos laisvės kovai.

Mūsų padėtis ir sveikatos, ir sąlygų atžvilgiu kasdien vis blogėja, tad atleiskite, kad šis laiškas toks trumpas.

Dabar, kaip niekuomet, gyvybiniai būtinas naujas ryžtingas laisvojo pasaulio lietuvių visuomenės sujudimas — Brazinskių gelbėjimo reikalas, kuris ir veiksniams duotų naujo kraujo ir energijos aktyviau ir sėkmingiau pasireikšti. To reikalauja, ne tiek krikščioniška moralė, kiek lietuvių tautinis solidarumas!

Norėtume, kad šis mūsų šauksmas būtų išgirstas ir patriotinė lietuvių visuomenė imtųsi atitinkamų veiksmų. Ypačiai tuo turi susirūpinti VLIKas; jo atstovų apsilankymas Turkijoje yra tikrai aktualus ir neatidėliotinas.

Vardan tos, Lietuvos! . . .
Lietuvos laisvės kovotojai. Parašai:
Pranas Brazinskas
Algirdas Brazinskas

P.S.

Labai prašytume atsiliepti į mūsų laišką ir jei tai įmanoma, užprenumeruoti mums 1974 m. Karį.

1974.I.16

Rinktinės valdybos nariai tame pačiame posėdyje patys asmeniškai surinko viso \$30.00 ir už tą sumą nutarė užprenumeruoti: „Kari“, „Dirvą“ ir „L. Lietuvą“ mūsų tebevargstantiems broliams lietuviams Brazinskams Turkijos kalėjime.

Taip pat buvo nutarta paremti: VLIKą — \$ 50.00, Barcus ir Margučio radijo po \$ 20.00 ir Jaunimo Centrą — \$ 15.00

„Vytauto Didžiojo“ šaulių rinktinės skiriamos šalpos tebūna paskata, ne tik lietuviškomis organizacijoms, bet ir kiekvienam lietuviui.

Algirdas Budreckas

NETEKOME ŠAULĖS

S. MAKARIENĖS

1974 m. sausio 16 d. mirė Stasė Makarienė. Velionė buvo pašarvota Eudeikio koplyčioje Čikagoje. Su ja atsiveikinti buvo susirinkę nemažai žmonių: šaulių, jos mokslo draugų ir pažįstamų. Atsiveikinimui surengė Atskira „Vytauto Didžiojo“ šaulių rinktinė. Atsiveikinimui vadovavo Pranas Tamkus. Su velione atsiveikinimo kalbas pasakė: šaulių rinktinės vardu A. Budreckas ir „Gen. Daukanto“ j.š. kuopos vardu M. Maksvytis.

Teis. Algirdas Budreckas atsiveikino su velione šiais žodžiais: „Brangūs šauliai ir mieli šermenų dalyviai. Čikagos ir apylinkių lietuvius, o ypač šaulius, apgaubė liūdna žinia, kad eisimo nelaimėje, tragiškai žuvo šaulė Stasė Makarienė.“

Kokia gyvenimo ironija. Už dviejų mėnesių Makarų šeima buvo nutarusi išvykti į Hot Springs nuolatiniam apsigyvenimui, kad ten praleistų savo senatvės dienas, nes abu buvo išėję į pensiją. Prieš išvykstant, tvarkė savo reikalus. Tą tragišką dieną, velionė su vyru važiavo pasitikrinti sveikatos ir pravažiuojančio sunkvežimio buvo mirtinai suvažinėta.

Stasė Makarienė buvo gimusi 1909 birželio 22 d., Gaudaičių km., Žygaičių valsč., Tauragės apskr. Velionė buvo baigusi mokytojų seminariją. Taigi, buvo pedagogė ir per visą nepriklausomybės laikotarpį mokytoja.

Velionė Lietuvoje priklausė Šaulių Sgaj, IV-jai rinkinei ir buvo Žvingių šaulių būrio moterų vadė. L.Š.S., įvertindama jos darbus, buvo apdovanujusi Šaulių Zvaigždės medaliu.

Rusams okupavus Lietuvą, ji turėjo slapstytis nuo okupantų išvežimo. Antru kartu rusams bolševikams sugrįžus į Lietuvą, velionė, kaip ir daugelis kitų lietuvių, su šeima pasitraukė į Vakarus.

1947 m. emigravo į Kanadą, o 1951 m. atvyko į Ameriką.

Velionė ir Amerikoje priklausė šauliams Ji buvo įstojusį į „Vytauto Didžiojo“ šaulių rinktinę.

Šiandien susirinkome į koplyčią jos pagerbti ir su ja atsiveikinti.

„Vytauto Didžiojo“ šaulių rinktinės vardu man tenka tarti, Tau, miela sese-šaulė Stase, paskutinį sudie. Mes, Taveš netekę, liūdime.

Išėkis ramybėje toli nuo savo numylėtos tėviškės. namų ir Žemaitijos laukų, kurių nuolat ilgėjais ir svajojai vėl ten sugrįžti.

Deja, Tu to nesulaikei.

“Vytauto Didžiojo” šaulių rinktinės vadovybės ir visų šaulių vardu reiškiu gilią užuojautą velionės vyrui, sūnui ir artimiesiems”.

Sekančią dieną iš koplyčios jos palaikai buvo nuvežti į bažnyčią, kurioje įvyko gedulingos pamaldos už velionės sielą. Po pamaldų, automobilių vilkstinės, velionės kūnas buvo nulydėtas į šv. Kazimiero lietuvių kapines amžinam poilsiui.

Atsisveikinime ir bažnyčioje stovėjo šaulių garbės sargybos. Karstanešiais buvo “Vytauto Didžiojo” šaulių rinktinės ir “Gen. Daukanto” j.š. kuopos šauliai.

Kapinėse, prie duobės, ant karsto buvo pabarstyti: Baltijos jūros gintaro gabalėliai ir Lietuvos žemė, kaip simbolis velionės Stasės meilės ir prisirišimo savam kraštui.

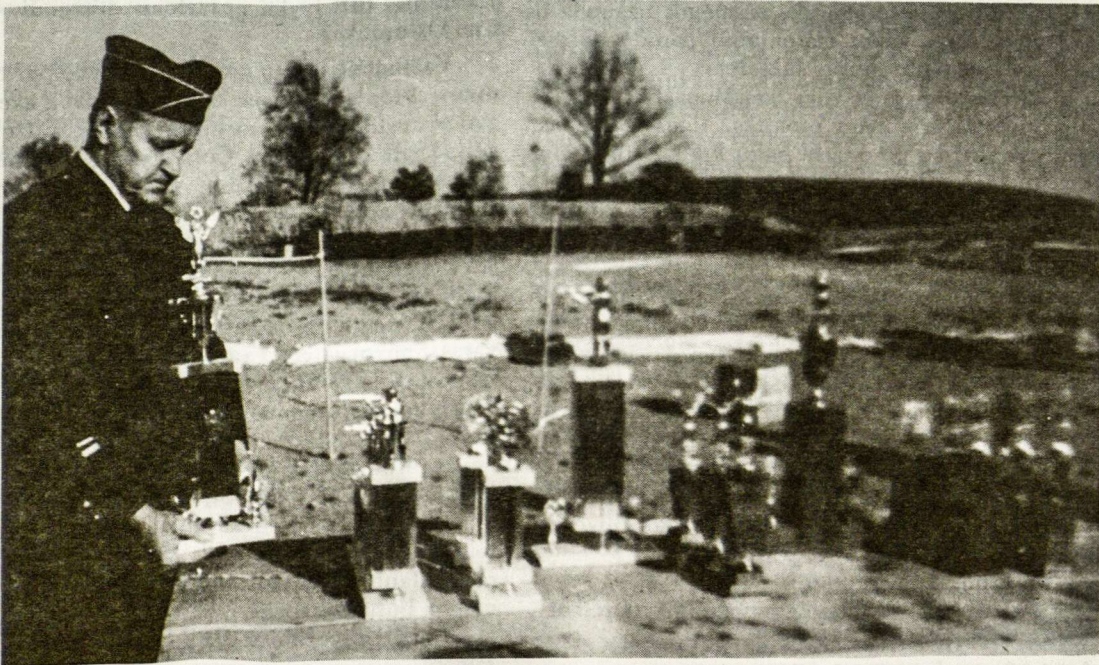
“Vytauto Didžiojo” šaulių rinktinės pirm. Vladas Išganaitis nuimtą nuo karsto lietuvišką Trispalvę įteikė velionės vyrui.

Velionė buvo palaidota su visomis lietuviškomis tradicijomis ir šauliškomis apeigomis.

Algirdas Budreckas

A. Kalvaičio nuotraukoje Klaipėdos atvadavimo sukakties minėjimo metu prie suruoštos gintaro parodos “Neringos” jūrų kuopos šauliai, iš k.: — B. Kirstukas, A. Urbanavičienė, pirm. J. Zavyis ir L. Urbanavičiūtė.

Šių visų šaudymo taurių mecenatas, “Stasio Butkaus” kuopos vėliavnešys, labai pareigingas, lietuviškų reikalų šimtinėmis rėmėjas Feliksas Blauzdys Pilėnų stovyklavietėj, 1973 m. rudenį, “Stasio Butkaus” kp. prizinio šaudymo varžybų metu. Nuotrauka Kazimiero Sragausko.

ŠVENTO JONO KUMELYS

VINCAS OŠIŪNAS
(*Pradžia sausio Karyje*)

Bernota su Vapsva, persimetę per pečius kartį, pakabintame maiše kaž ką paslaptingo parvilko.

“Vyr'ai s'naudaliai, kur duona, lašiniai, alaus bačkutė? ... Mums briedis į maišą įsmuko ... Dėde Bertuli, gyreis karalienės pulke Kaukaze visą jautį ugniakure iškepei ... Čirškink dabar, valgytojų sujojo iš kelių kaimų! ... Didžiudamasis, kaip iš “Šaltinio” vakarines maldas, išbarstė Bernotas.

Kai vyrai žaidė, stumdė klykė, Ošiūnų Juozapukas kažką paslaptingo knarpliojo savo jaunuose smegenyse. Greitomis galvojo apie gerąjį, bet tik dėl jo kaltės įžeistą senelį Orciką, nes jis, kai tėvas iš Tarulio parsinešė šuniuką sėrmėgos užantyje ir besišypsodamas vaikų malonumui parodė tik šunelio galvutę, Juozapukas šūktelėjo:

“Orcikas, Orcikas, koks panašumas!”

Snukutis trumpas, plokštas, ilgos garbanos, juodi plaukai su priemaiša baltų lyg tai žilstančių, Juozapukui nieko nesiskyrė nuo Orciko, žinoma, didesnės barzdos. Nosis iškila, apaugusi rudais plaukais. Akys šermukšninės, lyg stikliniai žaisleliai, uždribę ilgais antakiais.

Tėvai nesiginčijo su vaiku dėl palyginimo, bet kai jau Juozapukas ir vardą davė Orciko, tėvai pasipriešino ir aiškino, kad lietuviai, tai ne vokiečiai ir gyvulių žmonių vardais nevadina. Motina pasiūlė Kudliaus vardą. Patiko ir tėvui, bet, va, gi, tie vaikai, jiems Orcikas ir gana. Laikas bėgo, šunelis augo, vaikai šaukė Orciku, o kai tėvai pašaukdavo Kudlium, šunelis ir girdėt nenori: patiko ir šuneliui Orciko vardas. Taip ir paliko. Buvo gerai, kol nepasimaišė bendravardis.

Juozapukas nusprendė:

“Palengvinsiu varganą gyvenimą Orcikui”.

— — — — —

Tolumoje pasigirdo duslus varpelių skambėjimas. Juozapukas patraukė už rankovės vienmečius,

Rūkštelioką ir Rudminą, ir visi dingo iš klegančių vyrų tarpo.

“Paštas, karališkas diližonas, vienas tik nešvenčia Joninių. Nekerškime laužo. Palaikys, kad tai masolių garbei, pabus iš miego girtas Černeguzov”, priminė Barisa.

Paštininkas Černeguzovas iš Utenos centrinio pašto namų išvažiuoja paėmęs gerą dozę vodkos, o Daugailiuose pašto viršininkas Dudkov meškerioje meškerioja kasdieninį vodkos draugą. Abu išmaukė pusgorčinę. Černeguzovas šlitinėdamas įsikorė diližono priešakin ir sumurmėjo:

“Mano arkliai į Degučius žino kelią ir be vadelių, galiu sau ramiai knarkti ...”

Susirangęs, vadeles užkabino sau ant kaklo. Įsispaudė kamputyje. Pravėrė diližono langelį, kažką norėjo pakeleivėms pasakyti, tik liežuvis painiojosi ir tos nieko nesuprato. Alkoholis visiškai įtraukė Černeguzovą į sapnų ir miego karalystę ir jis tuojau ėmė krikti.

— — — — —

— Antaniuk, tu žaibo greičiu bėk Zavasų pakalnėn ir insitink ar Černeguzov, kaip paprastai, girtas miega. Išaiškink kokie keleiviai diližone ... Tu, Rapolai, čiupk nuo akėčių Kviklio pavalkus. Arklių pakeitimas turi įvykti nesustojus diližonui, — aiškino Ošiūniokas.

Važiutėje arklių pakeitimas įvyko per tris minutes. Viduje diližono sėdėjusios dvi pakeleivės, žydės, sustingo iš baimės. Pravėrusios diližono langelį, žnaibė kriokiantį Černeguzovą, bet neišveikė ir pasidavė likimui. Baimę su drebuliu nuramino, kai pauostė iš buteliuko kamparo.

— Ai, ai! ... aš jau galiu mirt, tu žinai, kad jau aš peršlapau. Per mano kūną, rodos, laksto visas bičių spiečius. Cipke, tu matai aną su baltom kelnėm ir naginėm? Laksto apie arklius, kaip aitvaras. Kaip tu galvoji ką anis su mumis darys? ...

— Oh! ... Mano Jankelėli! ... Žiūrėk jau tas naginiuotasis numovė nuo juoduko pavalkus ir jau su juo bėga į krūmus, — uždusęs, prie krūtinės ranką pridėjęs, lyg tai prilaikydama, kad širdis neiškristų, šnekėjo į ausį Cipkei Sorė.

— Abraham, razbaininkai prikinko asiliuką, tokį patį, kokiuo Kristus išjojo iš Jeruzalės žemės. Mano kojos jau pavirto pagaliais. Aš, kad ir galima būtų, neišbėgė ... Cipke, glauskis prie manęs ... O tai pritaisė šis biaurus pijokas Černeguzov! ...

Keleivės nepaliestos ir toliau važiavo susikabinę ir vis protarpiais prisimindavo, tai viena, tai kita savo Jankeliuką ar Srolčiką.

Ūrciko šėmukas nebuvo tingus, o dar gerai prisienavė vešliose ganyklose, net pasišokinėdamas nepasidavė Sarčiui. Skambalų garsai, pasagų kaušėjimas, ant kieta, akmenimis grįsto plento nesudarė kalėdinių nuotaikų, bet už tai labai gražiai derinos su Joninių iškilmų apylinkės jaunimo triukšmingomis išdaigomis. Din dalin, din dalin ir vis tolyn, tolyn . . .

Laužas suliepsnojo. Senis Bertulis nuošaliame ugniakure, pervėręs storą virbalą uždėtą ant šakių, sukeliujo liepsnoje teliuką.

— Dainą, gražią, linksmą dainą! . . . Skelbkime apylinkėi džiaugsmą! . . . Daina, laužas, tai mūsų viltys šviesiai, laisvai Lietuvai. Primaitino jau caras tamsa ir visokiariopa skriauda . . . Teišsinešdina su savo skambalais, karališkais dilonais Pataburgan — kalbėjo Daugpilyje dviklasę baigęs Šiožinis.

— Kimsa, ko knarksai, punktą, smagų, gyvą! — šaukė visi

— Gal apie Ežerėnų šlėktelį? . . . Greičiau, nesiraivyk . . . Gerai išpūsi gausi "briedžio" plaučius, neištrauksi — uodegą . . . — Prie ugniakuro rinto Bertulis.

*Atvažiuoja trys šlėktelas,
Un mizernas kumelas,
Anis sėstus ir šešiuos,
Kiaulaly nepavažiuos.*

*Viena bėda išvažiava,
Kita bėda lika.
Šuva baronus suėdia,
Tik kaunierius lika.*

*Šunes šoka punčiakoti,
Katės vainikuotos,
Žada mani tėvutėlis,
Už šlėktas išduoti.*

*Kur devyni deverėliai,
A dešimta marti,
Marga laška malevota,
Rūtelam išklota.*

*Raiks toj lovoj man gulėtia,
Ir šlėkta mylėtia.
Aš toj lovoj negulėsiu.
Šlėktas nemylėsiu.*

Bertulio kepsnys pakvipo laužavietėje. Šlepučių vyrai maišuose lenktyniavo su Krumučių mikliakojais. Paskiri bandė, kas ką nutrauks. Virvės braškėjo. Kiekvienas užsiėmė. Ir kaip gi drībšosi tokia malonią naktį. Švento Jono vabalėliai

dar skaidriau tvaska ant kelmų ir kimsų. Prisišotinę sultingos žolės arkliai prunkštuoja. Miklūs, kaip žebenškštės, kumeliukai laksto bežaisdami tarp arklių.

— Na, o kad taip Maniusyčiai, nebesugalvotumėt dainos? Petaburgan išvažiavo, kaip rozė rūtomis apsikaišius, o dabar — nekliudyk manęs, aš ponia . . . Ir zacirką srėbdama kepeliusio nenusima. Daubariok, pertrauk per savo miklų liežuvį, — iščiulbėjo Zumzulis.

— Greičiau, mikliau, naktis trumpa, kepsnys laukia! . . . — ragino Kauliniokas.

Daubariokas pasiraivė, nugurgė seilę, perbraukė per plaukus pirštais ir visų pritiriamas traukė:

Buvau par Maniušį, kir, vir va.

Radau Ancių kepeliusųj, kir vir va.

Ek jukim kir vir viukim

A ku vira ku vir cam

Carum, carum, carga pupa

A ku vira ku vir cam.

Kas tau biesas išdaigina kir vir va

Kepeliušin invadina kir vir va . . .

Jas rutelas ir vainikas kir vir va,

Kepeliušu išmainyta kir vir va . . .

— Nedurnai, gerai. Ir štukorius gi tu, Baliok. Tegul nelaksta iš Lietuvos maskololiam nugarų kasyt. Geriau būtų pas Prunskį paršus šėrus, — išrašė atestatą apylinkės pasakorius Kuosa.

Čiuvašos upelės krūmų šeimininkės lakštingalos pragydo. Pelėda išsišūkavus per nakt. prisotinus peliūkščių, atsiveikindama su naktimi, sudribo ant stuobrio, įtraukė kaklą ir išplėstomis akimis pasiruošė poilsiui. Laukiniai karveliai burkavo eglų viršūnėse. Balčių kaimo balose sveikinosi pempės. Minutėmis nakties užmigdyti, po atviru dangumi turėję poilsį, pradėjo kilti iš nakties patalo.

Visų akys nukrypo Šavašo ežero link. O ten už kalnelio, jau žalsva, mėlyna, geltona ir kokių spalvų dar nepriskaitytum . . . Joninių saulutė, pakildama auksinių spalvų pasakoje, susijungė su ežero mėlyne neatskiriamu grožybės junginiu. Žuvis pakyla iš gilumos ajerynų, nendrių . . . Gaudomos didžiųjų, mažosios šokinėja kaip strėlės aukštin. Laukinės antys pripena, nari nardo . . . Su skerdžių rytmetiniais trimitis bandos gyvulių pasišypylė ganyklose.

(Bus daugiau)

ATSIŪSTA PAMINĖTI

ADOMAS GALDIKAS, A COLOR ODYSSEY. Įžanga — Charlotte Willard. 40 spalv. ir 94 juod. fotografijos. Viso 172 psl., kieti virš. su aplanku. Meniška apipavidalintas leidinys, \$16.00.

Janina Narūnė

ANT KRANTO

Ašarotos blakstienos
Stoviu aš
Vienui vienas.

Vandenynas ir aš . . .
Vėjas verčia bangas . . .
Nudžiovink man blakstienas ! . . .

O pradžiugink mane!
Kai esu čionai vienas
Svetimame krašte.

K. Giedraitienė

RUDUO

Jau praėjo saulėtos rudens dieneelės,
Debesėliais dangus aptemęs,
Lietaus lašai, kaip ašarėlės,
Krinta ant sušalusios žemės.

Nuo medžių krinta lapai gelsvūs,
Nuvytę gėlelių žiedai.
Dar pievelės gelsvai žalsvos
Ir jos nežaliuos ilgai

Sunaikins šalna gamtos grožį,
Medžių šakos sustings šalnoj.
Bus man liūdna ir jaudins širdį,
Jau gėlės nežydės rytoj.

Nieko nér amžino šioj žemelėj,
Tik miręs į amžinybę nueisi,
Vysta žiedai, krinta lapeliai,
O žmogus šioj žemėj svetyt esi.

Mano mintis į toli skrenda,
Į gimtąją žemę, savus namus,
Širdis džiaugsmo svetur neranda,
Ir ruduo širdyje, man amžinai bus.

TĖVYNĖS
ILGESYS

Antanas Skirka

ILGIUOSI TAVĘS

Tave myliu tyriausia širdies meile,
Tave sapnuos kas naktį aš regiu.
Ryto maldoj kartoju Tavo vardą,
Ir vakare, — su liūdesiu giliu.

Tave matau tamsiausia — gūdžią naktį,
Tu man švieti šviesiausia žvaigždele.
Tave matau, kai rytuos saulė teka,
Tu man esi gyvenimo dalis.

Tu man brangi jaunystės atminimais,
Svajinga meile ir kilniais jausmais.
Čia vienišas klajoju nusiminęs,
Ilgiaus Tave su prarastais namais.

Tave ilgiaus su tėviškės ramunėm,
Žydriu dangum, šilojais ir kalnais.
Tave ilgiaus su vasarom auksinėm,
Ilgesio dainai aidint vakarais.

Tave girdžiu, kai ošia miško medžiai,
Vakaro dainos ilgesy graudžiam.
Tave girdžiu, kada nutyla žodžiai,
Skausmo aiduos ir sielvarte didžiam.

Tave žinau, Tu stovi nusiminus,
Lūdinčiom akim, skausmu veiduose.
Tu moji man prie kryžkelės aprimus,
Sugrįžt numirt gimtuos laukuos.

O, Dieve mano, vieno aš tetrokštu,
Matyti Ją, kada Ji bus laisva.
Ir veidu glaustis prie gimtosios žemės,
Mano brangiausia, Tėvyne Lietuva.

LIETUVIAI KARIAI! laisvajame Pasaulyje

Lietuvoje sausio 26 d., mirė plk. **Vladas Sidzikauskas**. Mes liūdnai sutikome ir mūsų diplomato V. Sidzikausko staigų išsiskyrimą. Čikagoje gyvena dar vienas jo brolis, kuriam reiškiamė giliausią užuojautą.

Vilniuje mirė prof., Lietuvos sav. kūrėjas **Jonas Bučas**, sulaukęs 73 m. amžiaus. Palaidotas Antakalnio kapinėse.

Vladas Šapėnas, sav. kūrėjas, remia lietuvišką spaudą, kurioj pažymi: "Duokite okupantui gerą atkirtį į jo varomą propagandą, prieš mūsų organizacijas, ir kiršinimą lietuvio prieš lietuvį". Matome, kad senieji mūsų kovotojai supranta penktosios kolonos slaptus darbus, kurie kenkia mūsų sugyvenimui ir veiklai.

Alfonas Našliūnas, Lietuvos kariuomenės sav. kūrėjas, Vyčio Kryžiaus kavalerius, tamavęs gusarų pulke, dalyvavęs laisvės kovose, mirė Vilniuje, sulaukęs 73 m. amžiaus.

Domas Varnas, einąs 99-tus metus am-

žiaus, yra tėvas Don. Varno, žuvusio II Pasauliniame kare ir kurio vardu pasivadinęs veteranų postas. Jis dar stiprus, bet visada su ašaromis akyse, prisimena savo sūnų.

Vytas Ptašinskas tarnauja Kanados kariuomenėje. Pradėjęs sėkmingai pagrindinį karininko apmokymą, buvo pakeltas į lt. laipsnį. Jis kilęs iš Montrealio.

Stasys Luke-Lukoševičius, sausio 6 d., staiga mirė nuo širdies priepuolio, Detroite. Buvo I ir II Pasaulinių karų veteranas. II Pas. karo metu buvo militarinės policijos pareigūnas; buvo kilęs iš Edwardville, Pa.

Gen. Mikas Rėklaitis, kuris paskutiniu laiku dirbo savanoriškai VISTA, išvyko poilsiui ir dalyvavo Washingtone senato rūmų vėliavos pakėlimo ceremonijoje. M. Rėklaitis yra daug padėjęs seniems lietuviams, kaip galima gauti pašalpas, ypač tiems, kurie nemo-ka angliškai ir nežino kur kreiptis. S.W. Herald News įdėjo jo nuotrauką

ir gražiai aprašė jo darbą. Jo brolis plk. **A. Rėklaitis** išgyveno širdies priepuolį, bet dabar sveiksta.

Sav. kūrėjas **Ignas Paukštelis**, kuris gyvena Racine, Wisc., mirė vasario 10 d. Palaidotas šv. Kryžiaus kapinėse. Jis buvo garbės šaulys.

Juozas Čepauskas, Lietuvos sav. kūrėjas, mirė Kaune, geg. 3 d. 1973 m. Jis buvo išstremtas 10 metų į Irkutską, bet grįžo į KAUNĄ. Čepauskas laisvės metais gyveno Užvenčio mieste.

Dariaus ir Girėno Postas 271, veikias nuo II Pas. karo, turi Čikagoje savo didelį namą-salę, dažnai dalyvauja ir lietuvių šventėse. Šiemet gražiai atliko apeigas Vasario 16-sios minėjime Marijos mokykloje. Bet jo gretos irgi retėja. Sausio 17 d. iš jų tarpo atsiskyrė **L. Sadauskas**, kuris dalyvavo II Pas. kare, tesulaukęs 54 m. amžiaus.

Vincentas Šlyteris, Dariaus ir Girėno posto narys, mirė vasario 20 d. Buvo gimęs Lietuvoje, Jurbarko parapijoj. Sulaukė 84 metų amžiaus.

Kan. Zakarauskas, Čikagoje, yra žymus pamokslininkas. Jis ypač Vasario 16-sios pamoksluose, rašiniuose, per radiją, kelia didelį Lietuvos okupanto terorą. Pamini Lietuvos karius, partizanus, kenčiančius, ir pasmerkia tuos, kurie siūlo glaudų bendradarbiavimą su okupantu. Mes turime dar stipriau šaukti į pasaulio sąžinę, kad kalėjime laikoma Lietuva, kad ji naikinama. Partizaninė laisvės kova neliks veltui, ji laisvės žibintu nušvies kelią į ateitį. Mokslo simpoziume, tačiau, mokslininkai nekalbėjo kovos dvasia.

Vakarų Australijoje Kūrėjų-Savanorių sk. valdyba su bičiuliais, iš k.: ramovėnas Pr. Pakalniškis, sav. A. Klimaitis, mok. M. Lingienė, sav. K. Žuromskis, sav. A. Meliauskas.

1974 m. sausio 25 ir 26 dienomis, iš raketų bazės Tyuratam, prie pietrytinio Uralo pakraščio, Azijoje, rusai bandymui iššovė dvį daugiagalves tarpkontinentinio našumo raketas SS19, kurios nukrito į Ramųjį vandenyną. Toli-naša virš 4500 mylių. Kitos strateginės raketos SS 16, SS 17 ir SS 18 buvo išbandytos anksčiau. Jų bandymai buvo vykdomi iki kovo mėn. vidurio.

— Jacob Brodbeck 1865 M. (net 38 metais anksčiau už brolių Wright'ų pirmą motorizuotą lėktuvą pakilimą oran), šiaurinėje Kalifornijoje, savo paties pagamintu trisparniu lėktuvu buvo pakilęs trumpam laikui oran ir leidžiantis sudužo. Jo lėktuvas turėjo vairolazdę, sparnus ir propelerį, varomą sraigtniu spyruokliu. Lėktuvo planai buvo pavogti ir nepavykus pirmam skridimui, Brodbeck neteko rėmėjų, kad surinktų pinigų antram lėktuvui. Pats neturėdamas lėšų, nuo lėktuvo statymo idėjos atsiskakė ir iš Kalifornijos sugrįžo į anksčiau turėtą savo ūkį Friedrichsburg, Texase, kur 1909 m. sausio 8 d. pasimirė.

— 1972 m. liepos mėn. pabaigoje, buvo iššautas žemės orbiton satelitas ERTS (Earth Resources Technology Satellite), aprūpintas specialiais aparatais, kurių pagalba iš apie 490 mylių aukščio orbitos iki šiol pasiuntė virš 80,000 žemės paviršiaus nuotraukų, pagal kurias geologai atranda naujus išteklius žemėje: dujų, alyvos, vario, švino, uranijaus, geležias, aukso, sidabro ir kt. ERTS, keisdamas orbitą, per 18 parų nufotografuoja visą žemės paviršių, apimdamas 115 mylių ruožą, kiekvienu apskridimu aplink žemę.

— Amerikiečių gamyba (visų krašte gaminių, ginklavimą imtinai) 1973 m. paskutiniame ketvirtyje pasiekė 1304.5 bilijono dolerių; viso praeito laiko gamybos rekordas vieno ketvirčio laikotarpyje buvo 1272.0 bil. dolerių. Gamybai reikalinga energija - kuras. Kad sustabdytų amerikiečių gamybinį potencialą ir buvo suvaržytas alyvos tiekimas. Tas pats liėtė ir kitus proamerikietinius kraštus.

— Amerikiečių erdvėlaivis Mariner 10, š.m. vasario 5 d. praskrido planetą Venerą 3565 mylių atstu, 24,658 mylių per valandą greičiu. Valandos laikotarpyje, kuri truko praskristi Venerą, Mariner 10 pasiuntė žemėn pirmąsias planetos nuotraukas, iš kurių išskirtina viena, rodanti, pro debesų sluogsnyje atsiradusį plyšį, planetos paviršių su sidabro blizgėsio dėme, juodame plote. Kitos nuotraukos nieku ypatingu neišsiskyrė ir

šiuo metu manoma, kad nieko naujo neduos. Svarbios jos tuo, kad patvirtina ankstyvesnius mokslininkų spėjiojimus.

— Norvegai perginkluoja savo M24 tankus: 75 mm pabūklus keičia į 90 mm, taip pat keičia variklius ir transmisijas.

— Pastaruojų laiku, Kinijos pasienyje rusų laikomos 45 divizijos buvo papildytos 50,000 kovotojų ir 5 naujomis raketų laidymo stotimis, kurių dabar yra iš viso 19.

— Amerikiečiai Aliaskoje, prie Shemyl, stato nepaprasto dydžio radaro ekraną, kuris bus naudojamas sekti rusų balistinių raketų laidymą nuo Kamčatos iki Ramiojo vandenyno. Šis naujas įrengimas pakeis esamus AN—FPS 17 ir AN—FPS 80. Visi naujo radaro įrengiami užims virš vieno akro plotą.

— Rusai keičia 34 tonų tankus T 54 ir T 55, TOKIO paties dydžio naujais T 70 ir T 72. 1967 metų žydų-arabų kare, rusų tankai T 54 ir T55, buvo pavadinti karštais ant vikšrų, dėl blogo vidaus išplanavimo ir nuo gaisro neapsaugotų hidraulinės sistemos linijų; kilus gaisrui viduje, įgula negalėdavo išsigelbėti. Pradžioje buvo kaltinamos įgulos, menku apmokymu. Ištyrus paaiškėjo tankų techniniai trūkumai. 1970 m. Jordano-Sirijos konflikte, anglų gamybos seni Centurion tankai (40-tos tankų brigados) sunaikino — padegė 300 Sirijos tankų T 54. Kitu atveju du Jordano žvalgybos šarvuočiai, britų gamybos Saladin, dešimties minučių laikotarpyje padegė Sirijos šešis T 54 ir T 55 rusų gamybos tankus. Visos Varšuvos pakto ginkluotos jėgos turėjusios rusų T 54 ir T 55 perginkluotos naujais T 62.

— Australai organizuoja pakrančių gynybą iš lėktuvų, laivų ir elektroninių sekimų įrengimų.

— Švedai pritaikė Marconi sistemos "numagnetinimo" įrengimus trims savo povandeniniams A 14 tipo laivams, Nacekn klasės; minėtų įrengimų pagalba, bus išvengta magnetinių minų ir kitokių magnetinio pobūdžio įrengimų. Numagnetinimas nekludys radaro bangoms.

— Britų gamybos Sea King helikopterius, pritaikytus sekimui ir kovai prieš povandeninius laivus, įsigijo norvegai, taip pat užsisakė Vakarų Vokietija, Australija ir Pakistanas.

— Lenkų karinės jaunimo organizacijos, pavadintos karinio jaunimo socialistine sąjunga, veikimo ribos išplečiamos į kariniai politinę ir kariniai propagandinę sritį visose krašte esančiose jaunimo organizacijose, pradėdant pradžios mokyklomis ir baigiant universitetais, kuriose ir anksčiau buvo apmokoma karinės tarnybos: — žvalgymas, ryšis, žinių rinkimas, tiekimas, sanitarija ir rankinių ginklų vartojimas.

RAKETŲ PANAUDOJIMO GALIMYBĖS TANKŲ GINKLAVIME

B. B.

Pritaikius raketas ginklavimui, atsirado reikalas įvertinti ir palyginti artilerijos pabūklų ir raketų praktišką pavartojimą kautynėse ekonominiu ir veiksmingumo atžvilgiais.

Kaip ir kiekvienas produktas, kad pilnai įvertinus, turi būti praktiškai išbandytas. Raketos, nors dalinai ginklavime ir įsiteisinę — pritaikytos, tačiau šiuo metu nubrėžti skiriamąją liniją dar nėra pakankamai duomenų. Spaudoje pasirodė keletas samprotavimų iš balistikos tyrimų laboratorijos Alberden, Md. Inžinierius B. R. Dunetz nagrinėja palyginamąjį pritaikymą raketų ir artilerijos pabūklų tankuose.

1916 m. rugpiūčio 15 d. vaizdas, ant Somme upės kranto prie Cambrais, Prancūzijoje. Britai iššaudė tūkstančius tonų artilerijos sviedinių ant vokiečių pozicijų, tikslu parengti pėstininkų puolimą. Vokiečiai gi, įtvirtintuose apkasuose, laukė kanonados pabaigos, kada galės priešpuoliais atremti britų pėstininkus. Sunkiajai artilerijai nutilus, vokiečių nustebeimui, vietoje pėstininkų horizonte pasirodė 32 geležinės pabaisos, dideliu triukšmu ropodamos per artilerijos sviedinių išrautas duobes, link vokiečių pozicijų, nuolatos spiaudydamos sunkių kulkosvaidžių ugnimi. Pirmą kartą prie Cambrais panaudoti tankai, be pasipriešinimo įsiveržė vokiečių pozicijų gilumon apie 5 kilometrus per kelias valandas ko negalėjo padaryti desperatiškai kovodami pėstininkai, remiami artilerijos, per keletą mėnesių.

Nuo Cambrais mūšio iki šių dienų tankai išsivystė į modernų ir komplikotą ginklą, tačiau esmėje, tankas ir paliko šarvuotas vežimas (kaip ir anais metais prie Cambrais), vežiojantis ginklus (anuomet kulkosvaidžius, dabar dar ir artilerijos pabūklus ir kit.). Kitaip sakant, derinys šarvo ir ginklo pasiliko, su tuo skirtumu, kad jų išbalansavimas keitėsi, žiūrint išdavy sėkmingumas. Reikia pastebėti, kad keičiantis kautynių charakteriui, atsirado reikalas, pirmoje eilėje, įvertinti tanko judrumą ir jį pritaikyti. Ši sritis apimtų atskirą apžvalgą.

Tanko ginklai — kulkosvaidžiai ir artilerijos pabūklai, praėjo nemažą eilę bandymų. Šių pasekmingumas reiškesi paties pabūklo ir sviedinio derinimu — tolianaša, pradžios greičiu, kalibru. Pradžios greitis padidintas iki 1700 m/sek., kalibras iki 155 mm. Kulkosvaidžiai — iki 12 mm. Lygiagrečiai derinta ir ranko konstrukcija, pritaikant įvairias šarvines medžiagas, jų derinius ir formas tikslu padidinti pramušamumo atsparumą. Neatsilikta ir su varikliu, važiuokle, valdymo įrangimais, pagelbinėmis priemonėmis — ryšiu ir sekimui. Didinant šarvus ir ginklus, atsirado reikalas didinti variklius, didėjo tanko siluetai ir svoris — ribojosi galimybės maskuotis; prieita prie nepraktiškos ribos. Atsirado didelio galingumo sprogmėnų — užtaisų ra-

ketos, kurios nereikalingos didelės kinetinės energijos pramušti šarvus. Didelio galingumo sproginas šarvo paviršiuje "sudažo" šarvo plokštę. Šarvų pramušamasis sviedinys (kurio smaigalis pagamintas iš didelio atsparumo metalo) tarytum presas išspaudžia šarvo plokštėje skylę ir įsinešęs tanko vidun sprogstamą medžiagą, sprogstą.

Paskutinių 25 metų laikotarpyje, taikymo įrengimai pažengė labai dideliu šuoliu — naudojami kompiuteriai, koncentruotos šviesos (Laser) įrengimai. Tas pagerino taiklumą ir sviedinių ekonomiją. Dar 1943 metais vokiečiai bandė vairuojamą prieštankinę raketą. Šiuo metu amerikiečių prieštankinės apsaugos ginklavime yra "Shillelagh" raketa, vairuojama infraraudonų spindulių pagelba. Dėl pakankamo taiklumo, šią raketą, greta 152 mm pabūklų, irgi pritaikė tankų ginklavime.

Kitos valstybės prieštankines raketas pritaikė ant atskirų šarvuotų važiuoklių, kurios kautynėse, greta tankų, naudojamos kovai prieš priešo tankus. 1967 m. žydų - arabų kare, kova prieš priešo tankus buvo vykdoma pačių tankų.

Vadovaujantis ligšioliniu patyrimu, žemės veiksmų teatre karas laimimas arba pralaimimas žemės jėgų. Ateities kovose, pirminiu faktorium gali tapti oro jėgos, kurios sudarys palankias aplinkybes žemės jėgoms, kuriose pirmaus tankai. Pralauždami gynybos sistemas ir eliminuodami pasipriešinimą, priešpuolius, paruoš sąlygas pėstininkų puolimui (žiūr. "Karys" 1972 m. Nr. 5, "Vakarų Vokietijos šiaurės rytų sienos gynyba").

Tankų ginklavimas skirtas prieš tankų naikimui, turi būti vertinamas atsižvelgiant į ginklų tipus, kaip dažnai juos tektų panaudoti ir — taikinių charakteristikas. Aplinkybės, su kautynių uždaviniu ir taktine doktrina, diktuoja mūšio schemą, kuri būtų sėkmingiausia gynyboje ar puolime. Skaitantis su galimom aplinkybėm, centrinėje Europoje numatoma veiksminga tankų ugnis iki 2 kilometrų (R. Dunetz). Likusieji faktoriai, kaip taiklumas, kaunamumas, sviedinio lėkimo laikas, greitošauda (sviedinio ar raketos) tanko ginklavime turi atskiras savybes. Kaunamumas nėra

vienos funkcijos išdava; jį sudaro ginklo sistemos tinkamumas, žmogus — kovotojo psichotechninės savybės, tankų dvikovos situacija ir kit. Kuris ginklas save labiau pateisintų kaunamumo atžvilgiu Centrinės Europos veiksmų teatre, galėtume susidaryti išvadas iš kai kurių pavyzdžių. Pagal II Pas. karo patyrimus, tankai turėtų užimti du trečdaliu taikinių galimame Centrinės Europos konflikte. Iš čia, galima sakyti, kad tankų kaunamumas prieštankiniuose veiksmuose turi būti užtikrintai veiksmingas. Likusius taikinius sudarys lengvai ginkluoti lydinčiai pėstininkų šarvuočiai, įtvirtinti atsparum lizdai, pėstininkai ir įtartinos pozicijos, iš kurių pirmieji du būtų pirminės svarbos taikiniai.

Pagal taikinio rūšį, turėtų būti naudojama ir tinkamiausias kovingumo tipas: — sproginas, skeveldros, pramušantieji sviediniai ir t. t. II Pas. kare 50% kaunamos ugnies gylio buvo iki 800 metrų ir rečiau pasitaikė (apie 5%) gylis virš 2000 metrų. Po eilės studijų, atsižvelgiant į patyrimus ir numatomas galimybes, spėjamas didžiausias kaunamumo nuošimtis bus tarp 1000 ir 1500 metrų. Be to, patyrimas rodo, kad pakelti kaunamumą lengviau yra ginklų sistema, negu taiklumu. Imkim, pavyzdžiui, pirmo šūvio kliudymo galimybes: pabūklų ir raketa, į judančius ir pastovius taikinius. Abiem atvejais tankas yra didelis taikinis. Pataikymo galimybė priklausys nuo tanko greičio ir judesio krypties pirmą šūvį leidžiančio tanko atžvilgiu. Yra nustatyta, kad vairuojamos raketos turi daug didesnes galimybes už pabūklų sviedinius pirmam kliudymui, nes raketos, lėkimo link taikinio metu, yra nuolatos koreguojamos pagal tanko — taikinio judesį. Iššautas sviedinys, gi, lekia balistiniu taku nekoreguojamas ir todėl pataikymo nuošimtis virš 1500 metrų į pastovius taikinius ir virš 800 metrų į judančius, krinta labai staigiai. Palyginus sviedinio ir raketos kaunamumą, atsižvelgiant į jų struktūrą ar užtaisus, skirtumo nebūtų, išskyrus kinetinę sviedinio energiją, kuri po 3000 metrų neturi sviedinio pramušamos galios.

Lėkimo link taikinio laikas po šūvio paleidimo, yra pirminės reikš-

LIETUVIS IR ŽIRGAS

Praėjusių metų birželio mėnesio Dirvoje nr. 47 tilpo a.a. Stasiui Rutkauskui nekrologas. Jo pabaigoje pasakyta, jog velionio turėta broliis, tarnavęs Lietuvos kariuomenėje, gusaruose, kuris išradęs balno patobulinimą, kad sužeistą ar nukautą ir iškritusį iš balno raitelį arklys nevilktų — kilpa pati atspalaiduotų ir, kad Kaune, gusarų kareivinių rajone stovėjusi žirgo stovykla — jo darbas. Apie tą gabų, išradimą gusarą Jurgis Rutkauską ir norėčiau nekrologo autoriaus (S.M.) papildymui, tarti porą žodelių. Jurgis Rutkauskas gimęs tikrai buvo gerųjų laumių pabučiuotas... Būdamas tik eiliniu — vėliau už gerą tarnybą pakeltas puskarininkiu — nuolatos siejosi savo ginklo rūšies tinkamumo kovai pagerinimu: šarvuotės bei kitų priemonių patobulinimu. Jis išrado ne tik balno kilpos patobulinimą bet ir dujokaukę arkliai ir krūvio (kulkosvaizdiui nešioti) balno patobulinimą, ir neperšaunamą liemenę ir daugiau panašių praktiškų, naudingų patobulinimų. Iš jo darbų spręstina apie jo asmenybę. Jis buvo labai sumanus, rūpestingas, gabus, darbštus ir nagingas, nes tokių patobulinimų pavyzdžius jis pats ir padirdavo. Pulko vadovybė tuos pavyzdžius pateikdavo Ginklavimo Valdybos Tyrimų Laboratorijai ištirti, išbandyti ir kas dėl jų naudojimui tinkamumo tarti savo autoritetingą žodį. Ginklavimo karininkai-specialistai, inžinieriai teoriškai ir praktiškai tuos išradimus ištyrę, pripažindavo juos jų paskirčiai tinkamais. Išradėjui psk Rutkauskui, Tyrimų Laboratorijos viršininko plk. inž. dr. J. Vėbros siūlymu, visai eilei instancijų: Ginklavimo viršininkui, Kariuomenės štabui, Krašto Apsaugos ministeriui ir Valstybės Kontrolei sutikus, buvo išmokama premijos, kurių jis gavo, ne tik

Dirvoje paminėtą 1,500 litų, bet dar kelias mažesnes sumom. Žinau tai, nes kaip buvęs Ginklavimo Valdybos raštvedys-išdininkas, jas pareikalavdavau ir išmokėdavau. Be piniginių premijų gusaras Rutkauskas įgijo pripažinimą ir tam tikrą privilegiją. Prie Tyrimų Laboratorijai pateikiamų išradimų, be tikslių jų aprašymų, reikalinga buvo ir tikslūs jų brėžiniai. Gusaras J. Rutkauskas braižyti nemokėjo. Būdamas savamokslis temokėjo skaityti ir rašyti. Tad T. L. v-ko, plk. Vėbros iniciatyva, jam psk. J. R-kui, buvo leista Tyrimų Laboratorijoje, ginklavimo k-kų specialistų-technikų-braižytojų priežiūroje ir jų nurodymais, naudojantis visomis to meto moderniomis braižymo priemonėmis, kurias T. L. turėjo, pasimokyti braižyti. Kelių mėnesių būvyje, gabusis gusaras Rutkauskas išmoko savo išradimus ne tik tiksliai aprašyti, bet ir tiksliai braižinyje juos pavaizduoti. Tokia laimė — privilegija, ne kiekvienam juk "miruoliui" prieinama. Mokslas kainuoja pinigų, o čia įgyta tuo pačiu tarnybos laiku ir be jokių specialių išlaidų...

Gusaras psk. J. Rutkauskas buvo gimęs ir augęs ūkyje. Iš mažens mylėjo gyvulius, ypač arklius. Todėl (jis pats pasakojo) Naujokų Ėmimo Komisijoj prašėsi paskiriamas kavalerijon. Tarnaudamas gusaruose ir sieloje, be kita ko, turėdamas ir menininko kibirkštį, rūpinosi ne tik jau paminėtais išradimais, bet ir pulko kareivinių bei jų rajono-aikštės puošimu, gražinimu. Kartą, išklauses kurio tai karininko paskaitą apie arklį — karo žirgą, kurį nuo senų senovės lietuviai mylėjo ir brangino ir, kuris, kaip neatskiriamas, ištikimas kario draugas, ne tik dalyvaudavo tolimuose karo žygiuose ir prisidėjo prie drąsių lietuvių žygių išgarsinimo pasaulyje, bet jo "ponui" — raitininkui mirus — j bendrą su juo kapą guldavo. Toji tikrai žinoviška, jautriai, kario ir karo žirgo mei-

lės persunkta paskaita iki gelmių įstrigo jautraus gusaro Rutkausko sielon, taip sujaudino jį, kad jis nutarė karo žirgo garbei, kareivinių arklidžių aikštėje, pastatyti žirgui paminklą. Sužinojęs pulko vadas, mielai tai gražiai idėjai pritarė ir nurodė pulko ūkio dalies v-kui medžiaginiai ją paremti. Netrukus gusarų kareivinių aikštėje išdygo originalus, prasmingas ir gražus, Rutkausko darbo, gelžbetoninis žirgui paminklas, kurio pedestalą pulko karininkai aprūpino atitinkama vario lentoje dedikacija. Gusarai tuo paminklu didžiavosi, nes jis buvo, ne tik savotiškas aikštės papuošalas, bet ir patraukli mūšų raudonkelniams bernuželiams reklama...

Beveik visi mes kilę iš ūkių, tai ne tik vyrai bet ir moterys savo naminius gyvulėlius, ypač gražius arklius-žirgelius mylėjo ir, aišku, myli ir brangina. Tai liudija ir mūsų folkloras: tautosaka-padavimai — pasakos, liaudies dainos, kuriose detalai jautriai išlaikyta "bernelio ir žirgelio" ciklas. Žirgelis turtina ir aukština bernelio vertę mergelių vaizduotėje, svajonėse ir... širdelėse. Turis gražų žirgelį bernelis — toli už savo parapijos ribų žinomas ir gerbiamas. O savo žirgo neturįs arba turįs tik kuinelį — neigiamai atestuojamas ir apdainuojamas: "...Tu neturi gražaus žirgo, tu man tik meluoji; tu ne savo žirgeliu pas mane atjojai!"... Savaime aišku, — melagiui — jokių kreditų!... Ir Kaune, Žaliakalnyje, prie Radvilėnų plento, ties gusarų pulko arklidėmis, į tą "Cementinį Arklį" dažnai spoksodavo į laikinąją sostinę įvairiais reikalais iš provincijos atvykdvusių kaimiečių-ūkininkų, ūkininkų bei abiejų lyčių ūkininkaičių būriai, grožėdamiesi ir gerėdamiesi tuo gražiuoju žirgui paminklu. Žinau tai, nes per kelis metus kasdieną į tarnybą ir iš tarnybos mano kelias ėjo Tvirtovės aleja ir Radvilėnų plen-

mės būsimų raketų sėkmingumui. Atstumuose, didesniuose kaip 2000 metrų tarp prieštankinių raketų ir pabūklų, sviedinių veiksmingumo atsiranda dramatiškas skirtumas. Raketai nusikirsti 2000 metrų, sakykim, reikia 10 sekundžių laiko; jei tankas slenka 30 mylių per valandą greičiu, tai per 10 sekundžių nuropos apie 450 pėdų (150 metrų). Kadangi taikytojas skrendančią raketą nuolat koreguoja — pataikymas užtikrintas (beveik). Tačiau, pirmą šūvį leidžiantis tankas, turi stovėti vietoje ir koreguoti raketos skridimą 10 sekundžių, kas reiškia gerą taikinį priešo tankui, gi važiuojant nelygia vietoje 30 m. p. v.,

judėsys sudarys labai menkas galimybės raketos vairuotojui vesti raketą link taikinio. Pabūklas gali šaudyti ir judėsysje, tik su labai trumpom sustojimo pauzom tiksliai šūviui.

Išvadoje, artimuose atstumuose turės pirmenybę pabūklai, tolimuose — raketos. Gyviems taikiniams, visuose atstumuose — pabūklai; šarvuotiems ir įtvirtintiems lizdams didesniuose atstumuose — raketos. Šiam dvilypiam sėkmingumui amerikiečiai bando pritaikyti 152 mm pabūklus tankuose, kuriais galėtų būti šaudomos ir raketos. Amerikiečių spaudoje yra plačiai nagrinėjamos balistinės savybės begraiztvinių pabūklų,

kuriems būtų pritaikyti sviediniai su sparneliais, pastovumui trajektorijoje palaikyti. Tuo būtų išvengta horizontalinio nukrypimo (derivacija — balistinė) ir tuo pačiu vamzdžiu būtų galima šaudyti ir raketas.

Stoka kautynių patyrimo su raketomis, palieka šį ginklą abejotina, tačiau ne be vilties. Pabūklai turi daugelį kautynių patyrimų ir ūdiniui pritaikyme jais naudojamosi. Tenka pridėti, kad 152 mm kalibras yra per didelis ir pabūklų sėkmingumas kaunamumas būtų galima atsiekti ir su 100 - 115 mm. Taspallengvintų tankų svorį, padidintų paslankumą ir sumažintų tanko siluetą.

tu, pro gusarų kareivines.

Kartą iš tarnybos grįždamas susidūriau su žvaliu, šauniu gusaru, kuris ypač patinka simpatiška mane pasveikino ir, kurį užkalbinus paaiškėjo, kad tai mano "žemietis", ne tik iš to paties kaimo, bet ir bendrapavardis, kurio aš nebūčiau pažinęs, nes man į "svietą" išeinant, jis dar kūdikiu buvo, o iš kelių mano atostogų, praleistų kaime, jis mane prisiminė ir pažino. Turėdamas su savimi foto aparatą ir čia pat tokią dėkingą prie žirgų paminklo dekoraciją, su šauniuoju gusaru Jonu, nusifotografavome. Dabar, šioji nuotrauka — jau beveik istorinis suvenyras. Svarbiausia, kad iki šiol jokiam spaudos organe jos neteko matyti (*žiūr. viršelį*).

Kalpas Uoginius

ŠIŲ DIENŲ LATVIŲ ŽYGDARBAI IR DIDVYRIAI

J.T.

Alfredo Pukites straipsnis, "Žygdarbiai", žurnale Dauguvos Vanagai 1973. Nr. 2.

Žygdarbiai mūsų mintyse siejasi su kautynėmis, ir ordenais. Nors Antrajame Pasauliniame kare mūsų tauta kovose nebuvo įrazgyta, argi dėl to paskutiniuose dešimtmečiuose būtų praradusi žygdarbiškumo jėgą, neturėtų didvyrių? Atėjo laikas apžvelgti ir garbėn kelti žygdarbiškumą, nes tauta, kuri nesupranta didvyrius gerbti, ilgai neišstveria.

Laikas žvelgti į ilgalaikį tautos žygdarbiškumą, kuris įprastu žygdarbiškumo mastu negali būti matuojamas, bet aiškiai kalba už jį.

Žygdarbiškumas yra tikėti ir dirbti teisybei, nors visos aplinkybės ir aplinka yra prieš tai, visvien-karo ar taikos apyptovose. Mūsų tėvynė Latvija yra svetimos jėgos okupuota. Svetima ideologija silpnina tikinčiuosius. Svetima kalba skamba mūsų žemėje, svetimos kojos mina mūsų laukus ir miestus. Svetimi planuotojai nusako ir vadovauja mūsų ūkiui. Svetimi politikai mums primeta savo globą.

Dalis tautos yra laisvėje, bet išsklaidyta: Australijoje, Vakarų Europoje ir abiejose Amerikose. Dalis — nuolatinėje Sibiro vėrgijoje. Tėvynėje okupacijos režimas atniešia, skaldo ir smaigia, svetur asimiliuoja. Mūsų tautos reikalavimai yra teisybės reikalavimai, bet visos aplinkybės ir aplinka yra prieš nepriklausomybės atgavimą ir latviškumo išlaikymą. Mus supančios aplinkybės yra blogesnės kaip bet kurios mažumos J.A. Valstybėse. Latvių tauta tėvynėje ir svetur yra pažeminimo ženkle! Gimtinėje ir sve-

tur mes apie tai sakome sąžiningai, visai aiškiai ir apgalvotai. Mes norime nugaromis susiremti, kad kartu kovotume.

Iš Meilės mūsų Tėvų žemei, kalbai ir visam lobiui, kurį tūkstantmečiais esame pasiekę, mes matome priešais mus kovos laukus, kurie prašo didvyrių.

Žygdarbiškumas yra tikėti ir dirbti teisybės labui, nors visos aplinkybės ir aplinka būtų prieš tai. Žygdarbiškumas yra okupuotoje žemėje pasakyta tiesa dainoje bei romane, kuri lengvai išskaitoma tarp eilučių. Žygdarbiškumas yra tėvynėje, ar už jos, stoti partijos eilėna be įsitikinimo, su vieninteliu tikslu tarnauti savo tėvų žemei ir tautai, nes kitaip sistemos neįmanoma pakeisti bei įtaigoti. Žygdarbiškumas yra būti latviu mokytoju svetur, mokytojaujant vakaro valandomis bei savaitgaliais. Žygdarbiškumas yra, kai latvis tėvas ir motina savo vaikus augina būti latviais. Žygdarbiškumas yra būti geru latviu mokiniu, mokantis palikti latviu, išsaugoti sau ir ateinančiomis kartoms seną tautos palikimą — kalbą, nors visos dvikalbės sistemos prašo ir aukos.

Svarbiausias lobis iš palikimo yra kalba. Mūsų kalba yra senesnė ir dar gyva indoeuropiečių kalba. Ji yra senesnė už italų, prancūzų, vokiečių, anglų ir visą eilę mums žinomų kitių kalbų. Ji yra turtinga, gili ir daili. Tačiau gimtinėje jos savybė, pamažu besikeisdama, artėja prie Maskvos gramatikos.

Žygdarbiškumas yra svetimoje žemėje, svetimų žmonių tarpe statyti savo bažnyčias, tautos namus ir prašyti Dievo pagalbos dar padoriai susikalbėti savo motinos kalba. Žygdarbiškumas yra nebūčiuoti ponams rankos, pasilikti latviu. Ir žygdarbiškumas yra prašyti Latviją latviaus.

DAR APIE LAKŪNĄ ROMUALDĄ MARCINKŲ

1973 m. Kario Nr. 9 buvo paskelbta kiek žinių apie buv. aviacijos kapitoną Romualdą Marcinkų. Kai kurios žinutės nevisai atitinka tikrąybę. Šiuo trumpu laiškučiu norėčiau kai ką patikslinti, kas man gerai žinoma.

Su R. Marcinkum buvau neblogas pažįstamas sporto pasaulyje, taip pat ir aviacijoje. Kaune, kur jis buvo sporto vadovas. Kurį laiką esu buvęs ten pat jo padėjėju.

1940 m. po pavergimo, jau rudenio, tekdavo kartais su juo susitikti. Tuo laiku jis buvo gerokai suvargęs, rodos, kad ir darbo negalėjo gauti. Keletą kartų net pietų buvau nusivedęs į mūsų įstaigos valgyklą. Tada jis man ir nū-

siskundė tuolaikiniu gyvenimu. Vėliau jau pradėjo ir slaptystis. Jau buvo pradedęsi žiema (jau paltais vilkėjome), man pasisakė, kad norįs sprukti į Vakarų, tik neturįs jokio ryšio. Jisai, matomai, numanė, kad galįu jam padėti. Tuo metu jis jau buvodavo p. V. (kurį mažiau pažinojau) draugystėje, kuris buvo atsidūręs panašioje padėtyje ir taip pat buvo reikalingas pagalbos.

Jų abiejų planai buvo kaip nors per Vokietiją (kuriai simpatijų neturėjo), patekti į Prancūziją, o iš ten — kur nors kitur. Jo draugas V. laisvai vartojo prancūzų kalbą, atrodo ir anglų. Kiek R. M. buvo stiprus tose kalbose, negalėčiau pasakyti. Vokiečių kalbą žinojo.

Surinkus reikiamas žinias, daviau vilčių. Mat, mano vienminčio ir bendradarbio tėvai turėjo ūkį visai pasienyje. Pro tą vietovę jie abu ir buvo pervesti laimingai į Vokietiją. Tas įvykis 1940 m. prieš Kalėdas, ar tuojau po N. Metų, sausio mėn. 1941. Mano buv. bendradarbis (kuris nusiuntė juos pas savo tėvus) ir jo brolis dabar gyvena Ohio valst., tėvai liko Lietuvoje ir, rodos, mirę.

Nuo to laiko R. Marcinkaus, ar jo draugo V., neteko jau matyti.

Ir į Lietuvą R. M. vokiečių okupacijos laikais nebuvo grįžęs.

Buvo Lietuvą pasiekusi žinia — sunku jau atsiminti laiką, kad vis tik R. M. Prancūziją pasiekė. Vokiečių okupacijos metu buvo galimybių, kad ir sunkių, Prancūzijos patekti. Su kieno nors pagalba (gal prancūzų pogrindžio?), jis pateko į Šiaurinę Afriką, tada dar valdomą Laisvosios Prancūzijos vardu. Iš tenai jau dasikasė į Angliją, kur įstojo į anglų aviaciją, RAF, leitenanto laipsniu.

Jau Vokietijoje gyvenant, karui pasibaigus, teko patirti, kad Vokietiją bombarduojant jo lėktuvas buvo pašautas ir R. M. buvo paimtas nelaisvėn.

Pasakojo, kad bandęs pabėgti 2 kartus, abu nesėkmingai. Po antro pabėgimo pagavus, buvo geštapininkų sušaudytas su kitais anglų karininkais. Matomai, geštapas gal buvo išaiškinęs, kad R. M. yra lietuvis.

Manau, kad anglų RAF archyvuose galėtų būti žinių, kada įstojo į jų aviaciją, su koku lėktuvu skraidė, kada buvo pašautas, kur buvo belaisvėje (kokiame lageryje) ir t.t.

Kas nors iš gyvenančių Anglijoje turėtų tuo reikalu daugiau žinių surinkti. Juk R. Marcinkus, ar tik ne vienintėlis laisvosios Lietuvos aviacijos karininkas, kuris kariavo prieš vokiečių svetimos valstybės aviacijoje.

APG.

L.V.S. Ramovės Hartfordo sk. 1974 m. v-ba ir rev. komisija. Iš k. sėdi: Antanas Mockus — kasin., Jonas Šimanskis — VICEPIRM., Petras Simanauskas — pirm., Jonas Žilys — sekr., Vincas Juralis — kult. reik. vad. Stovi, iš k.: Jurgis Petkaitis — rev. kom. narys, Antanas Jucėnas — rev. kom. pirm., Augustinas Virkutis — rev. kom. narys. A. Jaro nuotr.

RAMOVĖNŲ VEIKLA HARTFORDE, CONN.

Skyriaus narių susirinkimas, įvykęs 8 m. vasario 9 dieną, išrinko naują valdybą, kuri pareigomis pasiskirstė sekančiai:

Pirmininkas — Petras Simanauskas, vicepirmininkas — Jonas Šimanskis, kultūros reikalų vadovas — Vincas Juralis, kasininkas — Antanas Mockus, sekretorius — Jonas Žilys.

Susirinkimas vyko pakilioje nuotaikoje, svarstant visą eilę aktualių, ramo-

vėnus ir visuomeninę veiklą liečiančių reikalų. Susirinkimas ypatingai pagerbė nusipelniusį ramovėną Alfonsą Jarą. Jis per eilę metų įdėjo daug profesinio darbo ir paaukojo daug laiko fiksuojant mūsų skyriaus veiklą fotografijose, filmuose ir tvarkydamas ramovėnų veiklos albumą, neimdamas už tai jokio mokesčio, nei atlyginimo. Todėl skyrius nutarė atžymėti jo įdėto darbo ir pasiaukojimo veiklą. Ta proga, pirmininkas Petras Simanauskas įteikė Alfonsui Jariui Lietuvos Nepriklausomybės Jubiliejinį trofėjų, linkėdamas jam ir toliau

neuilstamai dirbti šioje srityje. Susirinkimas atsistojimu pagerbė ir gausiais plovimais palydėjo dovanos įteikimo ceremonijas. Alfonsas Jaras tarė padėkos žodį už jo pagerbimą ir dovaną.

Naujoji valdyba savo metiniame veiklos plane, be kitų darbų, yra numačiusi surengti ir tradicinį ramovėnų pavasario balių. Tam tikslui jau dabar pradėjo ruoštis. Balius įvyks 8 m. balandžio 20 dieną (šeštadienį prieš Atvelykį), 7:30 val. vakare, Lietuvių Amerikos Piliečių Klube. Baliuje gros gerai žinomas ir mėgiamas, Ed. Radionovo

P. Simanauskas įteikia ram. Alfonsui Jariui Hartfordo ramovėnų dovaną.

orkestras. Baliaus programą išpildys populiarus Svajonių Sekstetas iš New Britain. Svečiai bus vaišinami šilta vakariene, kavute ir turiais gėrimais.

Baliaus metu bus išleistas loterijoje dailininkės Marijos Žukauskienės gražus, meniškas, vaizduojantis pirmąjį sniegą, paveikslas. Čia kiekvienam atsilankiusiam bus gera proga išmėginti savo laimę. Iš pasiruošimų atrodo, kad bus šaunus balius. Todėl tikimasi, kad bus daug svečių, nes į ramovėnų balius svečiai visada gausiai atsilanko, ne tik iš Hartfordo, bet ir iš tolimesnių apylinkių. Juo labiau, kad ramovėnai, atsilankiusius svečius mielai priima, vaišina ir juos globoja. Čia užsimiršti visus rūpesčius, kasdieninius reikalus ir pasijunti, kaip namuose. Tad iki pasimatymo baliuje.

Toliau, ramovėnai savo metiniame veiklos plane yra numatę organizuoti dalyvauti lojalumo parade, kuris paprastai įvyksta gegužės mėnesyje.

Kaip kas metai, taip ir šiemet, bus šaudymo varžybos — piknikas. Jis įvyks gegužės 26 d., arba birželio 2 d., priklausys, kada bus gauta šaudykla. Varžybose ramovėnai galės parodyti šau-

dymo meną, o piknike gražiai praleisti laiką, su savo šeimomis, malonioje gamtos aplinkoje.

Taip pat, geresniam vieni su kitais susipažinimui, po vaaros atostogų, numatoma surengti ramovėnų narių šeimų susiartinimo pobūvį.

Be to, ateityje planuojama suorganizuoti ekskursiją į Falls River, Mass., pasižiūrėti karo laivo.

Ir paskutinis, gal būt, svarbiausias ramovėnų veiklos įvykis, tai iškilmingas paminėjimas Lietuvos Kariuomenės 56-tųjų atkūrimo metinių-šventės, kuri paprastai būna lapkričio mėnesyje.

NEW YORKO RAMOVĖNAI IŠSIRINKO NAUJĄ VALDYBĄ

Visuotiniame skyriaus susirinkime, kuris įvyko kovo 2 d. Kultūros Židinyje, senoji valdyba davė apyskaitą iš metinės veiklos. Sk. v-bos pirm. V. Šven-

toraitis kalbėjo apie suruoštus minėjimus, kurie visi gražiai pavyko, ir pastangas veiklą praplėsti. Vėliau atvykęs sk. išdininkas J. Zabelskis pranešė kasos stovį.

Susirinkimas priėmė abu pranešimus, užgryė v-bos veiklą ir pavedė revizijos komisijai patikrinti išdą ligi sekančio susirinkimo.

Naujon valdybon išrinkti: J. Rūtenis, J. Liaukus ir V. Savukynas. Susirinkimas buvo gana gausus ir veiklus.

Tuo pat metu, kitose patalpose, vyko Birutiečių susirinkimas, taip pat išrinkęs naują valdybą, su M. Klivečkienė priekyje, o taip pat, šaulių kp. v-ba turėjo savo posėdį.

Po oficialių dalių, visos trys organizacijos suėjo bendrai atgaivai ir pasiklausti paskaitos. Paskaitą, temą "Ar Lietuva mokėjo duoklę Rusijai savo istorijos pradžioje?", pokalbio pobūdžiu, perdavė Z. Raulinaitis. Vaisės paruošė ponios Birutietės.

Lapkričio 23 šventės metu surinktus Lietuvos Laisvės kovų invalidų šalpai 160 dol. sk. valdyba persiuntė Centro Valdybai.

Dalyvis

New Yorko ramovėnai, birutietės ir šauliai atstovai bendrame pobūvyje, po darbinių susirinkimų ir posėdžių. Sėdi iš deš.: V. Šventoraitis, sen. v-bos pirm., treč. iš deš. J. Rūtenis, nauj. v-bos pirm., ketvirta iš deš. Birutiečių sk. pirm. M. Klivečkienė. L. Tamošaičio nuotr.

RAMOVĖS SKYRIAUS METINIS
SUSIRINKIMAS
OMAHOJE, NEBR.

Š.m. kovo 1 d., 7 val. vak., Omahos "Ramovės" skyrius sušaukė metinį susirinkimą p. Totilų rezidencijoje, 3413 W Str. Susirinkimas buvo pradėtas 25 min. vėliau, dėl mažo skaičiaus susirinkusių narių (10 iš 27).

Susirinkimas praėjo darbingoje nuotaikoje, buvo apsisota prie keletos svarbesnių klausimų: 1. Dėl papildinimo centro valdybos pajamų, susirinkimas nutarė pasiūlyti įvykstančiam suvažiavimui gegužės mėn., nuo nario mokesčio vietoj 25%, siūsti centrui 50%, tuo ir pajamos pasidarytų dvigubos. Senoji valdyba, baigdama kadenciją, paskutiniame valdybos posėdyje, nutarė garbės nariui P. Totilui įteikti knygą "Krupavičiaus atsiminimai" — atminčiai, už jo ilgą "Ramovės" skyriuje veiklą. Naujon valdybon tapo išrinkti: Pranas Totilas — pirmininkas; Jonas Šermukšnis — kasininkas; ir Jonas Smailys — sekretorius; nariukandidatu liko Vytautas Sederavičius. Susirinkimui pirmininkavo Pranas Totilas, sekretoriavo Vytautas Sederavičius.

Susirinkimo metu, namų šeimininkė p. Totilienė, visus pavaišino kavute bei kepiniais. Labai malonu, kad grįžo į aktyvų veiklos darbą P. Totilas, jiems abiems su Ponia, tenka didelė padėka už leidimą naudotis savomis patalpomis, ne tik valdybų posėdžiams, bet ir susirinkimams.

Kapsas

MUMS RAŠO

Šiais metais tenka prisiminti liūdną sukaktį. Prieš 30 m. raudoniejiems budeliams grįžtant į Lietuvą, su didžiais skaudančiomis širdim turėjome palikti gimtąsias sodybas, Tėvynę, pasitraukdami į nežinią, į Vakarus, kad išvengtume teroro ir išgelbėtume gyvybes. Tai liūdnai istorinei sukakčiai atžymėti, išdrožinėju "Bėgliai nuo bolševikinio teroro 1944 m.". Vokiečių du plačiai skaitomi dienraščiai, įsidėdami drožinio nuotraukas, pagal mano patiektą medžiagą, parašė (nevisai tikusiai), apie dvi sukaktis. Man teko panašų vaizdą matyti bėgimo metu Pomeranijoje — motina su 6 mažais vaikais tempė vežimėlį, kurio paskutinis ratas buvo sulūžęs ir uždėtas ant vežimėlio, o po ašimi parištas baslys.

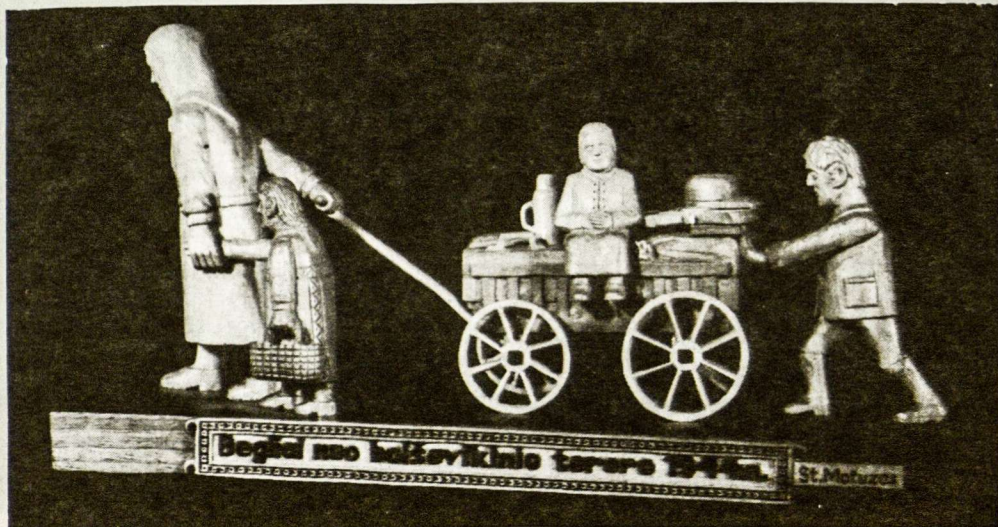
Lietuvoje su visokiais mūsų krašto priešais, savanoriškai kariavau. Bermontininkams įsiveržus į Šiaulių miestą, aš šafirografavau didelį kiekį atsišaukimų partizaniniam pasipriešinimui. Atsišaukimus paskleidžiau Šiaulių mieste ir apylinkėse valsčiuose. Greitai susiorganizavo Vijuolių, Kužių ir mano Gruzdžių valsčiuje partizanų būriai. Mano būrys su gyventojų pagalba, nukovė 16 bermontininkų (mūsų 2 partizanai žuvo) ir buvo paimta daug karo grobio, tarp jo 6 kulkosvaidžiai. Karo grobis buvo perduotas 2-ro pėst. pulko vadui Glovackiui. Kai vokiečiai 1941 m. pasapudė, iš Lietuvos teko raudonuosius palydėti ir tiltus ardyti. Tų pačių metų rudenį, kaip miškingame, Gruzdžių ir apylinkės valsčių rajone, bolševikai numetė pirmuti-

nus 9 desantininkus. Teko ir man įsijungti, su pagalba patikimų ūkininkų, į jų sekimą bei naikinimą. Vėliau, kai susidarė tų banditų didelės gaujos, suorganizavau 300 vyrų būrį, tai buvo 1944 m. pavasarį. Bet būriui nebeteko išvystyti didesnės veiklos, nes greitai raudonieji budeliai žygiavo į Lietuvą. Liepos 27 d., kai po trijų naktų Šiaulių miesto bombardavimo, bolševikiniai tankai pasirodė už kelių kilometrų nuo Gruzdžių. 150 mano būrio vyrų nuėjo į miškus partizaninėms kovoms, o aš, su 130 vyrų pasitraukę Žemaitijon, įstojome į Tėvynės Apsaugos Rinktinę, Plinkšiuose. Buvo dar noras kovoti dėl paskutinės Lietuvos žemelės pėdos, bet, kai po 2 mėnesių raudonieji išstūmė mus iš Lietuvos, tuomet ir aš numečiau ginklą.

Todėl ir tremtyje, kai su karštais ginklais nebegalima kariauti, tai ir "kariauju" su savo drožiniais, "įsilauždamas" į vokiečių spaudą.

Drožiniai, pvz., kaip matote kryžių su pavergimo simboliais bei išpauštytais atitinkamais įrašais (jau buvo jų nuotraukos su Lietuvos tragedijos aprašymais patalpinta devyniuose vokiečių laikraščiuose), o į vokiečių laikraščius per pastarusius keliolika metų, "įsilaužiau" virš 60 sykių. Tiesa, man daug pagelbsti ruošiamos įvairiuose miestuose drožinių parodos, minėjimai ir taip parašau įvairiems laikraščiams straipsnius. Kai su vokiečių kalba man susidaro sunkumų, tai tenka susiieškoti vertėją. Lietuviai kaip nepriprašomi, tenka ieškoti kitataučio (ruso, latvio) vertėjo, parašant

Stasio Motuzo drožinys "Bėgliai nuo bolševikų teroro, 1944 m."

rusiškai. Sauso nieks neklauso, tai už didesnę vertimo darbą tenka pakloti nemažai dešimčių. Nors šiandieną panašios pastangos atrodo beviltiškos, bet per laiką, lašas po lašo, ir akmenį pratašo...

Su geriausiais linkėjimais ir pagarba

Stasys Motuzas
Vokietija

Gerbiameji!

1974 m. sausio 10 d. Nr. 1 (1174) "Laisvoji Lietuva" irgi atspausdino mano iškeltą mintį dėl Lietuvos išlaisvinimo ginklu. Jūs turite suprasti, kad aš asmeniškai vienas fondo neįsteigsiu. Čia vyrai, su atitinkamu pasiruošimu, turi duoti eigą. Aš esu savamokslis. Bet laikas atėjo. Minčiai Lietuvą išlaisvinti ginklu pritaria jau du laikraščiai. Ir aš "Kario" redakciją laikyčiau geriausiu žinovu, surasti specialistam, bei idėjos ugdytojam. Nes Lietuvą išlaisvinti yra įmanoma, ir išlaisvinus, ją apginti įmanoma. Vient tik rasti Lietuvoje ištekliai cementui, gali visą Lietuvą paversti į tvirtovę. Išardžius "kolchozus", kiekvieno ūkininko sodyba gali būti paversta į tvirtovę. Ir Vilniaus krašto smėlynai gali būti paversti žydinčiais sodais. Lietuvos ateitis yra šviesi ir mūsų vienintelė viltis atgauti laisvę yra Lietuvai išlaisvinimo Ginklu Fondo įsteigime. Tos galingosios jėgos, kurios kadaise žygiavo per Lietuvą, turės arba ją aplenkti, arba pasirinkti kitus kelius.

Vykdamas prezidento Wilsono doktriną, Sovietų Sąjunga bus išardyta ir Lietuva su Rusija sienų, tikriausiai, neturės. Ir dabar atėjo mums laikas įnešti savo įnašą šiai begalinei kovai laimėti.

Romualdas Grybauskas
Baltimore

AUKOJO KARIUI
(Sausis, 1974)

\$100.00:

LVS "Ramovė" Bostono Skyrius

\$20.00:

Kelly A., Australija

\$10.00:

Šimoliūnas Vl., Los Angeles, CA
Vileišis P., Waterbury, CT

\$11.00:

Bagdonavičius J., Hot Springs, AR
Rėklaitis M., Chicago, IL
Vitkus Myk., Detroit, MI

\$8.00:

Budzinauskienė A., Waterbury, CT

\$6.00:

Ignas Monika, Cleveland, Ohio
Lukas Alf., Detroit, MI
Petrulis M., Toronto, Can.
Pundzevičius St., Great Neck, N.Y.
Remeikis J., Sudbury, Can.
Smelstorius Myk., Euclid, Ohio
Strakauskas M., Waterbury, CT
Veigelis J., Hudson, NY

\$5.00

Balzeko Liet. Kult. Muziejus, Chicago, IL
Chmieliauskas L., Australija
Girevičius J., St. Catharines, Can.
Jankus J., Brooklyn, NY
Janonis F., Brockton, MA
Kaulinis K., Philadelphia, PA
Krištolaitis J., Cleveland, Ohio
Šarūnas Ona, Hamilton, Can.
Šimkus M., Baltimore, MD

\$4.00

Dudėnas K., Chicago, IL
Rimas Z., Brooklyn, NY

\$3.00:

Andrikonis J., Manchester, CT
Dapkus J., Hartford, CT
Daugvydas K., Detroit, MI
Kelmelis A., Toronto, Can.
Mockus A., Hartford, CT
Ramonas K., Chicago, IL
Tamulis A., So. Euclid, Ohio
Telksnys J., Great Neck, NY
Tumas J., Oak Lawn, IL
Vedeckas L., Worcester, MA
Žitkus Pr., Chicago, IL

\$2.00:

Dalbokas J., Los Angeles, CA
Girčys B., Chicago, IL
Jakštas K., Union Pier, NJ
Mikeliūnas D., Michigan City, IND
Rumša Pr., Chicago, IL
Smailys J., Omaha, NB
Vaitekūnas Elena, Jeffersonville, NY
Virbickas L., Brooklyn, NY

\$1.00:

Aglinskas Pr., Chicago, IL
Aukštaitė Marija, Willowdale, Can.
Bačiauskas K., Woodhaven, NY
Balzarus L., Chicago, IL
Budas St., Lemont, IL
Butėnas J., Chicago, IL
Butvydas V., Parsippany, NJ
Džiuvė V., Chicago, IL
Galeckas M., Chicago, IL
Gaušas J., Chicago, IL
Gorodeckienė E., Worcester, MA
Griežė-Jurgelevičius St., Dorchester, MA
Jablonskis B., Aurora, IL
Janušonis Vyt., Dousman, Wis
Jodinskas E., Detroit, MI
Jucėnas A., Middletown, CT
Juška K., Detroit, MI
Kalendra K., Weston, Can.
Kaniškauskas J., Chicago, IL
Kartanas J., Omaha, NB
Lietuvninkas Adf., Chicago, IL
Liormonas M., Toronto, Can.
Litvinas J., Chicago, IL
Martinkus St., Chicago, IL
Melienė M., Chicago, IL
Musteikis K., Chicago, IL
Navickas Vl., Chicago, IL
Pempė F., Philadelphia, PA
Petrauskas K., Chicago, IL
Pocius Aug., Rockford, IL
Polgrimas P., St. Catherines, Can.
Puskunigis K., Chicago, IL
Pušneraitis Ema, Chicago, IL
Rentas St., La Salle, Can.
Repšys Alb., Bellwood, IL
Skeivelas J., St. Catherines, Can.
Songinas G., Chicago, IL
Starinskas J., Dorchester, MA
Strazdas J., Woodhaven, NY
Sutkus J., Chicago, IL
Šimanskis J., Hartford, CT
Šlekys Elz., Toronto, Can.
Šukaitis A., Hamilton, Can.
Švedas J., Cicero, IL
Urbšaitis K., Middlebury, CT.
Vadopalas J., Cicero, IL
Valaitis J., Chicago, IL
Vidugiris T., London, England
Vieraitis K., Chicago, IL
Virpša St., Chicago, IL
Viščiūsis Stp., Chicago, IL
Vitkus Vl.j., Rochester, NY

Aukotojams nuoširdi KARIO padėka.

NAUJAS "KARIO" ADRESAS

Prenumeratos mokestį ir korespondenciją siųsti šiuo NAUJU adresu:

341 HIGHLAND BLVD., BROOKLYN, N.Y. 11207

KARIO LEIDINIAI

H. Slenkivičius, **KRYŽIUOČIAI**. Trijų tomų istorinė novelė, iliustruota, viso 1116 psl. Vertė K. Jankūnas; dail. V. K. Jonyno spalvotas piešinys viršelyje ir aplanke. (I tomas išparduotas); II tomas \$3.50, atpiginta kaina \$1.00; III tomas \$3.50, atpiginta kaina \$1.00.

Vaclovas Biržiška, **PRAEITIES PABIROS**. Rinkinytis straipsnių iš Lietuvos istorijos, iliustruota istoriniais paveiksiais, kietais viršeliais, 352 psl. Kaina \$6.50. Atpiginta \$2.50.

O. Urbonas, **1410 METŲ KARAS IR ŽALGIRO MŪŠIS**. Pirmas toks išsamus veikalas apie žymiausią mūšį Lietuvos istorijoje. Iliustruota, dviejų spalvų mūšio schema, 110 psl., kaina \$3.00. Atpiginta \$1.50.

O. Urbonas, **DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO FRONTAS LIETUVOJE**. Studija apima karinius įvykius XVII a. gale ir XVIII a. prasidedant. Dėmesys kreipiamas į kovas Lietuvoje vykusias tarp lietuvių švedų pusėje ir tų, kurie ėjo išvien su lenkais ir rusais. Iliustruota, dviejų dalių, viso 259 psl. (I dalis išparduota); Vienos dalies kaina \$1.75. Atpiginta \$1.00.

Z. Raulinaitis, **DURBĖS MŪŠIS**. Aprašo 1260 m. įvykusią didžiąją žemaičių pergalę, kovas ir įvykius privedusius prie to mūšio ir pasekmes. Iliustruota, 96 psl., kaina \$1.25 (Išparduota).

Z. Raulinaitis, **AISCLAI KARINĖS ISTORIJOS SVIESOJE**. Baltų karinės istorijos pradžia. Įvykiai apima I a. ir prieškristinčius amžius. Iliustruota, 64 psl., kaina \$1.25 (Išparduota).

Z. Raulinaitis, **HUNŲ ŽYGIS Į PRŪSUS**. Aprašo įvykusį V a. hunų žygį į Prūsų Gamaļų pilį. 32 psl. Kaina \$1.00.

Plk. K. Škirpos studija: **5 D.L.K. KĘSTUCIO PULKO KOVOS TIES SEINAIŠ 1920 METAIS**, yra atspausdinta atskira knygtelė, 124 psl. Autorius studiją peržiūrėjo, atitaisė netikslumus ir **KARYS** patiekia ją skaitytojams kaip dokumentą įamžinantį mūsų kovų dėl nepriklausomybės vieną iš sunkiausių laikotarpių. Kaina \$3.00.

Z. Raulinaitis, **GALINDAI PRIEŠ ROMĄ**. Įvykiai vyksta II-IV a., kai gotai viešpatavo Rytinėje Europoje ir Ermėnrikas valdė nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų. Iliustruota, 80 psl., kaina \$1.50. Atpiginta \$1.00.

Z. Raulinaitis, **VAIDEVUTIS**. Nagrinėja, ar Vaidevutis buvo istorinė, ar legendinė asmenybė. 64 psl. Kaina \$1.00.

J. Variakojis, **4 P. LK MINDAUGO PULKAS**. Pulko kovos Nepriklausomybės karo frontuose: bolševikų, bermontininkų, lenkų. Žygiai ir kovos pavaizduotos brėžiniais ir dalyvių nuotraukomis. Viso apie 50 iliustracijų, 120 psl. Kaina \$3.50. Atpiginta \$2.75.

P. Žilys, **SUOMIŲ - SOVIETŲ KARAS**. Karo išvakarėse, derybos, įtampa, laukimas... Pirmosios kovos. Kautynės šiaurėje, prie Ladogos ežero, Karelijos sąsmaukoje... Suomų narsi gynyba ir jų tipinga "motti" taktika. Sunkūs nuostoliai, lėta užsienių parama... Suomija priversta pasirašyti taiką... Prarasta teritorija, karo nuostoliai, evakuacija... Plk. Žilys sukūrė tikslų ir aiškių šlų žiaurių grumtynių vaizdą. Iliustruota, 176 psl. Kaina \$3.50. Atpiginta \$2.75.

Dr. J. Puzinas, **KELIAS Į LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATSTATYMĄ**. Pasinaudodamas įvairiuose šaltiniuose paskelbta medžiaga, prof. dr. Jonas Puzinas bendrais bruožais nušviečia tuos įvykius, kurie turėjo įtakos Lietuvos valstybės atstatymui. Dokumentinė medžiaga yra paskleista įvairiuose leidiniuose, daugeliui sunkiai, arba ir visai neprieinama. Todėl šis leidinys yra labai svarbus, nes čia yra sutelkti visi svarbesnieji dokumentai nuženklintieji mūsų kelią į Vasario 16-los Akta. 90 psl. su iliustracijomis. Kaina \$2.50. Atpiginta \$2.00.

Z. Raulinaitis, **FRIEŠ VIKINGŲ AUDRĄ**. Šie yra pagrindiniai studijos skyriai: Anglai saksai ir aisčių Pabaltijys; Baltų kraštai švedų žygiams prasidėjus; Danai pradeda puldinėti Baltijos kraštus; Starkadas; Bravaļos mūšis; Ginklai (400-800 metais). 72 psl. Kaina \$2.00.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami **KARYJE** nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • **KARYS** išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite **KARIUI**, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "**KARYS**" vardu, — ne "Warrior" ar kt.